

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

**VNÍMÁNÍ VLASTNÍ IDENTITY U DVOJČAT
V OBDOBÍ STŘEDNÍ DOSPĚLOSTI**

Bakalářská diplomová práce

Autor: Bc. Eva Dudková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

Olomouc 2016

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „Vnímání vlastní identity u dvojčat v období střední dospělosti“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci, dne 26. 3. 2016

Podpis

Poděkování

Děkuji své vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Ireně Sobotkové, CSc. za odborné vedení, cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při zpracování této práce. Mé poděkování patří též všem participantům za spolupráci při získávání údajů pro výzkumnou část práce.

Obsah

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Dvojčata.....	9
1.1 Dvojčata v mýtech, legendách a historii	9
1.2 Typy dvojčat.....	12
1.3 Další typy dvojčat	15
1.4 Výskyt dvojčat	17
2 Přehled výzkumů zaměřených na dvojčata	20
2.1 Počátky výzkumů dvojčat	20
2.2 Současný výzkum dvojčat.....	23
3 Identita.....	25
3.1 Druhy identity	26
3.2 Teoretické přístupy ke zkoumání procesu utváření identity	27
3.3 Identita v období střední dospělosti	30
4 Psychosociální aspekty života dvojčat	32
4.1 Identita dvojčat a specifika jejího utváření	32
4.2 Typy identity u dvojčat	35
4.3 Dvojčatová vazba	37
4.4 Význam a vliv odloučení	39
5 Shrnutí teoretických poznatků pro empirickou část	43
II EMPIRICKÁ ČÁST.....	45
6 Metodologický rámec výzkumu	45
6.1 Cíle výzkumu a formulace výzkumných otázek	45
6.2 Aplikovaná metodika	47
6.2.1 Metody získávání dat	47
6.2.2 Metody zpracování dat.....	48
6.2.3 Metody analýzy dat.....	51
6.3 Organizace a průběh výzkumného šetření	52
6.4 Etické problémy a způsob jejich řešení.....	55
6.5 Charakteristika zkoumané populace a popis vzorku	55
7 Výsledky výzkumného šetření	63
7.1 Vztah k dvojčeti	63

7.1.1	Vnímání vzájemné vazby.....	64
7.1.2	Vnímání dvojčatovství.....	66
7.1.3	Vnímání dvojčete, podobnosti, rozdíly, vliv dvojčete, potřeba se lišit.....	70
7.2	Separace/Fixace.....	73
7.2.1	Potřeba blízkosti, prožívání odloučení.....	74
7.2.2	Prožívání osamostatnění, potřeba se oddělit.....	76
7.2.3	Partnerství - vztah k partnerovi dvojčete, vliv partnera.....	77
7.3	Přístup okolí	81
7.3.1	Rodinné pozadí, vztahy s rodiči, sourozenci	81
7.3.2	Srovnávání	86
7.4	Vztah k sobě (osobní identita).....	88
7.4.1	Sebepojetí, vnímání sebe sama	88
7.4.2	Spokojenost se sebou, hodnoty, sebevědomí.....	90
7.5	Odpovědi na výzkumné otázky	94
8	Diskuze	96
8.1	Diskuze hlavní výzkumné otázky	96
8.2	Diskuze dílčích výzkumných otázek.....	102
9	Závěry.....	108
	Souhrn.....	110
	Seznam použitých zdrojů a literatury	113
	Seznam obrázků.....	118
	Seznam tabulek	118
	Příloha 1: Formulář zadání diplomové práce	
	Příloha 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce	
	Příloha 3: Přehled statistických údajů o porodech dvojčat a trojčat na území ČR v letech 2011-2014	
	Příloha 4: Základní údaje o respondentech	
	Příloha 5: Informovaný souhlas	
	Příloha 6: Schéma rozhovoru	
	Příloha 7: Ukázka kódování dat	

ÚVOD

Na cestě vedoucí ke vzniku této práce se potkávají a vzájemně prolínají dva základní faktory – autorčin osobní zájem pramenící ze skutečnosti, že sama je matkou tří dcer - dvouvaječných dvojčat a jejich starší sestry, a zároveň přístup odborný, řešící problematiku psychických aspektů sebepojetí v kontextu životní zkušenosti dospělých dvojčat. Tento zájem o způsob hodnocení vlastní životní zkušenosti dospělými dvojčaty provázený snahou o hlubší vhled do problematiky vnímání sebe sama, a hledáním dopovědí na otázku, zda se tito jedinci domnívají, že být dvojčetem nějakým způsobem ovlivňuje jejich sebepojetí, či co považují pro sebe za důležité, ať už rámci pohledu na sebe sama, v přístupu okolí nebo ve vzájemném vztahu, bylo velkou motivací ke zpracování výzkumného projektu s tématem psychického a sociálního života dospělých dvojčat.

Problematika dvojčat je ve světě již od devatenáctého století předmětem řady výzkumů, které se soustředí především na zkoumání vlivů prostředí a genetické výbavy. V tomto ohledu jsou dvojčata jako jedinci, kteří obojí shodně sdílejí, ideálním zdrojem poznatků pro srovnávací studie. V poslední době vznikají nové studie zaměřené také na psychosociální život dvojčat, jejich interakci a specifické vzájemné pouto. Autory těchto studií jsou často odborníci, kteří sami pocházejí z dvojčat. V České republice je výzkumů a dostupné odborné literatury zaměřených na fenomén dvojčat zatím stále málo. Problematiku výchovy a vývoje dvojčat rozpracovala ve svých knihách například Klára Vítková Rulíková. Rostoucí zájem o problematiku dvojčat se odráží rovněž ve skutečnosti, že se otázky ohledně dvojčat v posledních letech stále častěji objevují jako témata diplomových prací.

Práci rozdělujeme do dvou vzájemně se doplňujících částí složených z jednotlivých kapitol a dílčích podkapitol. Nejprve se prostřednictvím teoretické části zabýváme bližší specifikací sledované problematiky, jsou zde popsány aspekty, které se zásadním způsobem podílejí na utváření osobní identity. Téma identity je dále rozpracováno se zaměřením na dvojčata a vymezení specifických zvláštností života s dvojčetem. Zvláštní kapitola je věnována poutu mezi dvojčaty. Součástí je zmapování dosavadních poznatků a výzkumů o problematice dvojčat. Následně navazujeme částí empirickou zaměřenou na zpracování psychologické studie. Řešíme zde metodologický přístup výzkumného šetření, zpracováváme data, která dále interpretujeme a shrnujeme v závěru práce.

Cílem předkládané bakalářské práce je vytvořit kvalitativní studii, která má zjistit, jakým způsobem skutečnost a zkušenost mít a být dvojče, ovlivňuje sebepojetí (osobní

identitu) dvojčat v období střední dospělosti. Jedná se o sondu do životů vybraných párů dvojčat, která by mohla přispět k hlubšímu poznání fenoménu dvojčat na pozadí jejich životních zkušeností. V rámci výzkumného šetření bylo naším cílem zmapovat a popsat vztah jednotlivých dvojčat jednak ve vzájemné vazbě a jednak k sobě samým, tedy nikoli vytvoření nějakého jednotného obecného závěru nebo vymezení obecného jevu, ale naopak sledování variability v prožívání této zkušenosti. Snahou bylo zjistit, jakým způsobem skutečnost být a mít dvojče ovlivnila osobnosti jednotlivých dvojčat, zda se u nich v rámci sebepojetí vlivem dvojčectví objevuje v prožívání a vnímání sebe sama něco specifického, co je případně v různých variacích pro dvojčata podobné.

Získané poznatky mohou být zdrojem hlubšího poznání světa dvojčat, který se většině lidí zdá neobyčejný, přitažlivý a někdy až záviděníhodný. Tato zjištění jsou cenná především tím, že jsou sdělována samotnými dvojčaty, která nám zprostředkovala svou osobní zkušenost. Stejně tak zjištěné skutečnosti nabízejí autorce jakýsi pohled do budoucnosti a možné poučení, čeho se jako rodič vyvarovat, případně jak k dvojčatům přistupovat v situacích, na které jako nedvojče nemá náhled. Obdobným způsobem mohou být zjištěné skutečnosti přínosem pro další rodiny, vrstevníky i samotná dvojčata. Aktuálnost sledované problematiky lze rovněž spatřovat ve využitelnosti poznatků v rámci psychologické poradenské praxe.

I TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část obsahuje poznatky, které jsou nezbytným podkladem pro realizaci navazující výzkumné části práce. První část je věnována fenoménu dvojčat, rozpracovává typologii dvojčat a zmiňuje různá pojetí dvojčat v historickém kontextu. V následující kapitole předkládáme přehled dosavadních a v současné době navazujících výzkumů, které se problematikou dvojčat zabývají. Třetí kapitola se zabývá identitou a procesy jejího utváření, včetně aspektů, jimiž je osobní identita charakterizována. Součástí kapitoly o identitě je souhrn teoretických přístupů k jejímu zkoumání a přehled současných teorií osobní identity. Čtvrtá kapitola je věnována psychickému a sociálnímu životu dvojčat; charakterizuje sourozenecký vztah dvojčat a jeho specifické rysy. Rozpracovává některá specifika identity u dvojčat v období střední dospělosti a proces separace. Závěrečná kapitola shrnuje teoretické poznatky pro výzkumnou část.

Pro přehlednost považujeme za nutné uvést poznámku k používané terminologii. V následujícím textu se vyskytují termíny *dvojčectví* a *dvojčatovství*. Oba jsou překladem anglického termínu *twinship*, jsou v podstatě synonyma a jejich významy mohou splývat. V našem pojetí jsou uvedené pojmy v textu používány ve snaze rozlišit významy ve smyslu vztahu mezi dvojčaty (*dvojčectví*) a obecného rysu (*dvojčatovství*).

1 Dvojčata

Dvojčata (latinsky *gemi*) jsou dva jedinci narození jedné matce během jednoho porodu. Otázky ohledně toho, jak dvojčata vznikají, co způsobuje jejich narození, jaká je pravděpodobnost jejich výskytu a jak se dvojčata liší od dětí, které se narodí jako jednotlivci, jsou stále předmětem debat týkajících se role dvojčat ve vědeckých výzkumech.

1.1 Dvojčata v mýtech, legendách a historii

Fenomén dvojčat byl odjakživa předmětem mimořádné pozornosti a objevuje se v mytologii mnoha kultur. Zdvojenost v přírodě byla interpretována jako zjevení nadpřirozeného zásahu bohů, bohové – dvojčata se objevují v různých náboženstvích a mýtech. Dvojčata často symbolizovala dualitu dobra a zla, byla stavěna do protikladu. Tato tendence se prolíná všemi mýty v historii národů na celém světě.

Narození dvojčat bylo v různých kulturách přijímáno různě; některé národy je vítaly s posvátnou úctou, jiné je vnímaly s obavami až odporem jako předzvěst neštěstí. Rulíková (2002) uvádí, že důvodem, proč se v kmenových společenstvích narození dvojčat považovalo za zlé znamení, byly obavy spojené s hrozbou nedostatku potravy nebo s domněnkou o cizoložství matky. Mýty, které prohlašují dvojčata za bohy, se objevují spíše ve stabilnějších společnostech, v nichž příchod více než jednoho dítěte nepředstavoval hrozbu strádání. V současnosti jsou dvojčata považována za symbol plodnosti.

V aztéckých a babylonských mýtech mají dvojčata nejčastěji podobu bojovníků, budovatelů nebo léčitelů, symbolizují plodnost či světlo, jsou potomky vody, vzduchu nebo hromu. Peruánští indiáni uctívali bohy-dvojčata Apocatequila a Piqueraa jako vládce hromu a blesku. Severoameričtí indiáni kmene Tsimshian (v překladu „uvnitř řeky Skeeny“) v Britské Kolumbii věřili, že dvojčata jsou lososi přetváření do dětí a po celý život jim nedovolili přiblížit se k vodě v obavě, že by se mohly přetvořit zpět a uplavat. V tradici některých domorodých afrických kmenů se objevuje představa, že dvojčata jsou jedinci nadáni magickou mocí, a mají schopnost předpovídat počasí nebo seslat prokletí na nepřátele. Jiné z těchto kmenů naopak věřily, že dvojčata mají dva otce: manžela matky, který byl otcem „normálního“ dítěte, a čaroděje, který matku oplodnil ve spánku. Po narození dvojčat se pomocí magie určovalo, které z nich bylo to „nesvaté“. Pokud určení nebylo možné, oba novorozence uskrtili. Zabíjení dvojčat se vyskytovalo také v rituálech některých brazilských a amerických indiánů, kteří věřili, že lidské je rodit vždy pouze jedno dítě, zatímco mnohočetný porod považovali za nelidský, zvířecí, ztotožňovaly jej s vrhem. Některé severoamerické kmeny věřily, že starší z dvojčat je dobrým kouzelníkem, zatímco mladší je zlým čarodějem. Jejich rozlišení usnadňovalo pořadí narození. Matky dvojčat byly často trestány, nezřídka nuceny podstupovat očistné obřady, někdy byly dokonce zabíjeny. Tyto kmeny rovněž věřily, že dvojčata, byla-li opačného pohlaví, spolu měla sexuální vztah již v děloze, proto je nutily se navzájem ženit. Symbolika dobra a zla se v souvislosti s dvojčaty objevuje rovněž ve starověkém Egyptě (What twins can teach us, 5. listopadu, 2013).

U jiných amerických indiánů byla ústřední víra, že dvojčata jsou reinkarnací uctívaných předků. Například Mohykáni věřili, že dvojčata byla posílána na Zem bohy a měla schopnost číst myšlenky smrtelníků. Obyvatelé Horní Guineje přisuzovali dvojčatům moc ovládat plodnost. Africký kmen Jorubů uctíval dvojčata jako duchy bohů, kteří se vrátili zpět do živého světa, vždy je zdobili speciálními ornamenty. Při narození jejich rodiče obdrželi dřevěné sošky v podobě dvojčat. Jestliže jedno z dvojčat zemřelo, druhé

mělo povinnost se po celý svůj život o jeho sošku starat. U tohoto kmene byl zjištěn nejvyšší výskyt dvojčat na světě (Hagedorn & Kizziar, 1983).

Bohové-dvojčata se vyskytují rovněž v mytologii starověké Indie, kde jsou uctíváni v roli ochránců utlačovaných. Řada dvojčat se objevuje především v řecké a římské mytologii. Jsou jimi například božská dvojčata Apollon a Artemis, v Mykénách vládla dvojčata Atreus a Thyestes, z nichž se po prokletí otcem stali nepřátelé na život a na smrt. Otcem dvojčat (Teledama a Pelopa) byl také řecký král Agamemnon. Mezi nejznámější patří Kastor a Polydeukes, hrdinové homérských eposů, kteří jsou zpodobeni v souhvězdí Blíženců (latinsky Gemini-Dvojčata). Tito válečníci jsou zajímavým příkladem řecké verze mýtu, v němž dvojčata měla různé otce; otcem Kastora byl smrtelník, zatímco Polydeukovým otcem byl sám Zeus. Dalšími dvojčaty s různými otci, pozemským a božským, jsou Herakles a Ifikles. Nejslavnějšími dvojčaty římské mytologie jsou Romulus a Remus, zakladatelé Říma.

Dvojčata se objevují také v Bibli. Znamější jsou pravděpodobně dvojvaječná dvojčata Jákob a Ezau, synové Izáka a Rebeky. V Bibli se o nich píše jako o protikladech; jak vzhledem, tak povahou. Jejich boje o právo prvorozeného, kterému byla vykazována úcta a bohatství, začaly už v matčině lůně a pokračovaly po celý život. Podobně spolu bojovali ještě před narozením Peres a Zerach, vnuci Jákoba. Dle některých autorů (Hagedorn & Kizziar, 1983, Rulíková, 2002) jsou tyto příběhy prvními ilustracemi sourozenecké rivality.

V historii Evropy nacházíme oficiální zmínky o dvojčatech až v 18. století, kdy vznikaly první seriózní vědecké studie zaměřené na výzkum dvojčat. Dle Rulíkové (2002) do té doby převládal názor, že dvojčata jsou prokletím a věřilo se, že jejich osud bude tragický. Rovněž postavení rodičů dvojčat bylo vnímáno odlišně. Zatímco otec byl oslavován pro svou plodnost, matka byla terčem opovržení a obvinění z přílišné sexuální chtivosti. Dvojčata byla vnímána jako problém především v monarchii. V nástupnictví na trůn platilo právo prvorozeného. Při určování se například vedly spory o tom, zda prvorozeným je dítě, které se dostalo jako první na svět, nebo ten, který se sice narodil jako druhý, ale do dělohy matky se dostal jako první. Snad nejznámějším příkladem z francouzských dějin je historicky nepodložený příběh královských dvojčat Ludvíka XIV a jeho utajovaného dvojčete (*Muže se železnou maskou*), který se stal oblíbeným námětem řady literárních a filmových zpracování.

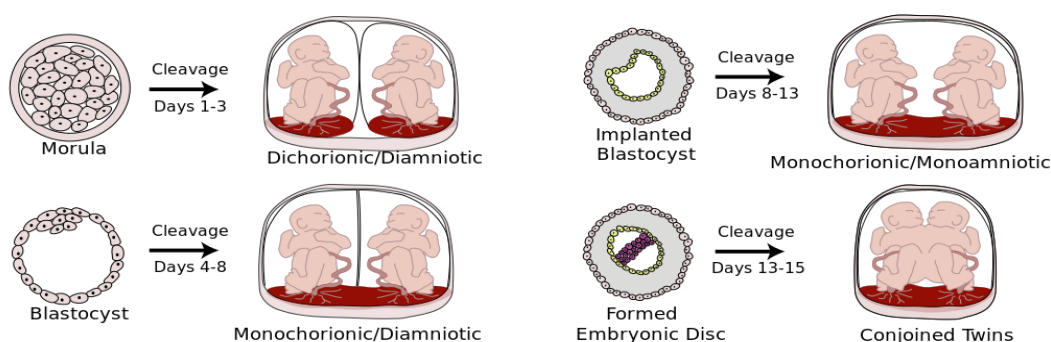
1.2 Typy dvojčat

Podle způsobu početí se dvojčata obecně rozlišují na dva základní typy: jednovaječná (*monozygotní*) a dvojevaječná (*dizygotní*).

Jednovaječná dvojčata (*monozygotní*, MZ, identická) představují v lidské reprodukci poměrně výjimečnou záležitost, jelikož „lidský (ženský) organismus je fyziologicky předurčen k vývoji pouze jednoho potomka“ (Šípek, 2012, odst. 2). Jsou počata oplodněním jediného vajíčka jednou spermií. Jak uvádí Pařízek (2009), kromě běžných vajíček se totiž výjimečně mohou vyskytnout také vajíčka s velkým jádrem a s dvojnásobným nebo vícenásobným počtem chromozomů, tj. částic, jež jsou nositeli lidských vlastností. Taková vajíčka se pak nazývají „mnohomocná“; podobně je tomu u mužských zárodečných buněk, které se pak nazývají „mnohomocné spermie“. Splynutím těchto mnohomocných buněk může vzniknout oplodněné vajíčko (*zygota*), které se v průběhu raného embryonálního vývoje rozdělí na dvě shodné části a následně se vyvíjí dva zárodky. Vzniknou tak dva jedinci, kteří jsou vždy stejného pohlaví, mají totožný genetický profil, krevní skupinu i tělesnou konstituci. Vizuálně jsou si téměř k nerozeznání podobní, což je způsobeno duplikací chromozomů obsažených v původním oplodněném vajíčku. Podle nových výzkumů však jejich genetická totožnost, tedy shoda DNA, není úplná, protože lidský genom se během života mění (Bruder, 2008). Proto se obecně dává přednost termínu jednovaječná nebo monozygotní (MZ); „identická dvojčata nikdy nejsou opravdu identická“ (Segalová, 2009, 12).

Co způsobuje rozdělení oplodněného vajíčka, zůstává stále záhadou. Segalová (1999) k této otázce uvádí některé teorie. Podle rané teorie C. R. Stockarda je vznik identických dvojčat způsoben opožděným uhnízděním oplodněného vajíčka v děloze (Stockard, 1928, in Segal, 1999). Podle novější teorie kanadské vědkyně Judith Hall počáteční hmota „pocítí chybu a pokouší se zbavit abnormality, což může v menším množství případů způsobit vznik identických dvojčat“ (Hall, 1992, in Segal, 1999, 3). Jiné teorie zahrnují faktory jako čas oplodnění a rozdílné aktivační procesy v chromozomech X u dvojčat ženského pohlaví. Závěry dosavadních výzkumů nepotvrzují hypotézu, že by tendence rodit identická dvojčata souvisela s genetickými dispozicemi. Podle Segalové (1999) se tento typ dvojčat vyskytuje náhodně po celém světě v konstantním poměru 1:250, což potvrzuje negativní korelaci s genetickými vlivy. Autorka však na základě vlastních výzkumů připouští, že existují také neobvyklé případy rodin, v nichž je výskyt identických dvojčat častější. Otázka dědičnosti je tedy stále předmětem probíhajících výzkumů.

Z hlediska nitroděložního vývoje je velmi důležitým faktorem stadium, ve kterém se vajíčko rozdělí. Toto stadium, určené rozmezím počtů dnů po oplodnění pak podmiňuje další typy jednovaječných dvojčat. Jestliže dojde k rozdělení vajíčka do tří dnů po jeho oplodnění, vznikají dva zárodky, z nichž každý je vybaven svou vlastní placentou i oběma plodovými blánami, podobně jako je tomu u dvojvaječných dvojčat. Většina jednovaječných dvojčat vzniká tak, že se rýhující se vajíčko rozdělí v době mezi třetím a sedmým dnem od početí, tedy ve fázi uhnízdování v děložní sliznici. Oba zárodky pak mají pouze jednu placentu, jeden vnější plodový obal (chorion) a dvě vnitřní plodové blány, uvnitř kterých se nachází vodní prostředí, ve kterém se zárodek vyvíjí (amniony). Nejvzácnějším případem (asi 1% všech jednovaječných dvojčat) je rozdělení vajíčka mezi osmým a dvanáctým dnem. Tato dvojčata pak sdílejí společnou placentu a vyvíjejí se ve společné dutině. Jestliže dojde k dělení zárodku až po třináctém dni od početí (v asi 1% případů všech jednovaječných dvojčat), rozdělení již nemůže být úplné a vznikají tak částečně srostlé plody, tzv. *siamská dvojčata* (Rulíková, 2002).

Obrázek č. 1 Vznik jednovaječných dvojčat
Vznik jednovaječných dvojčat dle různých fází buněčného dělení (Šípek, 2012)

Podle způsobu uspořádání plodů v děloze Segalová (1999, 22) rozděluje jednovaječná dvojčata do čtyř typů:

- identická dvojčata se dvěma placentami, dvěma choriony a dvěma amniony,
- identická dvojčata se spojenou placentou, dvěma choriony a dvěma amniony,
- identická dvojčata s jednou placentou, jedním chorionem a dvěma amniony,
- identická dvojčata s jednou placentou, jedním chorionem a jedním amnionem.

První dva typy autorka označuje jako „*early-splitters*“ – časně rozdělení ve fázi dvou buněk. Tyto typy tvoří jednu třetinu identických dvojčat. Zbývající dvě třetiny identických dvojčat tvoří třetí a čtvrtý typ, které spadají do kategorie „*late-splitters*“ – později

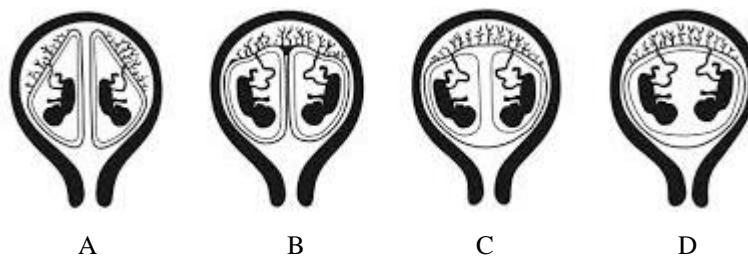
rozdělení, vznikají duplikací vnitřní buněčné hmoty. Rozlišení do těchto kategorií je odvozeno od fáze, kdy se oplodněné vajíčko rozdělí. Choriony se vyvíjejí během čtvrtého až pátého dne (tedy časně), zatímco amniony až sedmého dne od početí (později).

Dvojvaječná dvojčata (*dizygotní*, DZ, fraternalní) jsou dva jedinci, kteří mohou být, i když nemusí, odlišného pohlaví a na rozdíl od jednovaječných dvojčat každý z nich disponuje vlastní genetickou výbavou. Plody vznikají tak, že ve stejnou dobu jsou v těle matky uvolněna dvě dozrávající vajíčka. Tato mohou pocházet buď obě z jednoho vaječnicku, nebo každé z jiného; někdy se může vyskytnout i tzv. „dvoujaderné“ vajíčko (Pařízek, 2009). Tato dvě vajíčka jsou následně oplodněna každé jednou spermií. Každý plod má tedy svou vlastní placentu i oba plodové obaly. Placenty však mohou někdy zdánlivě splynout, dle Bulmera (1970) se tak děje u 42% dvojvaječných dvojčat, což může být matoucí a následně způsobit chybnou identifikaci typu dvojčat. Genetický rozdíl je u dvojvaječných dvojčat stejný jako u běžných sourozenců. Tato dvojčata si mohou, ale také nemusí být vůbec podobná, stejně jako je tomu u běžných sourozenců. Některá dvojvaječná dvojčata vypadají téměř identicky, zatímco jiná jsou zcela odlišná (Hagedorn & Kizziar, 1983).

Dvojvaječná dvojčata sdílejí průměrně polovinu genů, ovšem některé páry mohou sdílet větší počet vlastností než jiné. Dle Segalové (1999) je to pouze otázka náhody, zda dvojčata zdědí od každého z rodičů stejné geny. Každá osoba je nositelem dvou forem od každého genu, z nichž jednu předává s poloviční pravděpodobností každému z dětí. Proto mají dvojčata 50% šanci, zda se budou vzájemně podobat. Stejný proces ovlivňuje všechny naše geny, což vysvětluje, proč jsou si sourozenci navzájem více nebo méně podobní.

Segalová (1999) zdůrazňuje význam rozlišování typů dvojčat. Nejen, že je to důležité pro dvojčata samotná, ale také pro jejich okolí, jehož přístup se k oběma typům dvojčat liší. Klasifikace typu tedy významně ovlivňuje jejich psychosociální život. Některá vzájemně velmi podobná dvojvaječná dvojčata mohou mít problém naplnit očekávání okolí, které automaticky předpokládá vzájemnou podobnost ve všem, protože u nich nemusí být žádná spojitost mezi podobností fyzickou a podobností v chování. Behaviorální rozdíly mezi dvojvaječnými dvojčaty jsou vysvětlovány obojím – vlivy genetickými i vlivy prostředí, zatímco u jednovaječných dvojčat hrají roli pouze vlivy prostředí. Dnešní věda nabízí řadu postupů k přesnému ověření typu dvojčat stejného pohlaví. Patří k nim například určení typu krevní skupiny, dotazníky fyzické podobnosti, analýza otisku prstů, techniky molekulární genetiky nebo rozbor DNA. Způsob uložení plodů v děloze, počet sdílených plodových obalů nebo sdílená placenta nemusí nutně vést ke správné klasifikaci.

Obrázek č. 2 ilustruje různé varianty obou typů dvojčat. Nejpřesněji je lze stanovit ultrazvukovým vyšetřením v prvním trimestru, tedy do 12. týdne těhotenství (Pařízek, 2011).

Obrázek č. 2 Varianty uložení plodů v děloze

(A) Jednovaječná nebo dvojevaječná dvojčata s oddělenými amniony, choriony i placentami. (B) Jednovaječná nebo dvojevaječná dvojčata s oddělenými amniony a choriony a spojenou placentou. (C) Jednovaječná dvojčata s oddělenými amniony a sdíleným chorionem a placentou. (D) Jednovaječná dvojčata se sdíleným amnionem, chorionem i placentou (Segal, 1999, 14).

1.3 Další typy dvojčat

Kromě základního rozdělení na jednovaječná a dvojevaječná dvojčata se v literatuře (Vítková Rulíková, 2009, Segal, 1999) setkáváme ještě s rozlišením některých vzácnějších typů dvojčat, jejichž výskyt je však spíše ojedinělý.

Mezi nejznámější raritu patří **siamská dvojčata** (*conjoined twins*), v medicíně se běžně označují jako „srostlice“ (Šípek, 2012, Pařízek, 2011). Vznikají důsledkem neúplného rozdělení zárodečné buňky, které může dodatečně nastat po 13. dni po oplodnění. Tato dvojčata mohou být spojena téměř jakoukoli částí těla, často v oblasti hrudníku nebo hlavy, mohou mít ovšem společné také orgány nebo končetiny. Jejich název pochází od názvu země, kde se eviduje první výskyt tohoto typu dvojčat. V roce 1811 se v Thajsku, dříve nazývaném Siam, narodili bratři Eng a Chang (v překladu levý a pravý), kteří byli srostlí v polovině hrudního koše. Tato dvojčata se proslavila zejména jako kuriózní živá atrakce po celém světě; stali se také předmětem tehdejších vědeckých výzkumů. V Čechách jsou příkladem siamských dvojčat té doby sestry Blažkovy, které žily v letech 1878 až 1922. (Slavná siamská dvojčata, 2011). Dnešní medicína již považuje oddělování některých typů siamských dvojčat za reálný, ačkoliv náročný zákrok. Některá dvojčata ovšem oddělit nelze. Avšak v 19. století, kdy nebyl znám ani rentgen, byl tento úkon nepředstavitelný. V současnosti patří k nejznámějším „neoddělitelným“ siamským dvojčatům například Abigail a Brittany Henselovy, která mají doslova každá svou hlavu, avšak sdílejí jedno tělo (Wallis, 2013).

Variantou siamských dvojčat jsou **parazitická dvojčata**. Tato srostlá dvojčata se vyvíjí asymetricky, slabší a méně vyvinuté nebo dokonce nevyvinuté je vždy závislé na

silnějším. Dle Vítkové Rulíkové (2009) je variantou tohoto typu dvojčat tzv. fetus in fetu („plod v plodu“), kdy shluk nepravidelně zformované masy buněk může přežívat u hostitelského dvojčete jako nezávislý útvar; v některých případech až do dospělosti.

Dalším ojedinělým, ovšem méně extrémním typem jsou **samostatně počatá dvojčata**, která vznikají **dodatečným oplodněním** v případě, kdy je žena již těhotná, ovšem během téhož cyklu se uvolní další zralé vajíčko. Dvojčata jsou tedy počata v různou dobu, dodatečné oplodnění může nastat během několika dnů i týdnů.

Jako výsledek **superoplodnění** (*superfetation*) jsou označována dvojvaječná dvojčata, která vznikají v rámci hyperovulace (což je stav, kdy během jednoho ovulačního cyklu žena produkuje více než jedno zralé vajíčko) oplodněním dvou vajíček během dvou sexuálních spojení. Okamžiky jejich početí, stejně jako jejich narození, mohou být od sebe vzdáleny několik týdnů až měsíců. Tato dvojčata mohou mít různé otce; takto pak mohou vzniknout **dvojčata různých ras**. Různou rasu však mohou mít dvojčata i v případě, že mají společného otce v rámci rasově smíšeného manželství. Případy superoplodnění byly zaznamenány také v souvislosti s umělým oplodněním (Segal, 1999, 39).

V anglické literatuře (Hagedorn & Kizziar, 1983, 16) se setkáváme také s pojmem „*supertwin*“, který je označením pro víceročata (čítající více než dvě děti) narozená z jednoho těhotenství.

Zvláštním případem jsou **poloidentická dvojčata**, v anglické terminologii označovaná též jako „*third twin type*“ nebo „*polar body twins*“, „něco mezi identickými a dvojvaječnými (*in between identicals and fraternalis*)“ (Segal, 1999, 41). Jedná se o dvojvaječná dvojčata, která jsou si vizuálně méně podobná než identická dvojčata a zároveň nápadně podobnější než běžná dvojvaječná dvojčata. Podstatou teorie o vzniku tohoto typu dvojčat je myšlenka, že se rozdělí zralé vajíčko na vaječnou buňku a tzv. polární buňku (*polar body*). Každá z nich je pak oplodněna jinou spermií. Tato dvojčata jsou si velmi podobná, ovšem nesdílejí identickou strukturu DNA. Dle Bulmera tato dvojčata sdílejí všechny matčiny geny a pouze polovinu genů jejich otce; proto tento typ dvojčat nazývá „*tříčtvrteční sourozenci* (*three-quarter siblings*)“ (Bulmer, in Segalová, 1999, 41). Uvedená teorie je však stále předmětem řady probíhajících výzkumů.

Jednovaječná dvojčata rozdílného pohlaví představují dle Vítkové Rulíkové (2009) případy genetické mutace, která se někdy vyskytuje u jednovaječných dvojčat mužského pohlaví. Jedno z dvojčat má namísto kombinace chromozomů XY (určující mužské pohlaví) pouze chromozom X, proto se z něj vyvine děvče. Avšak absence druhého chromozomu X (kombinace XX určuje ženské pohlaví) způsobuje vznik Turnerova

syndromu, který je charakterizován nižším vzrůstem dívek, zakrněním pohlavních orgánů a neplodností.

Pozdní rozdělení zárodečné buňky (po sedmém dni od oplodnění) je uváděno jako vysvětlení tzv. zrcadlového efektu (*mirror-imaging*) u jednovaječných dvojčat. Důvodem pozdního rozdělení může být nestabilní vývoj embrya (Springer & Deutsh, 1985).

„**Zrcadlová dvojčata**“ mívají převrácené rysy a vizuálně jsou v podstatě zrcadlovým obrazem sebe sama. Na pohled jsou tyto rysy nejčastěji patrné v obličeji (různé asymetrie, například rozštěp rtu), mateřská znaménka na opačných stranách těla, vlasový vír v opačném směru než dvojče, otisky prstů (vzorce levé ruky dvojčete A odpovídají vzorcům pravé ruky dvojčete B a naopak). Ve výjimečných případech se může objevit také zrcadlové uložení vnitřních orgánů (například srdce na opačné straně těla), případně symptomy nemocí (rakovinové buňky u jednoho v levé a u druhého v pravé plíci). Poměrně častý je výskyt levorukosti a pravorukosti. Tento typ dvojčat tvoří asi 25% z celkového počtu jednovaječných dvojčat (Segalová, 1999, 23-24, Vítková Rulíková, 2009).

1.4 Výskyt dvojčat

Pravděpodobnost vícečetného těhotenství byla dříve stanovována podle tzv. Hellinova pravidla, které udává, že na 80 jednočetných porodů připadá jeden porod dvojčat, poměr je tedy $1:80^1$, což je něco přes 1%. Podle tohoto pravidla lze následně vypočítat pravděpodobnost výskytu trojčat ($1:80^2$), čtyřčat ($1:80^3$) atd. Hellinovo pravidlo však platí pouze pro přirozená početí; proto jej v dnešní době, kdy narůstá frekvence užití asistované reprodukce tedy nelze vnímat jako platný zákon (Kačerová, 2012, Pařízek, 2011, Vítková Rulíková, 2009).

Tabulka č. 1 Vývoj porodnosti v ČR v letech 1990-2014 - vybrané roky (ČSÚ, 2015)

	1990	1995	2000	2005	2010	2014
Počet porodů celkem	129 908	95 344	89 754	100 546	114 976	108 547
jedno dítě	128 739	94 313	88 363	98 607	112 518	106 853
Dvojčata	1 152	1 010	1 368	1 926	2 446	1 683
Trojčata	17	20	22	13	12	11
Čtyřčata	0	1	1	0	0	0
Paterčata	0	0	0	0	0	0
Počet porodů jednoho dítěte na jeden porod vícerčat	110,1	91,5	63,5	50,9	45,8	57,8

V České republice se výskyt dvojčat dle závěrů Českého statistického úřadu zvýšil. V 90. letech připadala jedna dvojčata na přibližně 100 porodů. V roce 2010 se poměr zdvojnásobil a v posledních letech porodnost dvojčat mírně klesá. Přesný přehled statistických údajů o narození dvojčat v letech 2011 až 2014 v ČR uvádíme v Příloze č. 3. Součástí jsou doplňující údaje o porodech dvojčat v delší časové ose od roku 1989.

Narození vícčetnat je podmíněno několika faktory, mezi které patří například věk ženy, počet předešlých těhotenství, rasa a genetické predispozice. Tyto faktory se však vztahují spíše k dvojvaječným dvojčatům.

Segalová (1999) uvádí, že jednovaječná dvojčata tvoří v celkovém poměru jednu třetinu všech dvojčat, zbývající dvě třetiny jsou tvořeny dvojčaty dvojvaječnými. Výskyt jednovaječných dvojčat je dle současných zjištění na celém světě u všech populací konstantě stejný, a to v poměru přibližně 1:250. Na jejich počtu se nepodílejí genetické ani jiné vnější faktory a mohou se tedy vyskytnout náhodně v kterékoli rodině. Z uvedeného vyplývá, že jednovaječná dvojčata jsou velice vzácným jevem, jsou „vzácnější než dvojvaječná dvojčata a samozřejmě mnohem vzácnější než jednočetná gravidita“ (Šípek, 2012, odst. 4).

Narození dvojvaječných dvojčat, která se vyskytují v poměru 1:125, je naproti tomu ovlivněno celou řadou faktorů. Hlavním z nich je genetická predispozice matky k hyperovulaci, tedy k vylučování více než jednoho zralého vajíčka během ovulace. Také skutečnost, že sama matka pochází z dvojvaječných dvojčat, u ní může pravděpodobnost počtu dvojčat zvýšit, a to až na 1:17 (Kačerová, 2012).

Jedním z nejčastějších mýtů týkajících se dvojvaječných dvojčat je dle Segalové (1999) tvrzení, že „přeskakují“ generace v rodině. Přestože se dvojčata někdy objevují v rodinách ob generací, není to pravidlem.

Na zvýšení současné porodnosti dvojvaječných dvojčat se podílí především hormonální léčba neplodnosti a metody umělého oplodnění (*in vitro fertilization* - IVF), při kterém pravděpodobnost vícečetného těhotenství narůstá díky zavedení dvou až tří embryí do těla ženy. Vlivem asistované reprodukce se dnes poměr dvojčat snížil na 1:40 až 1:60 (Pařízek, 2011). V posledních letech se od zavádění více embryí upouští a doporučuje se transfer pouze jediného embrya (Sák, 2013). Mezi další významné faktory, které se podílejí na vzniku dvojvaječných dvojčat, patří užívání hormonální antikoncepce, tělesná konstituce matky a vyšší věk matky. Bylo zjištěno, že až 17% matek ve věku nad 45 let přirozeně porodí dvojčata (Vítková Rulíková, 2009).

Souvislost mezi častějším výskytem dvojvaječných dvojčat a příslušností k rase dokazuje skutečnost, že v asijských zemích je jejich poměr 1:330 (nejnižší výskyt je v Japonsku), zatímco v africké populaci činí 1:63. V Nigérii je evidován nejvyšší výskyt dvojvaječných dvojčat na světě; odhaduje se na 1:22. Nejvíce dvojčat se rodí u nigerijského kmene Jorubů, kde z dvojčat pochází 1 z 11 příslušníků kmene. U smíšených manželství je pravděpodobnější narození dvojvaječných dvojčat za předpokladu, že žena je afrického původu a otec běloch, nežli kdyby tomu bylo opačně (Segal, 1999).

2 Přehled výzkumů zaměřených na dvojčata

Dvojčata nabízejí možnost přirozeného experimentu, který umožňuje zkoumání způsobů, jak se během našeho vývoje utvářejí behaviorální a fyzické rysy na pozadí vlivů genetiky a prostředí. Určujícím faktorem dvojčatových studií je skutečnost, že dvojčata jsou stejného věku a byla vychována společně ve stejném prostředí. Segalová (1999) tvrdí, že pouze dvojčatové studie poskytují možnost výzkumu vývoje inteligence, zvláštních schopností, osobnosti, psychopatologie, onemocnění a prakticky jakýchkoli lidských rysů, které lze měřit a studovat. V daném kontextu autorka označuje dvojčata za „živé laboratoře“ (*living laboratories*) (Segal, 1999, 1).

2.1 Počátky výzkumů dvojčat

Počátky výzkumů dvojčat se datují do 19. století. Dnes již klasickou metodu dvojčatových studií popsal v roce 1875 Sir Francis Galton¹, který uvedl, že srovnání dvojčat umožňuje rozlišení mezi vlivy, které jim byly dány při narození a vlivy okolností, které nastaly během jejich života. Jinými slovy tedy srovnání vlivů dědičnosti a výchovy, tedy prostředí („*nature and nurture*“). V současné době se preferuje formulace „*nature via nurture*“, která označuje teorii, že geny předurčují jednotlivce vyhledávat během vývoje určité prostředí a zkušenosti (Segal, 1999, 2).

Biologické determinanty dvojčatovství byly odhaleny v roce 1901, kdy Weinberg poprvé publikoval vzorec pro odhad frekvence výskytu jednovaječných a dvojevaječných dvojčat. Termíny monozygotní (MZ) a dizygotní (DZ) dvojčata poprvé použil Arrey v roce 1922. Postupně pak byly objeveny další podkategorie obojího typu dvojčat, které se rozlišují podle sdílení placenty a plodových obalů. Bylo prokázáno, že tyto faktory významně ovlivňují některé osobnostní rysy (Segal, 2009).

V roce 1905 provedl ranou studii dvojčat také Thorndike, který však klasifikoval dvojčata nikoli podle typu, ale podle věku. Výsledky této studie neprokázaly žádné rozdíly v kognitivních podobnostech mezi mladšími a staršími páry dvojčat. Roku 1924 uveřejnil Merriman první moderní dvojčatovou studii zaměřenou na výzkum inteligence. Merriman zjistil větší podobnost IQ u jednovaječných dvojčat, kterou zdůvodnil genetickými vlivy. Další výzkumy inteligence dvojčat toto potvrzují (např. Plomin, 2005, in Segal, 2009).

¹ V roce 1875 Galton publikoval monografii s názvem „The history of twins, as a criterion of the relative powers of nature and nurture“ (Historie dvojčat jako kritéria relativních sil dědičnosti a prostředí). Galton se správně domníval, že existují dva typy dvojčat a došel k závěru, že větší podobnost existuje mezi jednovaječnými dvojčaty. Rovněž poukázal na genetický vliv na fyzické a behaviorální rysy. Jedná se o první srovnávací kvalitativní studii dvojčat. Je založena na datech, která získal prostřednictvím korespondence s dvojčaty a jejich rodinnými příslušníky. V tomto ohledu se tedy velmi lišila od současných kvantitativních studií provedených na systematicky vybraných párech dvojčat. (Segal, 2009, 82).

Výzkumy dvojčat jsou realizovány především ve dvou vědeckých disciplínách, kterými jsou behaviorální genetika a vývojová psychologie.

Behaviorální genetika se zaměřuje na studium toho, do jaké míry geny a prostředí vysvětlují individuální rozdíly v charakterových rysech člověka. Výsledky prvních výzkumů v této oblasti z 80. let například prokazují, že genetická výbava ovlivňuje větší míru individuálních rozdílů v intelektových schopnostech než v osobnostních rysech. Ty naproti tomu více podléhají vlivům prostředí (Segal, 1999, 2003).

V současné době probíhají na poli behaviorální genetiky výzkumy zaměřené na hledání specifických genů zodpovědných za mentální schopnosti a poruchy. Známe jsou například výzkumy britského psychologa Roberta Plomina (King's College London, 2014), který mimo jiné zjistil spojitost mezi markery DNA a obecnými kognitivními schopnostmi u sedmiletých dětí.

Vývojová psychologie pomocí dvojčatových studií zkoumá původ a funkci lidského chování a pokouší se určit, které behaviorální strategie nejlépe zvyšují šanci na přežití. Přežitím je zde chápáno přežití genů, tedy jejich předání dalším generacím. V rámci této oblasti je milníkem teorie Williama Hamiltona z roku 1964, že jsme predisponováni k tomu, abychom spolupracovali s těmi jedinci, kterým se podobáme. Tvrdí, že pomáhání blízkým příbuzným, s nimiž sdílíme geny, je ekvivalentem „pomáhání“ vlastním genům přežít. Dvojčatové studie v rámci vývojové psychologie mohou přispět například k vysvětlení skutečnosti, proč s jedním sourozencem vycházíme dobře a s jiným ne, proč se více trápíme pro sestru než pro vzdáleného bratrance a proč se snažíme získat výhody pro členy rodiny, zejména v době ohrožení nebo potřeby. Výzkumné metody, které jsou založeny na rozdílech v genetickém spojení mezi jednovaječnými (100%) a dvojevaječnými (50%) dvojčaty nabízejí nástroje k ověřování vývojových hypotéz v rámci sociální příbuznosti. Tyto studie nabízí například vysvětlení, proč mnoho identických, ovšem také některá dvojevaječná dvojčata, která byla při narození oddělena a znovu spojena v dospělém věku, cítí vzájemně bližší vazbu než k adoptivním sourozencům, s nimiž byla vychovávána (Segal, 2003, 2010, 2012).

Výzkumy dvojčat provází ovšem také řada metodologických a **etických pochybení**. Velmi tragickým příkladem zneužití dvojčat ve výzkumu jsou neblaze proslulé pokusy Josefa Mengeleho během druhé světové války².

² V důsledku toho výzkum dvojčat na mnoho let upadl v nemilost a rehabilitace se dočkal až na konci 60. let (Segalová, 2009, 1992).

Kontroverzní případy na hranici etických principů se však objevily i později. Příkladem jsou studie zaměřené na vývoj úmyslně rozdělených dvojčat a vícčrat. První, *Twin Study – Twins Reared Apart*, provedl americký psychiatr Peter Neubauer v 60. letech minulého století. Výzkumný soubor tvořila dvojčata, která byla agenturou pro adopci pro výzkumné účely rozdělena a vychovávána ve „srovnatelných“ rodinách. Myšlenka rozdělení pochází od psychiatričky Violy Bernardové z Kolumbijské univerzity, která se domnívala, že separace dvojčatům umožní získat v rodině specifické postavení. Náhradní rodiče ovšem netušili, že jejich děti jsou odloučenými dvojčaty. Cílem studie bylo zkoumání vlivů dědičnosti a prostředí (Saul, 1997). Lawrence Perlman, americký psycholog působící dnes na Minnesotské univerzitě, který se tehdy výzkumu účastnil, získaná data v souvislosti s projevy genetiky nazýval „otvírače očí“ (Perlman, 2005). V 60. letech totiž ještě převládal názor, že chování závisí na prostředí. Uvedená studie je příkladem porušení etických zásad výzkumu a dokladem vlivů genetiky. Přesvědčení Bernardové nikdy nikdo z psychologů ani sociálních pracovníků nepřijal. Materiály ke studii zůstanou zapečetěny až do roku 2021, a přesto, devastující následky se v životech některých účastníků studie projevily již mnohem dříve (Saul, 1997, Bernstein & Schein, 2007).

Významným příkladem pokračujícího výzkumu o rozdělených dvojčatech a jejich opětovném setkání v dospělosti je Minnesotská studie (*Minnesota Study of Twins Reared Apart*) z let 1979 – 1999; kterou vedl Thomas J. Bouchard jr. (Bouchard, Lykken, McGue, Segal & Tellegen, 1990)³.

Studie dvojčat se v různých obdobích stávaly **předmětem kritiky**. Kromě již zmíněných eticky sporných příkladů byla zpochybňována také aplikovatelnost shodných předpokladů prostředí, tedy základní princip designu dvojčatových studií. Kritici namítali, že aby bylo možné výsledky výzkumů generalizovat, je třeba, aby vlivy prostředí na specifické rysy obou typů dvojčat byly stejné. Většina lidí se domnívá, že s jedno-vaječnými dvojčaty má okolí tendenci jednat podobněji než s dvojvaječnými. Bylo však zjištěno, že dvojčata, s nimiž je zacházeno stejně, žádné větší podobnosti v chování nevykazují. Například osobnosti dvojčat, která jsou oblékána stejně, se nepodobají více než u dvojčat, ke kterým je přístupováno rozdílně (Bouchard & McGue, 1993, in Segal, 2009).

Další námitkou bylo, že unikátní prenatální podmínky dvojčat (např. sdílený nitroděložní vývoj, předčasné narození) velmi významně ovlivňují jejich život, a proto

³ Dnes jsou odděleně vychovávána dvojčata nadále studována v USA, Švédsku, Finsku a Japonsku (Segal, 1999).

nelze výsledky dvojčatových studií aplikovat na „nedvojčatovou“ populaci. I tyto argumenty však byly vyvráceny. V roce 1995 vědci Christensen, Vaupel, Holm a Yashin (1995, in Segal, 2009) prokázali, že po šestém roce věku je výskyt nemocí a úmrtnost u dvojčat a jednotlivě narozených dětí srovnatelná. Tato zjištění byla následně potvrzena u řady dalších behaviorálních a fyzických měření (Segal, 2009).

2.2 Současný výzkum dvojčat

Studie zabývající se inteligencí, osobností a duševními nemocemi dvojčat pokračují dodnes. Autoři těchto studií (např. Bouchard, McGue, Snyderman, Rothman, Plomin) se ve svých závěrech shodují, že na genech záleží. Pomocí těchto poznatků lze vysvětlit skutečnosti, které životními zkušenostmi ovlivnit nelze. Z uvedených příkladů výzkumů vyplývá, že nelze jasně stanovit jednoznačný vliv jednoho nebo druhého, dědičnosti nebo prostředí. Oba faktory se na vývoji jednoznačně vždy podílejí a účinky genetické výbavy a vlivy prostředí a výchovy jsou neoddělitelné.

Kromě výzkumů srovnávajících uvedené vlivy existuje řada odborných studií zaměřených na **psychický a sociální život dvojčat**. Jejich autory jsou často sama dvojčata, která vlastní zkušenost přivedla k profesnímu zájmu o tuto problematiku. Psychologické aspekty dvojčatovství zkoumají například americké psycholožky, identická dvojčata, Judy W. Hagedorn a Janet W. Kizziar (1983). Prožívání vzájemné vazby, budování vlastní identity a nezávislosti u dospělých dvojčat popisuje například Joan Friedman (2008, 2014). Významným přínosem jsou publikace Barbary Shave Klein, která se zabývá formováním identity u dvojčat, zkoumá jejich vzájemnou vazbu a projevy empatie (1983, 2003, 2015).

Kritickou a kulturní analýzu výzkumů dvojčat publikovala Dona L. Davis (2014), americká antropoložka, rovněž jednovaječné dvojče. Také Nancy Segalová, americká psycholožka, která výzkumu dvojčat zasvětila svou profesní kariéru a v současné době působí na univerzitě ve Fullertonu, pochází z dvojvaječných dvojčat. Její publikace představují dosud nejobsáhlejší soubory poznatků o dvojčatech (např. 1999, 2009 aj.).

V České republice se zkoumáním dvojčat zabývala Hana Drábková; její studie jsou významným příspěvkem k současnému poznání dědičnosti inteligence u dvojčat (Srnc, 2014, Zvolský, Drábková & Jiráček, 1976). Známa je rovněž studie dvojčat v rámci zkoumání vývojové hypotézy schizofrenie, kterou provedl Španiel (2003). Odborné publikace o dvojčatech však u nás stále chybí. V tomto ohledu je třeba zmínit, že výzkum dvojčat má v zahraničí (zejména v USA) mnohem rozsáhlejší a dlouhodobější tradici.

Vzrůstající zájem o problematiku dvojčat v současnosti je ovšem patrný z četných diplomových prací (např. Frydrychovská, 2007, Večeřová, 2010, Nevtípilová, 2015).

Studie o dvojčatech jsou důležitým zdrojem informací o genetice a vlivech prostředí, které se obecně podílejí na vývoji mentálních schopností. Je nesporné, že výzkumy dvojčat mohou odhalit o vývoji lidského chování mnohem více, než je možné získat z jiných zdrojů. Pomáhají nám vysvětlit, proč jsme, jací jsme.

3 Identita

„At every moment you choose yourself. But do you choose your self? Body and soul contain a thousand possibilities out of which you can build many Is. But in only one of them there is a congruence of the elector and the elected. Only one - ...which is your I“⁴

Dag Hammaskjöld, Markings

Identita je „prožívání a uvědomování si sebe sama, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních; soubor rysů, podle nichž je jedinec znám v určité specifické skupině“ (Hartl, Hartlová, 2009).

Studium identity dle Krogerové (2007) zahrnuje otázky typu, kdo jsme a jak naše biologické a psychologické předpoklady v interakci s prostředím vytvářejí naše subjektivní vnímání ve smyslu toho, „kdo opravdu jsem“.

Bačová (1996) chápe identitu jako aktivní proces sebe-definování jednotlivcem, který zahrnuje hledání, uvědomování, rozhodování a vybírání si toho, kým jedinec ve světě je a bude. V tomto smyslu je jedinec aktivním činitelem, který si „konstruuje“ sebe sama – vytváří smysl toho, kým je a kam patří, a tím zároveň přispívá k vytváření sociální reality, ve které existuje. Na formování identity se významně podílí také míra autonomie jedince, tedy schopnost regulovat své vlastní chování. Bačová zdůrazňuje, že „identita je kognitivním procesem a má kognitivní obsah: kognitivní představy, reprezentace a pojmy *Já*“. Svým definicím sebe sama jedinec současně připisuje hodnotu, kterou následně emocionálně prožívá, přičemž v tomto procesu má velký vliv rovněž oceňování ze strany druhých lidí. V tomto ohledu je identita ovlivňována také motivací; například aktuálně prožívaná identita se může výrazně lišit od identity, kterou si jedinec přeje (Bačová, 1998b, 449).

V literatuře se běžně uvádí rozlišení na osobní a sociální aspekt identity; přičemž první z nich čerpá především z intimní sebereflexe a sebehodnocení a klade důraz na vědomí vlastní jedinečnosti, neopakovatelnosti a ohraničenosti vůči druhým. Osobní aspekt je spojen se zážitkem „*já jsem já*“ a odpovídá na otázku „*kdo jsem*“. Sociální aspekt identity zahrnuje „pocit začlenění, spolupatřičnosti a kontinuity ve vztazích a v čase.“ Odpovídá na otázky typu „*kam patřím*“, „*čeho jsem součástí*“, „*odkud pocházím*“ a „*kam směřuji*“ (Macek, 1999, 78).

Dle autorek Shave a Ciriello (1983) můžeme identitu vnímat jako interakci biologických daností, dynamiky rodinného systému, zkušeností z dětství a vlivu sociálního prostředí. Funkcí a účelem identity je poskytnout jedinci kontinuální smysl jeho vlastní

⁴ „V každé chvíli si vybíráme sebe sama. Ale vybíráme si své Já (self)? Tělo a duše obsahují tisíce možností, z nichž si můžeme vytvořit svá možná Já. Ale pouze v jednom z nich je soulad vybirajícího a vybraného. Pouze jedno - ... které je našim Já“ (překlad autora).

vnitřní reality, která je neustále předmětem změny. Struktura identity pak odráží aspekt osobnosti, který podmiňuje způsob, jenž jedinec využívá v interakci se skutečným světem. Některé aspekty identity jsou implicitní, protože se vyvinuly v raném dětství, a tak mohou být nevědomé. Explicitní aspekty identity jsou naopak vědomě vybírány během dospívání. Centrálním aspektem identity je způsob, jakým jedinec nakládá s emocemi (afekty), což ovlivňuje jeho fungování ega, včetně myšlenkových procesů.

V literatuře se v kontextu deskripce a explanace pojmu identita setkáváme s terminologickými pojmy jako *Self*, *ego*, *identita* a *Já* (Kroger, 2007).

3.1 Druhy identity

Bačová (1996) vymezuje identitu jednotlivce ve třech oblastech:

- Identita jako hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní kontinuity.

V této sféře si jedinec odpovídá na otázku „*jakým člověkem jsem a čím se liším od ostatních*“ a na základě sebezpoznání definuje sebe sama „dovnitř“, tedy intrapersonálně. V tomto ohledu autorka rozlišuje **intrapersonální (osobní) rovinu** identity, která obsahuje pocit stejnosti sebe sama, „uvědomování si vlastní psychické kontinuity a zaznamenávání případného narušení své osobní souvislosti“ (1996, 322). Je to poznání, pojmenování a přesvědčení o svých vlastnostech a jejich uspořádání, kterými se jedinec odlišuje od ostatních. Stejně tak je to uvědomování si vlastností, společných s ostatními lidmi. Děje se tak bez ohledu na plynutí času nebo společenské změny či změny v naplňování a chápání společenských rolí. Identita v tomto pojetí zahrnuje nejen uvědomování si vlastní autenticity, ale také hledání a nacházení smyslu svého bytí ve světě. Osobní identita je zároveň souborem zvnitřněných hodnot a norem, které jsou pro jedince podstatné v souvislosti s jeho sebepojetím.

- Identita jako ztotožnění se jedince se svými životními rolemi.

Na této úrovni se jedná o vyjasňování si otázky „*kým, respektive čím jsem anebo budu ve vztahu k ostatním*“. Jedná se o **rovinu interpersonální**.

- Identita jako prožívání příslušnosti k větším či menším společenským celkům.

V této rovině se jedinec vymezuje ve vztahu ke skupinám, institucím či kategoriím lidí, ke kterým patří (ať už narozením, volbou anebo z nutnosti) nebo se cítí být jejich členem. Tyto celky tvoří **sociální rámec** jeho osobní sebedefinice. Obsahem sociální roviny

identity je „emocionální hodnocení významu a důležitosti společenství, do kterého patří, a prožívání hodnoty své členské skupiny“ (Bačová, 1996, 323).

V souvislosti s uvedeným rozdělením na osobní a sociální aspekty identity (Macek, 1999) Bačová také rozlišuje identitu na **subjektivní** (vnímání sebe sama, sebedefinice) a **objektivní** (vnější definování jedince druhými). V tomto kontextu dále rozlišuje aspekty identity na *připsané* (pohlaví, barva pleti, věk) a *získané*, které jsou charakterizovány tím, že „k tomu, aby se člověk něčím stal, musí vynaložit jisté úsilí, podat výkon“ (rodičovství, povýšení v práci apod.). Třetí skupinou aspektů identity jsou komponenty *zvolené*, kdy si jedinec vybírá z více alternativ, ať už společensky schválených a oceňovaných, nebo z vlastní vůle, tedy „bez společenského návodu“. Společnost určuje, které složky identity jedince se při jeho volbě stávají samozřejmými, aktuálně prožívanými nebo hledanými (Bačová, 1996, 325).

S podobným rozdělením se setkáváme také u jiných autorů (například Kroger, 2007, Shave & Ciriello, 1983, Macek, 1999).

3.2 Teoretické přístupy ke zkoumání procesu utváření identity

Existuje řada psychologických teorií, které pohlížejí na fenomén utváření identity z různých úhlů. Jejich společným cílem je interpretovat život jedince a zákonitosti, které se na procesu jeho vývoje utvářejí.

Většina z těchto teorií navazuje na pojetí **Erika Eriksona**, který jako první použil termín *ego identita* a rozpracoval pojem psychosociální identita osobnosti. Ve své koncepci navázal na Freudovu strukturu osobnosti a vymezení vývojových konfliktů v jednotlivých fázích vývoje, které rozvinul ve svém modelu osmi stádií vývoje člověka. Důležitým aspektem Eriksonova přístupu je, že se soustředí nejen na dětství a mládí, ale zahrnuje všechna období lidského života. Ve své teorii Erikson rozlišil *identitu* od *self*, přičemž *ego identitu* (dle Kroeger, 2007) definoval jako subjektivní pocit stejnosti sebe sama a kontinuity v čase. Ego identita je dle něj utvářena interakcí tří prvků: biologickými charakteristikami jedince, jeho vlastními psychologickými potřebami, zájmy a obranami, a kulturním prostředím, ve kterém se jedinec pohybuje. Dosažení ego identity, tedy sjednocení svých dřívějších i aktuálních zkušeností do konzistentního a smysluplného celku, Erikson postuloval jako vývojový úkol, kterým je završen vývoj jedince v období adolescence. Toto období charakterizoval jako období krize identity. V současné době je však na tento úkol v kontextu koncepce vývojové psychologie celoživotního utváření (*life span psychology*), jejímž autorem je Paul Baltes (1999), nahlíženo jako na celoživotní

proces. Pojmem *self* Erikson označuje tu část osoby, která poznává a prožívá realitu. *Self identity* je aktivním hodnocením a vnímáním a pojmáním sebe sama (Kroger, 2007). Významným přínosem Eriksonova pojetí je důraz na neoddělitelné spojení identity jedince se sociálními rolemi, které přebírá v každé vývojové, a tedy věkové fázi. Bačová (1998a) zdůrazňuje, že rolové chování nelze od věku oddělit, je věkem modifikováno stejně jako další sociální charakteristiky. Sociální role a příslušnost jedince ke skupinám jsou tradičními charakteristikami, které jedince identifikují.

Na Eriksonovy myšlenky o procesu utváření identity navázal **J. Marcia**, který je autorem *modelu statusů identity*. Klíčovými pojmy jsou zde *krize (crisis)* a *závazek (commitment)*. Krizí je míněna nutnost volby a rozhodování v důležitých životních oblastech, a to jak v současnosti, tak do budoucna (přesvědčení, vztahy, volba povolání). V této souvislosti je jako synonymum pojmu krize užíván termín *explorace*, jako proces aktivního hledání a objevování. *Závazek (zaangažování)* vyjadřuje investici a zodpovědnost za uskutečněná rozhodnutí. Kombinací uvedených atributů identity vytvořil Marcia model čtyř hypotetických statusů identity: tzv. *difúzní či rozptýlená identita (identity diffusion)* vzniká absencí závazku i *explorace* a vyjadřuje „nízkou potřebu sebe-definování a sebezakotvení“ (Konečná, Neusar, Sokoliová & Macek, 2010, 392). *Předčasně uzavřená neboli náhradní identita (foreclosure)* je stav, kdy jedinec přijme *závazek* bez předchozího hledání a osvojí si obraz sebe sama nebo světa, který mu předkládají autority nebo instituce (rodiče, církve, škola apod.). *Moratorium* je aktivní zkoumání alternativ a experimentování, hledání sebe sama, bez přítomnosti pevného závazku. *Naplněná identita (identity achievement)* je stav, kdy si jedinec ujasnil své životní cíle a směřuje k jejich naplnění. Charakteristické je aktivní hledání, ale také pochybnosti při přijímání závazků (Kroger, 2007, Konečná et al., 2010).

Podobně jako Marcia postuloval různé stavy – *varianty identity* – také **Peter Weinreich**, který je autorem tzv. *Analýzy struktury identity* a metody zkoumání identity IDEX (Identity Exploration). Ve svém konceptu rozlišuje dva základní způsoby identifikace jedince s druhými lidmi: *empatická identifikace* je vnímání podobnosti nebo stejnosti sebe sama s někým, bez ohledu na hodnocení jeho vlastností jako dobrých či špatných. *Rolově modelová identifikace* se týká usilování lidí a má dvě formy: idealistickou identifikaci s pozitivními modely a kontraidentifikaci, která obsahuje přání odlišit se od nežádoucích charakteristik daného jedince. Jako *konfliktní identifikaci* definuje autor stav, kdy se jedinec identifikuje s druhým člověkem a zároveň si přeje být jiným. Řešení konfliktní identifikace následně probíhá sebe-přehodnocením, ovšem za

ponechání svého současného hodnotového systému. Nové identifikace se formují při setkávání s novými lidmi, případně institucemi, idejemi, přičemž jedinec rozšiřuje svůj hodnotový systém a vytváří si nový způsob sebedefinice. Situaci, kdy má jedinec silně konfliktní identifikace s několika lidmi, označuje Weinreich analogicky s Marciou jako difuzi identity. Na druhé straně lidé, kteří mají minimum konfliktních identifikací, vykazují stav tzv. „defenzivního popření konfliktů“, který je ekvivalentem předčasně uzavřené identity (*foreclosure*) (Bačová, 1998b, 453).

Krogerová (2007) uvádí přehled pěti **současných přístupů ke zkoumání identity**. Zkoumání identity z *historického hlediska* je zaměřeno na měnící se historické okolnosti, které vyvolaly současný zájem o problematiku identity. Představiteli tohoto přístupu jsou zejména Erikson a Baumeister. *Strukturální etapové modely* navazují na vývojové koncepce Piageta, Mahlerové a Sullivana a zaměřují se na jednotlivé fáze vývoje ega a vývojové rozdíly ve způsobu interpretace životních zkušeností. Současnými představiteli jsou Loevingerová a Kegan. *Sociokulturní přístup* navazující na kulturní interakcionismus a práce G. H. Meada se zabývá identitou z hlediska společenských rolí, statusů a norem. V tomto směru publikují např. Côté, Levine, Shoter a Gergen (2002). *Psychosociální modely* nazírají identitu jako interakci mezi vnitřními strukturálními charakteristikami a sociálními úkoly v rámci konkrétní společnosti. *Narativní přístup*, jehož současným představitel je Dan P. McAdams (1996, in Kroger, 2007), předpokládá myšlenku, že subjektivní identita je utvářena formou vyprávění osobního příběhu, který žijeme podle toho, jak jej sami během života „píšeme“. Prostřednictvím sebedefinujících příběhů, které obsahují různé kapitoly, postavy a opakující se témata, lidé reflektují a integrují své zkušenosti do smysluplného celku a dávají tak svému životu sjednocující smysl. V souladu s předpokladem psychologie celoživotního utváření narativní přístup postuluje, že vývoj identity je celoživotní proces. U nás se narativní analýzou zabývají Ivo Čermák, Vladimír Chrz a další.

Podobný přístup zaujímá *interpretativní fenomenologická analýza (IPA)*, která se zaměřuje na detailní zkoumání jedincovy zkušenosti a to, jak tyto zkušenosti interpretuje a jaký jim připisuje osobní význam. Jejím autorem je britský profesor psychologie Jonathan Smith. Tento přístup byl zvolen pro analýzu dat, která jsou předmětem předkládané práce. Podrobnější popis proto uvádíme v experimentální části práce.

3.3 Identita v období střední dospělosti

*„...Když se pro něco rozhodnete, musíte být ochoten tu volbu nést po celou věčnost.
A totéž platí o všem, co neuděláte, o každé umlčené myšlence, každé opomenuté šanci.
A neprožitý život ve vás zůstane vězet, bude neprožitý navěky.
A odstrkovaný hlas vašeho svědomí ve vás bude navěky křičet.“⁵*

Irvin D. Yalom

Střední dospělost je v literatuře vymezována různými autory do různých věkových období, která se sice v zásadě překrývají a všechna označují druhou etapu dospělosti, liší se však obdobím nástupu a přechodem do pozdější fáze, jež je označována různými termíny. Švancara (1983) ohraničuje období střední dospělosti mezi 30./32.-46./48. rok a následující období označuje jako zralou dospělost. Langmeier (2006) vymezuje střední dospělost mezi 25/30 - 45 let a navazující období nazývá pozdní dospělost. Vágnerová (2007) označuje termínem střední dospělost období mezi 40.-50. rokem věku, přičemž ovšem zdůrazňuje, že střední věk v podstatě nelze jasně vymezit a oddělit určitými mezníky od předcházejícího a následujícího období – starší dospělosti. Český klasik Václav Příhoda (1974) označuje jako střední věk období mezi 45-60 lety. Podobně se Krogerová (2007) ve svém výzkumu vývoje identity ve střední dospělosti zaměřuje na jedince ve věkovém rozpětí 40-65 let. Někteří autoři (např. Whitboutneová a Weinstocková, in Langmeier, Krejčířová, 2006, 167) rozdělují střední dospělost na dvě fáze. První trvá mezi 30-45 lety a na jejím konci, kolem 42.-45. roku, se může objevit tzv. krize středního věku (*mid-life crisis*); druhá fáze nastupuje po 45 letech a trvá do stáří.

Období střední dospělosti je obecně charakterizováno jako vrchol zralosti, produktivity, osamostatnění a aktivního vyhledávání životních cílů. V této životní fázi rovněž roste zodpovědnost jedince v roli dospělého, která se odvíjí od společenských očekávání v kontextu zvládnání všech životních úkolů. Zásadní společenské výzvy, které se k lidem v tomto věku vztahují, jsou rodina (manželství, péče o děti, ale také o stárnoucí rodiče) a profesní kariéra. V kontextu zkoumání subjektivního prožívání tohoto období je nutno zohlednit „značnou interindividuální variabilitu“ (Vágnerová, 2007, 179).

Střední dospělost je symbolickým dosažením středu života, je proto považována za významný vývojový mezník, ve kterém v životě jedince nastává období bilancování, ať už v souvislosti posuzování svého dosavadního života, nebo v kontextu přemýšlení o budoucnosti. Charakteristická je rostoucí tendence zabývat se sám sebou, člověk ve středním věku se stává introvertnějším. Příčinou tohoto obratu může být jeho proměna v oblasti osobně významných rolí, především v rodině (rodičovství, manželství) a s tím

⁵ Yalom, 2010, 249.

související zkušenosti. Tyto okolnosti se významně podílejí na pokračujícím utváření sebepojetí jedince a prožívání vlastní identity. Problém identity, který člověk řešil v adolescenci, se znovu aktualizuje, protože se objevuje potřeba své sebepojetí přehodnotit a nalézt novou alternativu své existence (Langmeier, Krejčířová, 2006, Vágnerová, 2007, Kroger, 2007).

V rámci uvažování o krizi středního věku je významným aspektem skutečnost, že střední věk je „dobou protikladů“ (Vágnerová, 2007, 197), kdy na jedné straně se jedinec nachází na vrcholu svých sil a schopností, na druhé straně si však postupně začíná uvědomovat limity a konečnost svého rozvoje. Na procesu formování osobní identity se mohou podílet také životní výzvy, které navazují na bilancování vlastního života a při nespokojenosti mohou motivovat jedince ke změně. „Střední věk tak může být naplněn bojem o dosažení důležitých cílů, které člověk zatím nedokázal získat“ (Vágnerová, 2007, 197). Některé změny mohou být pozitivní, není ovšem výjimkou, že potřeba změny vede k experimentování, někdy až neuváženému chování bez jasného cíle. Autorka jej interpretuje jako „projev moratoria středního věku, kdy člověk volí provizorium, kterým se zbaví zátěže a omezujících vazeb, a získá čas k nalezení přiměřenějšího řešení“ (Tamtéž, 182).

Vlivem bilancování se ve středním věku mění postoj k hodnotám; projevuje se odklonem od konformního naplňování obecných očekávání, rostoucím uvažováním o sobě a hledáním osobního smyslu dalšího života. Jung toto směřování nazývá procesem *individuace*. Proces individuace probíhá celý život, pro střední věk je však specifické osvobodování od vnějších tlaků a emancipace od rodičovských vzorů. Dle Říčana (1989, in Vágnerová, 2007, 183) je v tomto období „člověk zkušenější, zralejší a většinou dovede snést ztrátu iluzí, aniž by přitom propadal beznaději“.

Osobnost ve středním věku prochází vývojovými proměnami v oblasti intimity a generativity. V rámci potřeby intimity narůstá význam vzájemného porozumění a sdílení života; v přístupu ke generativitě je obsažena tendence k přesahu vlastního života a snaha o zajištění přítomnosti a budoucnosti (děti, rodina, zaměstnání). Současně se rozvíjí osobnostní zralost, která se projevuje přijetím zodpovědnosti za sebepoznání, přiznáním chyb, přijetím sebe sama, a větší mírou intrapsychické autonomie ve snaze řídit svůj osud a rozhodovat o svém dalším životě (srov. Vágnerová, 2007, Kroger, 2007).

4 Psychosociální aspekty života dvojčat

„Máte povinnost stát se tím, kým jste. Buďte silní, jinak ke svému posílení budete navěky využívat jiných.“⁶

Irvin D. Yalom

Většina lidí se shoduje v tom, že dvojčata jsou zajímavá. Tělesné a duševní pouto mezi jednovaječnými dvojčaty jaksi nabourává naši víru v individuální jedinečnost. Jejich „dvojnásobná síla“ (*power of two*) (Segalová, 2009) a jedinečné intimní pouto, kterým jsou od narození svázána, dvojčata jaksi odlišuje a pro řadu lidí je předmětem zájmu, obdivu, ale také zvědavosti. Přístup okolí nám napovídá nevědomou potřebu „jedináčků“ mít své dvojče alespoň v duchu (Burlingham, 1952, in Shave & Ciriello, 2003). Problémy dvojčat však leží mezi představami lidí o tom, jaké to je mít dvojče, a mezi realitou, jaké to je, dvojčetem být. V této kapitole se zabýváme otázkou, jaké to je právě při pohledu „z druhého břehu“: jaké jsou nejčastější stereotypy v jednání s dvojčaty, jaká jsou úskalí, kterým během svého života musí dvojčata čelit a jak se tyto problémy mohou promítat do jejich vzájemného vztahu i sebepojetí.

Nejběžnějším obecným problémem dvojčat je **stereotypní přístup okolí**, které se k nim chová jako k jednotce. To se nejčastěji projevuje ve způsobu, jakým lidé dvojčata oslovují. Protože je komunikace s dvojčaty často triadická, tedy jedinec a dvojice, i rodiče mají tendenci si oslovování zjednodušovat a oslovovat je jako „holky“ nebo „kluci“. U ostatních je tato tendence způsobena také tím, že dvojčata nedokážou rozlišit a navíc mívají často podobná jména, která se jim pletou. Proto s nimi jednájí zpravidla „najednou“.

4.1 Identita dvojčat a specifika jejího utváření

V souvislosti s hledáním a uvědomováním si své vlastní identity u dvojčat Friedmanová (2014, 153) uvádí termín „nárokovat si své self“ (*claiming your self*), kterým definuje snahu uvědomit si vlastní individualitu a jedinečnost. Tato tendence se dle autorky často dostavuje v období, kdy životní události přirozeně vedou k vzájemnému odloučení (studium, sňatek, stěhování), a dvojčata objevují, kým chtějí být jako jednotlivci. Zároveň však zdůrazňuje, že nalezení sebe sama a dosažení nezávislosti na svém dvojčeti není podmíněno jejich fyzickou separací nebo menší mírou společně stráveného času. Jedná se o vnitřní separaci, tedy niterný proces, který zahrnuje upřímnou konfrontaci s otázkami typu „*Jak definuji sebe sama jako osobu? Jak se cítím ve vztahu ke svému dvojčeti? Brzdí mě naše dvojčectví? Brání mi být tím, kým chci? Potřebuji se od svého dvojčete fyzicky*

⁶ Yalom, 2010, 266.

oddělit, abych se vymanila ze vzájemné závislosti? Jak to dvojčeti sdělit, aniž bych ranila jeho city? “

Dle autorky Shave Klein (2003) ve způsobu utváření identity u dvojčat existuje v porovnání s jednotlivě narozenými dětmi řada specifických odlišností. Všechny obecné faktory, jako jsou zkušenosti z dětství, rodičovský styl, genetická výbava a vlivy sociálního prostředí jsou totiž ovlivněny skutečností, že sourozenci se narodili najednou. Dvojčata žijí v těsné blízkosti a sdílejí naprosto vše, což je důvodem vzájemného **soutěžení a srovnávání**.⁷ Významný podíl má také skutečnost, že dvojčata jsou neustále porovnávána rovněž svým okolím. Některá dvojčata si vyberou stejnou kariéru, jiná si naopak ve snaze uniknout srovnávání záměrně volí naprosto odlišné zaměření.

Dalším aspektem, který významně ovlivňuje sebepojetí dvojčat je otázka **dominance**, která se u jednotlivých párů může lišit s ohledem na situace a období v jejich životě. Není výjimkou, že jedno z dvojčat je dominantní např. ve škole a druhé doma. U dospělých dvojčat může být jedno dominantní finančně a druhé v roli matky.

U dvojčat je rovněž specifické, jak jejich vzájemný vztah ovlivňují jejich **manželé, partneři** a zároveň jaký má jejich dvojčectví vliv na jejich partnerské vztahy. Řada výzkumů (Segal, 1999, Hagedorn & Kizziar, 1983) ukazuje, že míra rozvodovosti u dvojčat je mírně vyšší než u běžných párů. Jedním z hlavních problémů dvojčat může být jejich vzájemné ulpívání na sobě, tedy fakt, že svůj vztah staví na první místo. Někdy se z jejich manželů mohou stát tzv. „náhradní dvojčata“ (Hagedorn & Kizziar, 1983, 128), což může způsobit krizi. Některá dvojčata od svých partnerů vyžadují stálou emocionální podporu, na kterou byla zvyklá. Jejich kontinuální potřeba vzájemného patření si a sounáležitosti může partnera omezovat, obzvlášť je-li spíše nezávislý. Existuje také řada případů, kdy se spolu ožení dva páry dvojčat (Segal, 2008). Děje se tak častěji u jednovaječných dvojčat s neobyčejně silnou vazbou, která mají potřebu zůstat spolu a toto řešení pro ně méně ohrožující, protože vzájemně chápou svá pouta a potřeby, respektují je a v podstatě navazují na své dosavadní životní vzorce. Obecně lze konstatovat, že pro partnery dvojčat je důležité cítit se ve vztahu s nimi dostatečně bezpečně, aby nebyli ohroženi jejich vzájemným poutem.

V řadě studií zaměřených na dvojčata se velmi často opakuje téma přetrvávající **obavy ze ztráty dvojčete**. Dvojčata většinou uvádějí, že smrt dvojčete nelze srovnávat se smrtí nikoho jiného (rodičů, ostatních sourozenců nebo partnerů). Opakují se představy, jakoby

⁷ Zejména pro identická dvojčata je charakteristické, že v raném dětství vnímají svého sourozence jako odraz sebe sama a od toho se odvíjí jejich vzájemné chování. „Nejen tělesná podoba, ale i duševní vlastnosti jednovaječných dvojčat jeví nápadnou podobnost. Proto se jim říká *blíženci*“ (Pařízek, 2009).

ztratili část sebe sama, pocit trvalé ztráty a vědomí, že už se nikdy nebudou cítit „kompletní“. S podobnými vyjádřeními se setkáváme v příbězích rozdělených dvojčat (Segalová, 1999, 2003, 2009).

Podle Matějčka (1997) je pro zdravý individuální vývoj dvojčat prospěšné, pokud rodiče **podporují jejich vzájemné odlišnosti**, což posiluje jejich sebevědomí a samostatnost (srov. Bacon, 2006). Jestliže se tak neděje, dvojčata mohou svá vlastní přání sublimovat v zájmu zachování jednoty. Někdy dominantnější dvojče může rozhodovat za obě, často se chová jako vnější jednatel dua – hovoří a odpovídá za obě, je vstřícnější a více se vztahuje k lidem. Jeho vůdcovství je však posilováno nikoli silovým bojem o převahu, ale vzájemnou „dohodou“. Současné studie prokazují, že není výjimkou, že si dvojčata své role během života vymění (srov. Segalová, 2009, 2014, Hagedorn & Kizziar, 1983).

Friedmanová (2014, 23) na základě klinických zkušeností konstatuje, že v rodinách, kde dvojčata nedostala příležitost k definování sebe sama jako oddělené bytosti, se jejich vztah následně podobá „dysfunkčnímu manželství“.

V rámci **utváření sociálních vazeb** je charakteristické, že v předškolním věku se dvojčata většinou spokojují se vzájemnou společností a necítí potřebu navazovat další vztahy. Tato skutečnost souvisí s tím, že většinu času tráví spolu, sdílejí jeden životní prostor i podněty, včetně pozornosti rodičů a zkušeností. Tyto okolnosti mají své výhody i nevýhody. Vlivem sdílení a blízkosti v dětství, mnoho dvojčat v dospělosti vykazuje větší schopnost zažívat i vyjadřovat intimitu, zatímco jiná, kvůli vzájemné přehnané závislosti, nepřekračují hranice svého dvojčectví a nevyhledávají další vztahy. Mají problém být odloučena, a pokud se tak stane, cítí se neúplní. Výzkumy ukazují, že lépe se přizpůsobují dvojčata, která byla v dětství průběžně oddělována na kratší období a byly jim poskytovány příležitosti spoléhat se sami na sebe nebo na někoho jiného, než jejich dvojče (Hagedorn & Kizziar, 1983).

Friedmanová (2014) se ve svém výzkumu věnuje otázkám, které dospělá dvojčata řeší v rámci prožívání a získávání své individuality. Mezi nejčastější **emocionální problémy dvojčat** řadí neschopnost mluvit upřímně o problémech, které jim dvojčectví může přinášet, uvíznutí a vzájemná závislost, pocit zodpovědnosti za emoční a psychickou pohodu dvojčete, potřebu porovnávat se, celoživotní hledání přítele nebo partnera podobného dvojčeti a neschopnost řešit vzájemné konflikty. Uvedené problémy mohou dvojčatům komplikovat vývoj potřebných komunikačních dovedností, narušovat jejich sociální vztahy a vyústit v opožděnou individuaci (Shave & Ciriello, 1983).

Hagedornová a Kizziarová (1983) uvádějí, že výskyt emočních poruch je mírně vyšší u jednovaječných dvojčat. Primární vliv má přitom emoční zralost rodičů a nepřetržité porovnávání, které často vyvolává silnou hostilitu a soutěživost mezi nimi. Vědomě nebo podvědomě, většina dvojčat se snaží překonat jeden druhého, za účelem upoutání pozornosti rodičů a okolí. Studie dvojčat a rozhovory s rodiči dokazují, že jestliže se dvojčata cítí dostatečně milována a oceňována, nemají potřebu soupeření a agresivní chování klesá. Stejně nebezpečná jako agresivita je ovšem také pasivita. Je-li v dětství pěstováno závislé a pasivní chování, v dospělém věku pak mají tendenci přetrvávat infantilní projevy v chování na způsob závislého dítěte, které se vztahuje k podporujícímu rodiči. Charakteristikami těchto jedinců jsou pak bezmocnost, nerozhodnost a tendence záviset na druhých. Jestliže jsou obě dvojčata pasivní a závislá, v dospělosti se z nich mohou stát jedinci s problémem přijetí zodpovědnosti a iniciativy. Jestliže je jedno dvojče pasivní a druhé agresivní, pak pasivní bude v pozdějším věku často neschopné uspokojivě fungovat bez silné emoční podpory svého dominantnějšího dvojčete. Roste riziko, že se vyvine v pasivně – agresivní osobnost, která se projevuje jako skrytá, nevědomá závislost.

Významným příspěvkem k poznání emocionálního života jednovaječných dvojčat je současný výzkum americké autorky (a jednovaječného dvojčete) A. Pogrebinové (2009). V hloubkových rozhovorech s více než čtyřiceti páry identických dvojčat se zaměřuje na jejich vnímání dvojčectví a vlivů při utváření vlastní identity, přičemž zahrnuje vlastní pozitivní zkušenosti.

4.2 Typy identity u dvojčat

Ve shodě s ostatními citovanými autory, Shave a Ciriello (1983) na základě svých výzkumných zjištění zdůrazňují, že na formování identity dvojčat a jejich vzájemného vztahu se primárně podílejí jejich rodiče. Autorky rozlišují šest typů identity u dvojčat:

1. *Jednotná identita (unit identity)* se vyskytuje u dvojčat s tzv. sloučenými osobnostmi. Projevuje se tak, že každé z dvojčat je polovinou jedné osobnosti nebo tím, že obě dvojčata mají potřebu dělat všechno stejně, oblékají se stejně, mají stejné zájmy. Tento typ identity je běžný u dvojčat od narození do pěti let, typickým znakem je mluvení o sobě ve třetí osobě nebo jako „my“ namísto „já“. Polarizace na impulzivní a kontrolující se dvojče je ilustrací způsobu, jakým každé z nich tvoří polovinu jedné osobnosti. Jednotná identita mizí nebo přetrvává v závislosti na rodičovském vedení a sociálních zkušenostech. Tento vzorec identity zasahuje do vývoje individuality a vztahů nejsilněji, a tam, kde přetrvává, vzájemné spoléhání jednoho dvojčete na druhé výrazně komplikuje jejich životy.

Autorky zjistily, že jednotná identita se objevuje zpravidla u dvojčat, která v raném dětství prožila nějaký otrěs (např. ztrátu matky) nebo byla vystavena silným sociálním tlakům (holokaust). Tyto zážitky vedly k tomu, že dvojčatová vazba nahradila vazbu mateřskou; dvojčata si vzájemně suplovala rodiče, a přestože se v dospělosti oddělila a mají vlastní životy, psychologicky stále fungují jako jednotka.

2. *Vzájemně závislá identita (interdependent identity)* se projevuje u dvojčat, která jsou si celý život nejdůvěrnějšími přáteli. Ačkoli mohou mít různá povolání a zájmy, jsou si vzájemnými zdroji emoční podpory a velmi často spolu komunikují. Svě dvojčectví vnímají jako nejintimnější vztah svého života. Pokud mají jiné vztahy, většinou se pokouší o napodobení původního vztahu s dvojčetem. Dle autorek se tento typ vazby vytváří u dvojčat, která se v dětství chovala jako jednotná síla v opozici proti rodičům, zejména matce.

3. *Rozštěpená identita (split identity)* je definována protikladnými sebeobrazy dvojčat, které vznikají vlivem přístupu rodičů, kteří jim vědomě nebo nevědomě přisuzují protikladné role. Jedno dvojče idealizují a upřednostňují, a druhé zatracují. Nejčastěji je dělí na „dobré“ a „špatné“, „schopné, chytré“ a „neschopné, hloupé“ dvojče apod. Skrze tato označení pak dvojčata definují svou identitu. U idealizovaných jedinců se často objevují narcistické sklony, zatímco jejich protějšky žijí v jejich stínu a trpí nízkým sebevědomím. Vztah sourozenců bývá velmi nerovnoměrný, konfliktní, naplněný úzkostí a nedůvěrou. Vzájemné odloučení je pak pro ně vlastně úlevou. Autorky předpokládají, že rozštěpená identita se vyvíjí u dvojčat nezralých matek s hraniční osobností. Pro tyto matky je obtížné vztahovat se rovnoměrně k oběma dětem, a proto si do dvojčat projikují dobrou a špatnou část sebe sama. Tak mohou nekonfliktním způsobem kontrolovat své pocity vůči oběma.

4. *Idealizovaná identita (idealized identity)* je charakteristická pro dvojčata, která na svůj vztah pohlíží jako na nejvýznamnější aspekt svého života. Často vlivem rodičů se u nich vytváří pocit výjimečnosti a skutečnosti, že jsou dvojčata, připisují velký význam. Svě dvojčectví idealizují, vyzdvihují pozitiva a negativa přehlízejí nebo vytěsňují. Z výzkumů (Shave & Ciriello, 1983, Segal, 1999, 2003) vyplývá, že vlivem nedostatku intimity, upřímnosti a otevřenosti tato dvojčata často svůj vztah vnímají jako neuspokojivý.

5. *Konkurenční identita (competitive identity)* se vytváří u dvojčat, která se navzájem neustále poměřují, soutěží spolu a snaží se jeden druhého překonat, přičemž se ovšem vzájemně podporují a povzbuzují. Ačkoli soupeřivost může někdy přerůst až v rivalitu, většinou spolu sdílejí trvalý, blízký a pečující vztah s vysokou mírou empatie. Tito jedinci

nemívají problém s vývojem vlastní identity, jejich individuality se vyvíjejí paralelně a jejich osobnosti jsou nezávislé. Často bývají úspěšní ve svých profesích.

6. *Sourozenecká identita (sibling attachment identity)* je typická u dvojčat – párů. Jejich vztah je v podstatě formou vztahu sourozenců, kteří nejsou dvojčaty. Stupně blízkosti tohoto vztahu se individuálně různí, u tohoto typu se častěji setkáváme s případy vzájemného odcizení v dospělosti. Skutečnost, že jsou různého pohlaví, těmto dvojčatům napomáhá v utváření jasně oddělené identity; formy výše uvedených typů identit se u nich prakticky nevyskytují.

Nejnovější výzkumy zpochybňují tradiční názor, že vzájemná podobnost osobnostních rysů, zejména u jednovaječných dvojčat, je výsledkem výlučně jednotného přístupu, který k nim má většina lidí tendenci zaujímat kvůli jejich fyzické podobnosti (Nisbett, 2009, in Segal, 2013)⁸. Segalová (2013) se zaměřila na výzkum dvojčat s odlišným vzhledem a uvádí řadu zjištění, která prokázala primární vliv genetických faktorů. Ve svých závěrech uvádí, že podobnosti v osobnostních rysech u jednovaječných dvojčat reflektují jejich sdílené geny. Potvrdila tak závěry dřívějších studií věnovaných vyvrácení uvedeného mylnému názoru.⁹

4.3 Dvojčatová vazba

Mýty kolem dvojčat vytvářejí nerealistická očekávání okolí, která se týkají jejich vztahu. Rodiče dvojčat, přátelé a společnost mnohdy očekávají, že dvojčata budou navždy intimními duchovními partnery, kteří budou jeden bez druhého ztraceni a kteří se navzájem znají lépe než sami sebe. Kvalitativní studie, založené na rozhovorech s dvojčaty ukazují, že také některá dvojčata mezi sebou sdílejí přesvědčení o existenci vzájemného jedinečného spirituálního pouta, jež „nedvojčata“ nikdy nemohou zažít (Friedman, 2014, Pogrebin, 2009).

Dvojčatová vazba (*twinning bond*) je primární vztah, který se mezi dvojčaty vyvíjí jako kompenzační a/nebo rovnocenný vztah zároveň s vyvíjejícím se poutem k matce (Shave & Ciriello, 1983).

⁸ Ve svých závěrech Nisbett uvedl, že podobné osobnostní rysy jednovaječných dvojčat jsou způsobeny tím, že jejich stejný fyzický vzhled ovlivňuje přístup okolí: „jsou si tak vizuálně podobná, nebo mají jiné společné charakteristiky, že mají tendenci vyvolávat u druhých lidí stejný přístup“ (2009, in Segal, 2013, 24).

⁹ Například, že jednovaječná dvojčata vychovávaná stejně nevykazovala vyšší podobnost osobnostních rysů než dvojčata vychovávaná odděleně. (Loehlin&Nicols, 1976, in Segal, 2013). Stejně tak dvojčata, která si lidé často pletli, byla rodiči hodnocena jako méně povahově podobná, než dvojčata, která vypadala odlišně (Plomin et al., 1976, in Segal, 2013).

V psychologickém pojetí tato vazba mezi dvojčaty začíná již během nitroděložního vývoje a dále se rozvíjí, ať už na vědomé nebo nevědomé úrovni, v průběhu jejich života. Na utváření dvojčatové vazby se zejména u jednovaječných dvojčat podílí tři faktory: společná genetická výbava, vlivy prostředí a přístup rodičů. Avšak skutečnost, že se vazba vytváří i mezi dvojevaječnými dvojčaty nasvědčuje, že prostředí a rodiče jsou velmi silnými určujícími činiteli. Úzký vztah dvojčata spojuje emocionálně, zahrnuje v sobě potřebu vzájemné blízkosti a specifický způsob komunikace, který se druhým může jevit jako obtížně srozumitelný. Svým charakterem je vazba dvojčat podobná sourozeneckému vztahu, liší se však svou intenzitou. Obecně se velmi silně projevuje u všech dvojčat v dětství, v průběhu dalšího života může nabývat různých charakteristik. Nejedná se tedy o přechodný fenomén; naopak, dvojčatová vazba je trvalou klíčovou součástí vývoje dvojčat a významně ovlivňuje jejich osobnostní vývoj a utváření identity i v dospělosti. Ve snaze přiblížit charakter popisovaného pouta lze říct, že „sourozenci, kteří jsou si velmi blízcí, se mohou podobat dvojčatům, avšak dvojčata nikdy nemohou být jen bratr a sestra“ (Shave Klein, 2003, 80).

V psychoanalytickém pojetí je tato vazba popisována spíše negativně, jako vzájemná závislost a částečná identifikace, která zahrnuje přesvědčení, že jeden je součástí druhého. Sdílená identita je pak vnímána jako specifická blízkost, pocit sounáležitosti, která však snižuje motivaci obou jedinců k separaci a nevyhnutelně způsobuje zmatení vlastního sebeobrazu, jež následně vede ke zmatení identity (Tabor, 1961, Leonard, 1961, in Shave Klein, 2003).

V literatuře se setkáváme s charakteristikami různých typů dvojčatové vazby. Shave a Ciriello (1983) je popisují v rámci uvedeného členění do šesti typů identity dvojčat. Uvádějí, že míra vlivu dvojčatové vazby je závislá na vztahu dvojčat s matkou. Charakteristiky Hay a Preedyové (2006) jsou obsahově podobné; rozlišují tři skupiny:

- *Extrémně individuální (extremely individual)* – mají každý své vlastní přátele, které nesdílejí, jsou nadměrně soupeřiví, nemají se rádi, odmítají se oblékat stejně, snaží se jeden nad druhým dominovat, polarizují své chování (anděl nebo ďábel).
- *Zdravě závislé (mature dependent)* – mají každý své vlastní, ale i společné přátele, jsou rádi spolu i odděleně, vzájemně se podporují, mají dobrý vztah, každý se vyvíjí jako individualita se svou vlastní identitou, mají stejné nebo rozdílné zájmy.
- *Úzce vázané (closely coupled)* – většinu času chtějí být stále spolu, při rozdělení se cítí nešťastní, v dětství užívají svou vlastní řeč (*kryptofázie*) a nerozpoznávají svůj obraz

v zrcadle; žádný z nich nemá vlastní přátele, oblékají a chovají se stejně, vzájemně se přizpůsobují (např. výsledky ve škole), tvoří jednotku.

V souladu s uvedenými charakteristikami řada studií, které zde uvádíme, potvrzuje, že mnoho dvojčat, zejména identických, nemá potřebu mít blízkého přítele nebo důvěrníka, protože si vzájemně tuto roli naplňují sami. Hagedornová a Kizziarová (1983) rozvíjejí spornou otázku, zda je tato vazba emocionálně zdravá: pokud má dvojče současně blízké vztahy s druhými lidmi, pak možnost říci dvojčeti cokoliv s vědomím, že bude pochopen a bezvýhradně přijat, pro něj může být významným přínosem. Avšak pro dvojčata, která věří, že jsou si navzájem jedinými, komu mohou důvěřovat a svěřovat se, může být takový vztah omezující až nezdravý. V tomto ohledu autorky zdůrazňují nutnost podporovat individuality dvojčat už od počátků výchovy. Zejména u jednovaječných dvojčat, a to i přesto, že byla „individualizována“, se běžně setkáváme s **očekáváním okolí, že jsou jednotka**. Autorky uvádějí, že vlivem této skutečnosti řada dospělých dvojčat chová ke svému dvojčectví ambivalentní pocity. Domnívají se, že jsou okolím vnímána jako „dvě těla s jednou duší, skoro jako monstra, posedlí ESP (*extrasensory perception*), jeden bez druhého neúplní, závislí, propojení a bez zájmu o druhé“ (Hagedorn & Kizziar, 1983, 127).

Friedmanová (2008, 2014, 163) postuluje, že „zdravá dvojčectví (*twinships*) nejsou identická“. Zdravé je, pokud oba sourozenci vědí, kým jsou jako individuality a dokáží si užívat vzájemný vztah bez pocitů viny, povinnosti a vzájemného vměšování. Dle autorky je zdravá vazba mezi dvojčaty o tom, že se vzájemně milují, ale nepotřebují k tomu, aby jeden doplňoval druhého.

Shave Kleinová (2003) se přiklání k názoru, že automatický předpoklad, že dvojčata mají problémy se sebevyjádřením a sebevědomím, je příliš zjednodušující. Dle autorky mají dvojčata obecně naopak dobře vyvinuté sebepojetí právě díky tomu, že si vzájemně poskytují kontinuální zpětnou vazbu. K pozitivním zjištěním dospěla také Pogrebinová (2009).

4.4 Význam a vliv odloučení

„Be yourself, everyone else is already taken“

Oscar Wilde¹⁰

Dospělá dvojčata často bojují s rozhodnutím, kdy a jak se jejich životy rozdělí. Vzájemná separace v podstatě znamená doslova „rozvod dvojčatového manželství“ (Friedman, 2014,

¹⁰ „Bud' sám sebou, každý je již obsazen“ (překlad autora).

69). Tento proces v sobě zahrnuje nové zkušenosti, které vyžadují vlastní rozhodování, zaměření se na vlastní cíle a potřeby a prožívání vlastního života jako jednotlivce, nikoli jako polovina páru. Je pochopitelné, že mnoho dvojčat prožívá při představě samostatného života silné obavy; často se objevují pocity nejistoty, úzkosti, smutku a viny.

Dle Siemonové (1980) je stupeň diferenciaci a vnímané obtížnosti při vzájemném odpoutávání u dvojčat podmíněn typem jejich vazby a prožíváním vlastních pocitů o „bytí dvojčetem“. Dle autorky není příliš podstatné, zda jsou dvojčata geneticky identická; jejich prožívání separace významně ovlivňuje především jejich osobní vnímání vzájemné podobnosti a blízkosti.

Vzájemná vazba se utváří během vývoje v součinnosti s přístupem okolí; v některých případech může dojít ke konfliktu sebeobrazu. Jedinečné pouto je pak cenou za individuální identitu. Nejčastěji se projevují emoční problémy u dvojčat, která byla vychovávána jako jednotka. Dvojčata, k nimž od narození rodiče přistupovali individuálně, podobné problémy s individuací a diferenciací v dospělosti nevykazují.

Základem pro porozumění problémů dospělých dvojčat během separace je konflikt mezi tendencí ke spojené identitě a zráním k individuaci. Tento konflikt má vliv na jejich vývoj v dospělosti a formování intimních vztahů. Problémy nastávají při fyzickém odloučení a následné snaze o separaci emocionální.¹¹

Proces individuace a formování intimních vztahů v dospělosti může být závažně narušen vzájemným spojením mezi vlastním self a dvojčetem. Siemonová (1980) zdůrazňuje, že zatímco separace od rodičů je přirozeným vývojovým úkolem, separace od dvojčete není automatická. Intimita a intenzita vzájemné interakce dvojčatům často pomáhá zmírnit bolest ze separace od rodičů. Autorka definuje nejčastější charakteristické **znaky v procesu separace a individuace dvojčat:**

Separční úzkost – „je-li self částí dalšího a další je částí self“ (Siemnon, 1980, 390), vlastní identita je křehká a separace může vyvolat obavy ze ztráty self. Projevuje se smutek, deprese, zmatení a úzkost.

Popření – objevuje se jako kompenzace ztráty. U některých dvojčat přetrvává oslovování sebe sama jako „my“. Dle autorky je běžné, že zejména ženy - dvojčata po separaci výrazně přibírají na váze ve snaze „vyplnit“ chybějící polovinu.

¹¹ Není výjimkou, že dvojčata s jednotnou nebo vzájemně závislou identitou spolu zůstávají po celý život až do smrti. Sdílejí fyzickou podobnost a vazbu, kterou si nevybrala, která je ovšem integrální součástí jejich identity. Při odloučení pociťují silný emoční distres. Pokračují tedy v původním vzorci: oblékají se stejně, volí podobné kariéry, sdílejí svůj život a někdy se ožení s jiným párem dvojčat.

Hněv – separace je odmítána, projevuje se zejména při sňatku jednoho z dvojčat. Druhé dvojče se cítí opuštěné a nahrazené. Hněv se však může objevit i proto, že člověk vůbec má dvojče, protože je přirozené, že každý chce být originál.

Truchlení a smutek – projevuje se častěji u jednovaječných dvojčat, která popisují pocity ztráty nebo chybění části sebe sama, ztráty celistvosti. Truchlení provází hledání sebedefinice ve smyslu: „*Vím, že už nejsem on/ona, ale kdo jsem?*“ (Siemon, 1980, 392).

Narušené objektní vztahy – přirozenou vlastností dvojčat je závislost, vzájemné spoléhání jeden na druhého. I vůdce potřebuje následovníka a může být závislý na protějšku své identity. Ve snaze obnovit bezpečí jednotky a cítit se znovu jako celek, se může objevit tendence k hledání náhrady za ztracené pouto, které se projeví v intimních vztazích. Dvojčectví tak může být vyměněno za náhradní vztah k jiné osobě. Vytvoření samostatné identity vyžaduje vědomí jedince, čím se odlišuje nebo podobá ostatním. Jestliže toto vědomí chybí, chybí vnitřní rámec pro definování svého self. Dvojče, které nezvládne individuaci, bude stále spoléhat na externí zdroje sebepotvrzení, bude mít obavy ze samoty a nedostatek sebevědomí k vlastnímu rozhodování.

Kromě obrany před nejistotou může však dvojčectví někdy přinášet také uspokojení z pozornosti, kterou jednotka přitahuje. Po separaci pak mohou převládnout pocity beznaděje a bezmoci, může se objevit soustavná touha být opět částí jednotky. Často však následuje zklamání při zjištění, že partner nebo přítel není tím, kým bylo dvojče, a nikdy nemůže jeho ztrátu nahradit.

Izolace – díky neustálé vzájemné interakci dvojčata nikdy nezažívají pocity, že jsou tzv. „na ocet“ nebo navíc. Dvojčata jsou ostatními spíše vyhledávána, nikoli naopak, přitahují pozornost, nemusí vynakládat téměř žádné úsilí k seznámení. Jejich sociální dovednosti tak mohou být omezené a jeden bez druhého se často cítí nepříjemně, mohou se vyhýbat kontaktu s ostatními. Vývojovým úkolem mladé dospělosti je konflikt mezi intimitou a izolací. Jedinec může navázat intimní vztahy s ostatními (přáteli, partnery) pouze pokud má bezpečné vnímání vlastní identity. Nejistá identita se může projevit ve snaze o členství ve skupině. Být členem skupiny (pracovní, sociální, terapeutické), však může být pro jedince s nejistou identitou velmi ohrožující, protože toto členství je podmíněno tím, že do skupiny každý člen přispívá a částečně se vzdává své individuální identity.

Intimita – zahrnuje vzdání se části sebe sama druhé osobě a důvěru, že bude respektována jeho individualita. Pokud bude pocit skutečného „vlastnění“ své identity křehký, pak přetrvává neschopnost vzdání se jakékoli její části. Primární zkušenost intimity byla u dvojčat dosažena za cenu vlastní individuality. Na druhou stranu, v dospělosti mohou

dvojčata po separaci zažívat také svobodu. Zatímco jejich partner přirozeně touží po vzájemné blízkosti (kterou dvojče mělo po celý svůj život), dvojče může toužit po odloučení, což může být partnerem mylně interpretováno jako odmítání.

Pocity odmítnutí mohou naopak dvojčata zažívat v situacích, kdy partner nereaguje na jejich nevyslovené myšlenky a pocity podle jejich očekávání. Dvojčata často předpokládají, že partner intuitivně ví, co si přejí a jak reagovat. Mnohá dvojčata stále hledají blízkost, která se nikdy nemůže v jiných vztazích zopakovat. Prožívají zklamání, protože se musí naučit konkrétně vyjadřovat o věcech, které jejich sourozenec vždy vycítil a rozuměl jim beze slov. Pro dvojčata intimita znamená zaplňování deficitů v self systému toho druhého. Očekávání téhož od jiné osoby je marné a jeho nenaplnění logicky může vést k pocitům hněvu, deprese, deziluze a následnému rozpadu vztahů.

Vzájemnost – popření rozdílů je jedním ze způsobů, jakými dvojčata zmírňují rivalitu mezi sebou a nadále jim umožňuje fungovat jako tým. Orr (1941, in Siemon, 1980) jako jeden z prvních popsal, že dospělá dvojčata trpí pocity viny, pokud mezi sebou vnímají rozdíly. To se po separaci projevuje potřebou vzájemně snižovat své úspěchy nebo rozdíly. Dvojčata mívají problém řešit konflikty a vyjadřovat hněv vůči osobám, na kterých jim záleží. Souvisí to s přizpůsobením jejich osobností tak, aby byl vytvořen a zachován jeden celek. Dochází ke zmatení pocitů ohledně self. Dle slov jednoho z dvojčat „je to jako bych ničil sám sebe, když se zlobím na někoho, na kom mi záleží“ (Siemon, 1980, 395). Součástí vzájemnosti je obava ze samoty.

Pro zdravou separaci a vývoj zdravé osobnosti je pro dvojčata podstatné tolerovat a zvládnout ztrátu starých zdrojů sebepotvrzení a přijmout skutečnost, že intimita, která byla přítomna v jejich vztahu, již nemůže být v jiném vztahu dosažena. Úroveň míry dosažení separace a diferenciací, je dána schopností identifikovat a internalizovat hodnoty a normy a schopností rozeznat svou podobnost a odlišnost od ostatních. Dvojče, které dosáhlo individuace, si vytvoří sebeobraz, v němž nevnímá sebe sama jako část někoho jiného. Bude mít touhu po přátelstvih i mimo dvojčectví a bude se těšit ze zážitků bez dvojčete, aniž by přitom zažívalo pocity úzkosti nebo viny (Siemon, 1980).

5 Shrnutí teoretických poznatků pro empirickou část

Identita je způsob, jakým jedinec definuje sebe sama. Skládá se z uvědomování si vlastní jedinečnosti i odlišnosti od ostatních, sebepoznání a hledání odpovědi na otázku „kdo jsem“. Proces utváření identity zahrnuje propojení různých poznatků, pocitů a představ, které jedinec vztahuje vůči vlastnímu „Já“. Důležitým aspektem identity je míra intrapsychické autonomie, potřeba řídit svůj život, mít kontrolu nad svým jednáním a rozhodovat o svém dalším životě. Pro formování vlastní identity je důležitý proces individuace, který začíná v období adolescence a ve středním věku je spojen s rostoucím uvažováním o sobě a hledáním osobního smyslu dalšího života. V souvislosti s bilancováním dosavadního života se objevuje potřeba přehodnotit své dosavadní sebepojetí a nalézt novou alternativu své existence. Současně se rozvíjí osobnostní zralost, která se projevuje přijetím zodpovědnosti za své jednání, přiznáním chyb a přijetím sebe sama.

Dvojčata tvoří jedinečnou část populace a jejich životy se od „běžných lidí“ velmi liší. Při formování vlastní identity jsou nucena vyrovnávat se s řadou specifických problémů. Nejvýraznějším z nich je přístup okolí, které k nim často přistupuje jako k jednotce, zaměřuje je a srovnává. Proces individuace je u dvojčat podmíněn jejich separací a vzájemnou diferenciací, která může být velmi komplikovaná. Míra obtížnosti je dána typem vazby mezi dvojčaty a jejich osobním prožíváním vzájemné blízkosti a podobnosti. Nedostatečná diferenciacie může vést k vzájemné závislosti, která formování vlastní identity znemožňuje a zvyšuje riziko vzájemného splnutí. Základem pro porozumění problémům dospělých dvojčat během separace je konflikt mezi tendencí ke spojené identitě a zráním k individuaci. Tento konflikt se promítá do způsobu, jakým dvojčata utvářejí intimní vztahy s druhými lidmi. Pro zdravou separaci a vývoj zdravé osobnosti je pro dvojčata podstatné tolerovat a zvládnout ztrátu dřívějších zdrojů sebepotvrzení a přijmout skutečnost, že intimita, která byla přítomna v jejich vztahu, již nemůže být v jiném vztahu dosažena.

V popředí intenzivního zájmu a rozšiřujícího se výzkumu dvojčat jak v oblasti fyziologické, tak psychologické, nestojí primárně snaha porozumět jejich vztahu, ale obohacení celé společnosti. Identická genetická struktura jednovaječných dvojčat přináší možnost studia geneticky podmíněných chorob jako např. leukemie, diabetes, epilepsie, ale také poruch chování a učení a duševních poruch, zejména schizofrenie. Studie dvojčat

mohou přispět k léčbě ve výše zmíněných oblastech a k hlubšímu poznání a rozlišení vlivů dědičnosti a prostředí.

II EMPIRICKÁ ČÁST

6 Metodologický rámec výzkumu

Hledání identity je složitý celoživotní proces, na jehož průběhu se podílí řada faktorů, včetně genetických dispozic, dynamiky rodinného systému, zkušeností z dětství a vlivu sociálního prostředí. Problém utváření osobní identity je stále aktuálním tématem řady vědeckých studií, a to zejména v oblasti psychologie a sociologie. Ze studia poznatků, které se týkají uvedené problematiky, jsme zjistili, že publikované studie jsou zaměřeny především na obecné zákonitosti formování identity jedince a definování charakteristických rysů v rámci jednotlivých vývojových období. Problematika identity u dvojčat je předmětem řady zahraničních výzkumů, avšak v České republice, ačkoli zájem o otázku dvojčat obecně v posledních letech postupně narůstá, výzkumů zaměřených na psychosociální život těchto jedinců je stále velmi málo. Studie, které se soustředí na výzkumný problém *vnímání vlastní identity u dvojčat v období střední dospělosti*, podrobné zpracování zatím postrádají. Uvedený problém tak zůstává dosud neprobádanou oblastí. Na základě studia rozsáhlého množství zahraniční odborné literatury a realizovaných případových studií se zaměřujeme na řešení otázek v kontextu psychosociálního života dvojčat ve středním věku. Naší snahou je rozšířit poznatky v dané oblasti a přispět tak k hlubšímu poznání fenoménu dvojčat na pozadí reflektovaných životních zkušeností.

6.1 Cíle výzkumu a formulace výzkumných otázek

Hlavním cílem předkládané práce je zjistit, jakým způsobem skutečnost a zkušenost mít a být dvojče, ovlivňuje sebepojetí u dvojčat v období střední dospělosti. Důraz je kladen na prozkoumání a popis způsobů prožívání zásadních životních událostí, které se významně podílejí na formování osobní identity dvojčat. Záměrem je sledování variability a interpretace zjištěných poznatků o tom, jak dvojčata ve středním věku svou zkušenost vnímají a jaký jí připisují osobní význam. Období střední dospělosti bylo zvoleno z toho důvodu, že je charakteristické bilancováním dosavadního života a hledáním osobního smyslu. Nabízí tak respondentům příležitost k retrospektivnímu zamyšlení a zhodnocení svých zkušeností. V rámci výzkumu pak umožňuje popis a hloubkovou analýzu jednotlivých životních příběhů.

Na základě teoretických poznatků a empirických výzkumů jsou stanoveny následující **výzkumné otázky**. První z nich je otázkou **hlavní, zastřešující**:

1. *Jakou roli hraje v souvislosti se sebepojetím u dvojčat v období střední dospělosti osobní zkušenost být dvojčetem a mít dvojče?*

Jedná se o subjektivní vnímání a prožívání vzájemného vztahu a své pozice, kterou v něm dvojčata zaujmají. Zájem je soustředěn na otázky, jaké podobnosti a rozdíly mezi sebou dvojčata vnímají a jaké jim přisuzují důvody, jak spolu komunikují a zda se domnívají, že mezi nimi existuje nějaké specifické vzájemné pouto, které je od ostatních odlišuje. Je sledována variabilita postojů jednotlivých dvojčat ke skutečnosti, že mají po svém boku někoho, s kým od narození sdílejí své životní zkušenosti. Zajímá nás, jak se přístup okolí promítá do jejich sebepojetí. Domnívají se, že dvojčectví jim v životě přináší nějaké výhody nebo nevýhody? Vyskytly se někdy v jejich životě situace, kdy skutečnost, že jsou dvojčata, vnímaly jako přítěž? Jak vnímají a prožívají to, že jsou od narození předmětem vzájemného porovnávání a jaký vliv měla tato zkušenost na utváření jejich osobní identity? Rovina osobní identity je zkoumána z hlediska postoje a vztahu vůči sobě. Výzkum se soustředí na způsob, jakým respondenti definují sebe sama, jak vnímají a charakterizují své vlastní schopnosti, osobní hodnoty a jaké mají životní priority. Zaměřujeme se rovněž na zjištění poznatků, jak se jedinci domnívají, že působí na své okolí a do jaké míry se jejich sebepojetí s přístupem okolí shoduje.

Na hlavní otázku navazují **dvě dílčí**, které blíže specifikují oblast vytyčeného výzkumného zájmu:

2. *Jak partnerství ovlivnilo vzájemný vztah dvojčat?*

Tato otázka je studována z hlediska skutečnosti, že dvojčata ve středním věku většinou žijí v partnerském vztahu a mají vlastní rodiny. Zájem je soustředěn na to, jaký vliv mělo jejich dvojčatovství na výběr životního partnera a jakým způsobem se partnerství promítá do jejich vzájemného vztahu. Pozornost je soustředěna také na prožívání změn v sebepojetí v kontextu života ve vlastní rodině a případně v nové zkušenosti v roli rodiče.

3. *Jak dvojčata prožívají vzájemnou separaci?*

V návaznosti na poznatky uvedené v teoretické části práce se domníváme, že separace dvojčat je významným mezníkem a určujícím faktorem v procesu utváření jejich osobní identity. Střední dospělost je obdobím, kdy řada dvojčat má již bohatou zkušenost s vzájemným odloučením a jsou tak schopna reflektovat své prožívání, jež provázelo jejich snahy a dosavadní pokusy a úspěchy nebo naopak problémy v procesu separace. V rámci

přístupu ke zkoumání vlivů separace hledáme odpovědi na otázky týkající se jak prožívání vlastního odloučení a osamostatnění, tak změn, které jim to přineslo. V oblasti osobní identity sledujeme vliv skutečnosti, že v životě dvojčat se objevují také jiné důležité osoby. Směřujeme ke zjištění osobního významu, jaký dvojčata přikládají svému partnerovi a definici role, kterou sourozenci navzájem ve svém současném životě zaujímají.

6.2 Aplikovaná metodika

Vzhledem k charakteru výzkumného problému byl k jeho řešení a při hledání odpovědi na uvedené výzkumné otázky zvolen *kvalitativní přístup*, který svým zaměřením umožňuje v průběhu explorační soustředění na hloubkové a detailní poznání zkoumaného fenoménu v jeho přirozených podmínkách a v celkovém kontextu. Při popisu, analýze a interpretaci získaných poznatků je důraz kladen na jedinečnost, neopakovatelnost a dynamiku v procesu vývoje jednotlivých případů (Hendl, 2005, Miovský, 2006).

V rámci zvoleného přístupu je naše výzkumné šetření realizováno formou *případových studií*, kdy případem rozumíme naši cílovou skupinu, kterou jsou v uvedeném kontextu dvojčata. Pro přesné terminologické vymezení vybíráme definici případu, jak ji uvádí Miles a Huberman (1994, in Miovský, 2006, 94), kteří v případě spatřují „fenomén, který se objevuje v určité vymezené hranici a v daném kontextu“. V pojetí případové studie je zdůrazněna komplexní povaha zkoumaného jevu a zohlednění souvislostí jednotlivých oblastí, kterých se případ dotýká, včetně jeho historického a biografického pozadí. Yin (1989, Tamtéž) doporučuje využití strategie případové studie tehdy, „když výzkumné otázky jsou typu *proč* a *jak* ... a pokud je zkoumaný problém aktuální, soudobý a v reálném životním kontextu“.

Výsledkem našeho šetření je psychologická studie, přehledně shrnující získané poznatky v rámci jednotlivých témat, jež se v průběhu výzkumu ukázala být respondenty vnímána jako nejvýznamnější.

6.2.1 Metody získávání dat

Jako metoda tvorby dat bylo použito individuální *polostrukturované interview* (dále nazýváno též jako rozhovor), neboť „představuje dostatečně flexibilní metodu, která dává respondentovi možnost volně mluvit o tématu, reflektovat svůj postoj k němu a rozvíjet o něm myšlenky“ (Koutná Kostínková & Čermák, 2013, 15).

Souhlasíme s autory, kteří spatřují výhodu zvolené metody ve skutečnosti, že výzkumník může během rozhovoru sledovat, jaká témata se v jeho průběhu vynořují a co je pro

respondenta významné. Cenným přínosem jsou momenty, kdy se v rozhovoru objeví zcela nové aspekty vnímané z pohledu respondenta. Rozkryjí se tak témata, o kterých jsme v přípravné fázi rozhovoru nepřemýšleli, protože nás ani nenapadla. A právě tato další rozkrytá témata jsou užitečná tím, že přinášejí nové souvislosti, které mohou přispět k lepšímu porozumění zkoumaného problému. Vedle tohoto přínosu popsany způsob interview zároveň poskytuje možnost průběžně rozhovor usměrňovat tak, aby nedocházelo k odchýlení od tématu. Poskytuje prostor pro případné doptávání se a rozvíjení otázek v kontextu situace, což přispívá k bohatosti a odkrývání dalších významů získaných dat. Jedinou námi zaznamenanou nevýhodou tohoto typu interview je jeho časová náročnost, která může snižovat motivaci účastníků ke spolupráci, a následná obsáhlá transkripce rozhovoru. Metoda interview byla kombinována s přímým pozorováním.

6.2.2 Metody zpracování dat

Získaná data byla zpracována prostřednictvím *interpretativní fenomenologické analýzy* (*Interpretative Phenomenological Analysis*, dále jen IPA).

IPA představuje specifický kvalitativně analytický přístup k datům, jehož cílem je porozumění žité zkušenosti člověka na idiografické úrovni. Autorem koncepce je britský psycholog Jonathan A. Smith; počátky rozvoje tohoto přístupu se datují do 90. let minulého století a jsou spojeny s výzkumy v oblasti psychologie zdraví.

Teoretické zakotvení IPA spočívá ve třech zdrojích: fenomenologii, hermeneutice a v idiografickém přístupu.

Fenomenologický charakter této metody spočívá v tom, že se „výzkumník snaží vstoupit do vnitřního světa jedince, aby porozuměl významům, jež fenoménu přikládá“ (Hendl, 2005, 128).¹²

Součástí IPA je práce s hermeneutickým kruhem a tzv. dvojí hermeneutika, která spočívá v tom, že se „respondent snaží porozumět své zkušenosti s daným fenoménem a zároveň výzkumník se snaží porozumět tomu, jakým způsobem k tomuto porozumění respondent dospívá“ (Koutná Kostínková & Čermák, 2013, 11). Zjednodušeně lze říci, že „respondenti skrze svá slova dávají smysl své zkušenosti a výzkumník zachycuje a dává smysl této zkušenosti“ (Šuráňová, 2013, 107). Výzkumníkově porozumění respondentově žité zkušenosti je založeno na interpretaci, ve svých závěrech výzkumník komentuje

¹² Na rozdíl od tradiční fenomenologie však výzkumníkovy zkušenosti a prekoncepce nejsou v IPA vnímány jako něco, co by mělo být eliminováno („uzávkováno“) v zájmu popisu, ale jako předpoklad k tomu, že výzkumník bude schopen interpretovat význam, jaký má jeho osobní zkušenost pro účastníka výzkumu (Fade, 2004, in Koutná Kostínková & Čermák, 2013).

proces, jímž respondent přisuzuje své zkušenosti smysl; rekonstruuje tak vlastní interpretaci respondenta.

Idiografický přístup spočívá v zaměření na konkrétní jedince a jejich specifickou životní situaci.

Celkově lze přístup IPA definovat jako kvalitativní přístup, který se zaměřuje na detailní porozumění osobní zkušenosti člověka a zkoumá, jaký této zkušenosti daný jedinec v určité situaci přisuzuje osobní význam. V popředí stojí jednak zájem o jedince, ale také o jeho způsob prožívání a jeho subjektivní interpretace. Zároveň je sledován proces, při kterém se respondentovy osobní významy utvářejí.

Základní charakteristiky IPA lze podle popisu autorů Koutné Kostíkové a Čermáka (2013) shrnout do následujících bodů:

- V přístupu IPA interpretujeme význam obsahů, které respondent sděluje a usilujeme o zachycení subjektivního vnímání jeho „žité“ zkušenosti.
- Výzkumné otázky jsou otevřené a zaměřují se na porozumění individuální zkušenosti a jejího významu; jejich funkce je spíše explorativní, primárním cílem tedy není objasnění jevu. Otázky se zaměřují spíše na proces formování a interpretace osobního smyslu než na výsledky, a spíše na hledání významu než konkrétních příčin.
- IPA se často používá v případech, kdy je předmětem výzkumu neobvyklá skupina nebo situace; zaměřuje se zejména na zkoumání menších homogenních vzorků.
- Nejčastěji používanou metodou tvorby dat je v IPA polostrukturované interview, přičemž výzkumník přizpůsobuje jeho schéma respondentovu vyprávění s cílem získat co nejbohatší obsah dat důležitých pro výzkum.
- Analýza je induktivní proces, který začíná opakovaným čtením prepisů jednotlivých rozhovorů. Cílem je formulace rodících se témat, která zachycují podstatu zkoumaného fenoménu. U každého rozhovoru následuje hledání souvislostí napříč tématy a jejich sdružování do tematických trsů. V dalším kroku následuje hledání vzorců napříč jednotlivými případy a výběr nejsilnějšího tématu.
- Analýza textu je vždy zároveň interpretací, proto je součástí IPA rovněž reflexe zkušenosti výzkumníka, která spočívá ve zvědomení svého vkladu. Sebereflexe přispívá ke zvýšení validity výzkumu.
- Interpretace je podle přístupu IPA zakotvena v textu (transkripci rozhovoru) a jejím autorem je vždy výzkumník. Za věrohodnou je považována taková interpretace,

kteřá je založena především na výrazech, jejichž autorem je sám respondent, a je doložena přímými citacemi. Autoři zdůrazňují, že zásadním postulátem IPA je předpoklad, že „interpretujeme respondentovo přesvědčení a akceptujeme jeho příběh“ (Tamtéž, 2013, 22).

Kvalitativní data, získaná z jednotlivých interview, byla zpracována způsobem, který Miovský (2006, 195) označuje jako „*data management*“. Jedná se o „způsob zacházení s kvalitativními daty, tj. dílčí úkony a procedury propojující fázi získávání dat a fázi analýzy dat“. Lze tedy hovořit o technickém zpracování dat a jejich přípravě pro analýzu. Součástí tohoto procesu je *fixace* (uchování) dat a navazující technické úkony a nezbytné úpravy jako např. redukce, třídění, popisování, znovu vyhledávání, systematizace apod.

Fixace dat byla provedena pořízením audiozáznamu z každého interview a jeho následnou doslovnou transkripcí. Metoda audiozáznamu byla zvolena, protože poskytuje řadu výhod: zachycuje autentický mluvený projev, je zcela nestranný a vše je na něm dokumentováno přesně tak, jak se odehrálo. Další výhodou je, že výzkumník nemusí zapisovat jednotlivé odpovědi ručně, což mu umožňuje soustředit se na pozorování respondentova chování dělat si o něm poznámky pro svou potřebu. Poznámky byly realizovány metodou tužka – papír do připraveného schématu interview. Tyto poznámky v kombinaci se záznamem napomáhají dodatečné rekonstrukci atmosféry během interview.

Kontrola transkripce byla realizována opakovaným poslechem vždy s časovým odstupem dvou dní, a doplňováním chybějících částí, které byly při prvním poslechu nesrozumitelné. Ve snaze o dosažení co nejvyšší míry autenticity je transkripce jednotlivých interview doslovná, včetně výrazů nářečí, nespisovných výrazů nebo specifických oslovení, jež mezi sebou dvojčata používají. Součástí transkripce ke každému interview jsou také poznámky o paraverbálních projevech a emocích respondentů, které byly doplněny z poznámek o pozorování během rozhovoru. Tyto poznámky a schematické komentáře jsou uvedeny v závorkách přímo v textu. Během přepisu byla vynechána pouze počáteční konverzace, jejímž účelem bylo navodit vhodnou atmosféru a informovat respondenty o zaměření a smyslu výzkumu a o výzkumníkovi, jak bylo popsáno výše.

Poslední fází v rámci přípravy dat byla jejich *systematizace*, během které byl dokončen proces úprav dat do podoby vhodné k zahájení kvalitativní analýzy. V první fázi systematizace byla data tříděna podle určitých kritérií, která korespondovala se stanovenými výzkumnými otázkami. Některá z kritérií byla během tohoto procesu přeformulována v návaznosti na vynořující se nové skutečnosti během interview, v zásadě

však získaná data nebyla redukována. Ve druhé fázi bylo provedeno *kódování dat* a vytváření jednotlivých tematických celků (trů), jimž byla přiřazena klíčová slova jako pracovní názvy. Pro úplnost i na tomto místě uvádíme definiční vymezení, kdy „kód je symbol přiřazený k úseku dat tak, že ho klasifikuje nebo kategorizuje. Kódy mají mít relevance k výzkumným otázkám, konceptům a tématům“ (Hendl, 2005, 228). Obsahy jednotlivých výpovědí byly k tematickým celkům přiřazovány na základě barevného rozlišení v textu. Pro každý celek byla vybrána jedna barva, kterou byly během pročitání označovány všechny pasáže, které se k danému celku tematicky vztahovaly.

V souladu s poznatky, jež uvádí Miovský (2006), procházela příprava získaných dat cyklickým opakováním jednotlivých fází, proto proces získávání dat úzce navazoval na proces zpracování dat a v určité fázi se velmi těsně dotýkal také průběžné analýzy dat. Tyto tři fáze se navzájem řetězově ovlivňovaly.

6.2.3 Metody analýzy dat

V souladu s přístupem IPA je cílem analýzy formulovat témata, která zachycují podstatné rysy fenoménu, jenž je předmětem výzkumu. Analýza byla provedena s využitím strukturovaného postupu, který se skládá z několika na sebe navazujících kroků.

V první fázi probíhalo *opakované čtení* doslovných přepisů jednotlivých interview za současného poslechu audiozáznamů. Naší snahou bylo zachytit především obsah výpovědí. Poslech hlasu respondentů přispíval k opětnému vybavení emočního zabarvení rozhovoru a uvědomění si důrazů na určitá slova a pomlky, které napomáhají lepšímu porozumění osobních významů respondentů. Účelem bylo rozvíjení tzv. „*insider's perspective*“ (Koutná Kostínková & Čermák, 2013, 17), tedy poznání, jaké to je, dívat se na svět jejich očima. Opakované čtení a poslech umožnily vrátit se zpět do momentu interview a nacházet nové detaily, které při první zkušenosti zůstaly opomenuty.

Dalším krokem analýzy dat bylo ruční psaní *komentářů a poznámek* na pravé straně přepsaného textu každého jednotlivého interview. Tyto poznámky mají *deskriptivní* povahu; zaměřují se na obsah toho, co respondenti sdělovali, na strukturu jejich myšlenek a zkušenosti, které popisovali.

Komentáře a počáteční poznámky jsme redukovali do témat, která zachycují podstatné obsahy toho, co se objevuje v textu přepsaných výpovědí. Proces *vynořování témat* se do jisté míry odvíjel také v závislosti na připraveném schématu rozhovoru. V této fázi jsme již více pracovali s poznámkami, naší snahou bylo najít jejich co nejvýstižnější vyjádření (klíčové pojmy), která tvoří názvy témat. Tento způsob je v souladu s IPA a „reflektuje

posun od výhradně fenomenologické k interpretativní pozici“ (Koutná Kostínková & Čermák, 2013, 28). Některé komentáře, tedy vynořující se témata, byly označeny psychologickým termínem (např. prožívání odloučení) u jiných je zachován původní název ze schématu rozhovoru (např. přístup okolí). Názvy témat jsme se snažili formulovat na takové úrovni abstrakce, aby umožnily propojení všech případů a zároveň zůstala zachována osobitost původních vyjádření respondentů.

V následující fázi byla vypsána všechna identifikovaná témata. Kritériem při identifikaci jednotlivých témat nebyla frekvence jejich výskytu, ale spíše subjektivně vnímaná síla obsahu daných pasáží. Některá témata byla vyloučena, protože se nevztahovala k výzkumným otázkám (např. popisy zaměstnání). Seznam témat byl tvořen chronologicky, tedy v pořadí, v jakém se témata objevovala v textu. Příbuzná témata byla sloučena do tematických trsů (Miovský, 2006), tvořených vzájemně podobnými dílčími tématy. Výsledkem tohoto procesu hierarchizace je *seznam nadřazených témat s podtématy*. Uvedený postup byl proveden nejprve u každého respondenta zvlášť a poté u každého dvojčatového páru. Následně byly jednotlivé seznamy témat navzájem porovnány v rámci všech výpovědí, a na základě souvislostí a podobností vznikl definitivní seznam všech relevantních témat a podtémat. Tento seznam uvádíme v tabulce 2 (kapitola 7).

V další fázi analýzy dat jsme se pokusili o tzv. *hledání vzorců napříč případy* (Šuráňová, 2013), kterým je myšlena snaha o propojení jednotlivých analýz. Naším záměrem bylo identifikovat téma, které v rámci jednotlivých analýz vystupuje jako nejsilnější a jaká je mezi zkušenostmi našich respondentů souvislost, případně zda se objevuje něco specifického.

Finální částí analytického procesu v IPA je *interpretace* vyjádření a přesvědčení jednotlivých respondentů, přičemž dle Pringle et al. (2011, in Koutná Kostínková & Čermák, 2013) klademe důraz na akceptaci jejich osobních příběhů.

6.3 Organizace a průběh výzkumného šetření

Tvorba dat probíhala v létě a na podzim roku 2015. V první fázi výzkumu, v červnu roku 2015, byly prostřednictvím osobního setkání osloveny dva páry dvojčat z okruhu známých výzkumnice. Jednalo se o dvojvaječné (Karin a Klára, 33 let) a jednovaječné (Marika a Marta, 44 let) sestry. Oba páry se zájmem souhlasily s účastí ve výzkumu a série pilotních interview s prvním párem proběhly v srpnu roku 2015. Po uskutečnění prvního interview byly některé otázky ve struktuře interview upraveny tak, aby těsněji přiléhaly ke zkoumaným tématům. Ve druhé fázi byla e-mailem oslovena dvojčata doporučená prvními

páry. Výzkumný vzorek byl doplněn o další dva páry – dvojvaječné bratry (Jindřich a Pavel, 40 let) a jednovaječné sestry (Ivona a Sára, 45 let). Poslední pár – jednovaječní bratři (Miroslav a Josef, 45 let) - byl pro výzkum získán na základě doporučení Vítkové Rulíkové prostřednictvím e-mailu v listopadu 2015.

Tvorba dat probíhala formou polostrukturovaného interview, jehož průběh byl zaznamenán s použitím počítačového programu. Při realizaci interview byla použita sada otázek, jejichž schéma uvádíme v Příloze č. 6 předkládané práce. Smyslem otázek bylo otevřít prostor pro témata, o nichž se domníváme, že mohou přispět k hloubkovému poznání zkoumaného fenoménu. V souladu s použitou metodou, pořadí otázek nebylo pojímáno jako závazné a v průběhu jednotlivých interview se průběžně přizpůsobovalo kontextu a situaci. Důležité bylo získat odpovědi především na tzv. *jádro interview* (Miovský, 2006), které tematicky vychází z poznatků uvedených v teoretické části práce a navazuje na výzkumné otázky. Struktura rozhovoru je rozdělena do **pěti hlavních okruhů**:

- *obecné otázky,*
- *vztah k dvojčeti,*
- *přístup okolí,*
- *odloučení,*
- *vztah k sobě.*

Přestože je výzkum zaměřen na dvojčata v období střední dospělosti, schéma obsahuje rovněž otázky týkající se dětství a dospívání, jelikož se domníváme, že zjištěné údaje o tomto období mohou významně přispět k odhalení životních událostí, vlivů a souvislostí, které se podílely na současném sebepojetí členů zkoumaného vzorku. Formulace doplňujících otázek se následně vyvíjela v závislosti na vynořujících se tématech a přirozeně navazovala na odpovědi respondentů. Ve snaze o zajištění plynulého průběhu interview a snížení rizika překvapení bylo schéma rozhovoru poskytnuto všem respondentům předem.

Jednotlivá interview probíhala vždy nejprve s každým respondentem zvlášť a následně, dle časových možností všech zúčastněných, zpravidla s odstupem cca dvou až čtyř týdnů s oběma sourozenci najednou. V této souvislosti považujeme za nutné podotknout, že plánování a realizace jednotlivých interview bylo značně komplikované. Při volbě prostředí, v němž byla interview uskutečněna, bylo vždy respektováno přání respondentů. Rozhovory probíhaly buď v domácnosti jednoho z dvojčat, v jejich zaměstnání nebo v kavárnách. Průměrná délka jednotlivých interview činila 1,5 hodiny,

nejdelší rozhovor trval 101 minut, nejkratší proběhl za 65 minut; konkrétní časy uvádíme v tabulce shrnující základní údaje o respondentech v Příloze č. 4.

Každé interview bylo zahájeno neformální konverzací, během níž se respondenti seznámili s výzkumníci a byly jim vysvětleny cíle, očekávání a smysl výzkumu. Cílem úvodní konverzace bylo rovněž navodit důvěrnou a bezpečnou atmosféru a otevřít prostor pro následné otázky. Všichni respondenti byli informováni a souhlasili s pořízením audiozáznamu rozhovoru a svůj souhlas s účastí ve výzkumu potvrdili podpisem Informovaného souhlasu, jehož znění pro úplnost uvádíme v Příloze č. 5.

V průběhu interview byla respondentům ponechána volnost k vyjádření svých názorů a pocitů a propojení všech asociací k probíraným otázkám. Při rozvíjení vynořujících se skutečností byly pokládány doplňující otázky, které je dále a hlouběji rozvíjely. Pro ujištění o správném pochopení obsahu jednotlivých výpovědí byla využívána technika parafrázování, při hovoru o náročných životních situacích bylo užíváno také pomlka i delšího odmlčení, respondentům byl ponechán prostor pro přemýšlení a vyznění významů. V obtížných a emočně nabitých momentech citlivá témata střídala témata méně vážná. V rozhovorech vedených s oběma dvojčaty současně byly vynechány otázky ohledně obecných údajů, jinak ovšem schéma zůstalo zachováno v zájmu získání odpovědí od obou sourozenců ve společné situaci. Zejména při rozhovorech s oběma dvojčaty dohromady bylo někdy nutné jejich odpovědi korigovat a vracet se zpět k základní linii interview. Při společném hovoru totiž často docházelo k situacím, kdy dvojčata začala vést rozhovor vzájemně mezi sebou, někdy se i přela a ve vzpomínkách měla tendenci odbíhat od tématu.

V rozhovorech s jednotlivci byla přirozeně akcentována některá citlivá témata, na která se při společném setkání sourozenci zdráhali odpovídat zcela otevřeně. Jelikož individuální rozhovory předcházely společným, bylo poté snazší s oběma navázat na společné vzpomínky a myšlenky, které je při prvním setkání s výzkumníci nenapadly. V závěru každého interview byl dán respondentům prostor pro případné otázky a vyjádření všeho, co nezaznělo, a chtěli doplnit; poté následovala neformální konverzace a přátelské rozloučení. Doslovná transkripce interview byla respondentům vždy zaslána elektronickou poštou ke schválení a případnému doplnění. Žádný z respondentů ke své výpovědi neměl výhrady.

Bezprostředně po ukončení každého interview následovalo okamžité zaznamenání osobních poznámek z celkové atmosféry interakce s respondenty, z pozorování během interview a shrnutí v daný okamžik nejvýraznějších detailů jejich životního příběhu.

6.4 Etické problémy a způsob jejich řešení

S ohledem na osobní povahu výzkumného šetření bylo nutno pečlivě zvážit veškeré možné etické aspekty naší práce. Všichni respondenti byli při oslovení, během osobního setkání nebo prostřednictvím elektronické pošty, seznámeni s cíli a smyslem výzkumu, jakož i s metodami jeho realizace a následného způsobu zpracování, uchování a zveřejnění získaných dat. Byli ujištěni o zachování anonymity a o ochraně osobních údajů. Všem respondentům i lidem, o kterých hovořili, byla změněna jména. Od všech respondentů byl následně získán informovaný souhlas, jehož znění uvádíme v Příloze č. 5. Během rozhovorů bylo naší snahou navození příjemné atmosféry a bezpečného přijetí s ujištěním, že jakákoli upřímná a pravdivá odpověď je vítána, důraz byl kladen na autentičnost projevu. Každý z respondentů měl právo odmítnout odpovědět na otázky, které by byly subjektivně vnímány jako příliš citlivé, zraňující nebo nepříjemné. Všichni respondenti rovněž souhlasili s pořízením audiozáznamu z jednotlivých interview a s následným použitím doslovných citací přepsaných částí vlastních interview pro účely kvalitativní analýzy dat. Před započítím analýzy dat byla transkripce interview respondentům zaslána elektronickou poštou ke schválení a případnému doplnění.

6.5 Charakteristika zkoumané populace a popis vzorku

Zkoumanou populací byla dvojčata v období střední dospělosti, jejichž zastoupení a statistické rozložení v celkové populaci uvádíme v teoretické části a přílohách předkládané práce (Příloha č. 3).

Při výběru zkoumaného souboru byla stanovena **tři kritéria**:

- *být a mít dvojče,*
- *účast obou členů páru ve výzkumu,*
- *věk v uvedeném věkovém rozpětí.*

Výběrový soubor tvoří pět párů dvojčat ve věku od 30 do 45 let. Kritérium pohlaví a toho, zda se jedná o dvojčata jednovaječná nebo dvojvaječná, nebylo při výběru důležité. Věkové rozpětí bylo stanoveno na základě teoretických poznatků o členění jednotlivých období dospělosti. Vzhledem ke zvolenému přístupu ke zpracování získaných dat (IPA) bylo naší snahou řídit se při volbě vzorku požadavkem, aby výzkumný soubor vhodně reprezentoval zkoumaný jev (Koutná Kostínková & Čermák, 2013, Šuráňová, 2013). Avšak vzhledem ke skutečnosti, že tvorba dat je založena zejména na dobré vůli, ochotě a důvěře respondentů, bylo velmi obtížné tento požadavek naplnit. Jsme si vědomi rizika

problematického zajištění reprezentativnosti vzorku v tradičním smyslu, které z uvedeného vyplývá.

Výzkumný soubor byl získán využitím kombinace dvou *nepravděpodobnostních metod výběru*. V první fázi byla oslovena dvojčata z řad známých a přátel výzkumnice, z nichž se svou účastí ve výzkumu souhlasily dva páry - ženy, a od nichž byl získán kontakt na další vhodné respondenty odpovídající zvoleným kritériím. Takto zvolený způsob je v terminologii kvalitativního přístupu označován jako *metoda sněhové koule* a dle Hendla (2005) je vhodnou metodou pro tvorbu dat prostřednictvím interview. Ve druhé fázi byl výzkumný soubor díky získaným kontaktům doplněn o další dva páry.

Uvedená metoda byla doplněna *záměrným (účelovým) výběrem přes instituce*. Záměrný výběr se dle Miovského (2006, 135) využívá v situacích, kdy „cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je právě vybraná vlastnost (či projev této vlastnosti) nebo stav (např. příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině).“ V souladu s touto metodou byli cíleně vyhledáváni pouze ti jedinci, kteří splňovali stanovená kritéria a současně byli ochotni se do výzkumu zapojit. Prostřednictvím e-mailové korespondence byla oslovena zakladatelka a bývalá předsedkyně Klubu dvojčat a vícčat v ČR Klára Vítková Rulíková, která nám z archivu institucionální databáze poskytla e-mailový kontakt na čtyři páry dvojčat, které odpovídaly zvoleným kritériím. Z poskytnutého souboru souhlasil s účastí ve výzkumu pouze jeden mužský pár, ostatní se nám nepodařilo kontaktovat nebo o účast neprojevíli zájem. K uvedenému způsobu získání kontaktu považujeme za nutné upozornit, že s sebou nese určitou míru rizika „*zkreslení elitou*“ (Miovský, 2006, 139), protože Vítková Rulíková všechny doporučené páry zná osobně a jejich vhodnost pro výzkum posuzovala na základě vlastní, s nimi prožité zkušenosti.

Zvolené strategie získání výzkumného souboru lze rovněž charakterizovat jako tzv. *pozitivní výběr*, protože zahrnují předpoklad, že jednotliví respondenti byli ochotni spolupracovat a otevřít se našemu zkoumání. Vzhledem ke skutečnosti, že jedním z kritérií výběru byla podmínka účasti celého páru, mohli bychom uvedený způsob výběru označit také jako párový či *skupinový výběr* (Charvát, 2004, in Miovský, 2006).

V rámci přístupu IPA je při výběru vzorku jedním ze základních předpokladů homogenita výzkumného souboru (Šuránová, 2013). V našem případě je homogenita reprezentována skutečností „být dvojče“.

Celkem bylo osloveno deset párů dvojčat. Pozitivním výběrem bylo pro účely výzkumu získáno pět párů, z nichž tři páry jsou ženy a dva muži. Tři páry jsou

jednovaječná dvojčata, dva páry dvojvaječná. Dvojčata pocházejí z celé republiky, všechna pracují a kromě jednoho respondenta žijí v partnerském vztahu nebo v manželství a mají děti. Čtyři z pěti párů mají starší sourozence. Podrobnou charakteristiku vzorku uvádíme v Příloze č. 4 – Základní údaje o respondentech.

Každý z uvedených údajů má své opodstatnění vzhledem k hlubšímu porozumění kontextu životních událostí a současného způsobu života. Údaj o sourozencích považujeme za důležitý z hlediska vnímání vzájemného vztahu mezi dvojčaty a možnosti jeho porovnání se vztahy k ostatním sourozencům. Pro přiblížení jednotlivých párů následuje jejich popis založený na pozorování během interview a shrnutí důležitých údajů o jejich životě.

Karin a Klára

Karin a Klára jsou dvojvaječná dvojčata, která se navzájem velmi liší nejen fyzicky, ale také svými naprosto opačnými povahami. Obě sestry žijí v jednom městě a jsou vdané za partnery, které mají od vysoké školy. Karin žije v manželství již čtyři roky a je matkou dvou dětí, čtyřleté dcery a dvouletého syna, nyní je v sedmém měsíci těhotenství. Klára je vdaná teprve krátce – dva měsíce, žádné děti zatím nemá, v této souvislosti aktuálně řeší problémy s početím. Obě dokončily vysokou školu, od té doby bydlí odděleně. Karin je lékařka, stejně jako její manžel, kterého poznala během studií. Kláře se medicínu dokončit nepodařilo a dnes pracuje jako fyzioterapeutka. Rozdíly mezi sestrami jsou patrné na první pohled.

Karin působí velmi křehce, má štíhlou postavu a světlé delší vlasy. Při individuálním rozhovoru působí vyrovnaně, optimisticky, je uvolněná, o všem hovoří ochotně a bez rozpaků. Během společného rozhovoru mluví víc, někdy jakoby za obě, mluví hlasitěji, je klidnější, přitom působí razantněji než sestra, je otevřenější, vstřícná a velmi komunikativní. Snaží se poctivě odpovědět na všechny otázky, přemýšlí o tom, co říká.

Klára je robustnější postavy a má tmavě hnědé delší vlasy; se sestrou si vůbec nejsou podobné. V porovnání s Karin působí Klára uzavřenějším dojmem, pro rozhovor bylo velmi obtížné ji získat. Je tišší, vážnější, působí plaše, při mluvení si často dává ruku před ústa, chvílemi je napjatá, poposedává, podupává nohou nebo poklepává lžičkou o stůl. Někdy odpovídá zdráhavě, spíš úsečně a krátce. Také ona je ale velmi upřímná, ačkoli je vidět, že některá témata jsou pro ni citlivá (dětství, matka, mateřství), snaží se odpovědět, často ovšem velmi tvrdě. Celkově působí, jakoby měla nad sebou nějaký stín. Při společném interview, když v něčem se sestrou nesouhlasí, hned se ozve. Vždy než odpoví,

tázavě se na sebe podívají, jakoby čekaly na vzájemný souhlas, někdy se spolu přou. Často mluví obě najednou a používají „my“. Při individuálních interview obě přiznávají, že mají komplikovaný, nicméně „teď už dobrý vztah“, ale každá si žije ve svém světě. Přesto se vídají poměrně často (někdy i několikrát týdně) a téměř denně si telefonují.

Narodily se v době, kdy oba rodiče (lékaři) nastupovali do pátého ročníku svého vysokoškolského studia. Žádné další sourozence nemají. Shodně uvádějí, že přišly na svět „vlastně omylem“. První rok života strávily v péči tety, u které je rodiče navštěvovali jen o víkendech. Dodnes mají s tetou a sestřenicí, která je ve stejném věku, velmi blízký vztah; často se navštěvují, v dětství u ní trávily víkendy a každé prázdniny. S matkou mají obě sestry naopak komplikovaný vztah. Ve vzpomínkách se do dětství nerady vracejí, obě popisují přísnou výchovu a komunikaci s rodiči hodnotí jako vlašnou, často měly pocit, že jim rodiče nenaslouchají. Matku zpětně vnímají jako velmi dominantní, někdy až chladnou, „psychicky je deptala“. Otec byl přísný a vždy stál za matkou, která měla vždycky pravdu. Jejich vztahy s rodiči provázejí nedořešené spory.

Marika a Marta

Jednovaječná dvojčata Marika a Marta jsou nejvýraznějším a nejsdílnějším párem našeho výzkumného souboru. Jsou si tak podobná, že je okolí nedokáže navzájem vůbec rozlišit. Lidé si je stále pletou, což je zdrojem mnoha veselých příhod, které dvojčata s humorem popisují. Na první pohled mají shodné rysy ve tváři, stejný hlas, podobný úsměv, účes i postavu. Dodnes si půjčují oblečení, což je matoucí i pro kolegy v práci. Obě pracují v pojišťovně, a protože je kolegové neustále zaměňovali, raději se rozdělily každá na jinou pobočku. Při osobním setkání z nich jasně vyzařuje nezdolnost a optimismus, je zřejmé, že mezi sebou mají velmi intenzivní a vřelý vztah. Obě sestry jsou rozvedené, žijí s novými partnery a každá má z manželství jednu dceru. Maričina dcera má 23 let, Martina 12 let, narodily se ve stejný den a vycházejí spolu jako sestry. Dvojčata nyní žijí v jednom městě, velmi často se navštěvují, několikrát denně si telefonují, jsou v podstatě v neustálém kontaktu.

Při prvním individuálním setkání s Martou bylo těžké si představit, že by ji její sestra mohla v energickém projevu ještě překonat. Marta byla velmi sdílná, veselá, ochotná a otevřená, nadšená, že se může výzkumu zúčastnit, protože se sama o problematiku dvojčatovství zajímá. Na setkání přišla s dcerou; dle vlastních slov před ní nemá žádné tajnosti a zvláště po rozvodu spolu mají velmi těsný kamarádský vztah.

Setkání s Marikou bylo podobné, jen míra intenzity byla ještě silnější. Marika je velmi energická, expresivní a vtipná žena. Působí asertivně a ráda o sobě hovoří.

Zajímavé proto bylo vidět obě sestry ve vzájemné interakci. Marika byla dominantnější, často mluvila za obě. Martu, která náhle působila velmi skromně („moc o sobě neumím mluvit“) a k sestře vzhlížela, Marika povzbuzovala v odpovědích, a když váhala, měla snahu dopovědět věty za ni; působila jako její ochránkyně. Při společném interview obě sestry vystupovaly jako jednotka, velmi často také vedly rozhovor samy mezi sebou, mluvily najednou, téměř výhradně o sobě hovořily jako „my“.

Narodily se ve městě, ale od čtyř let žily na vesnici (Marika do svých 41 let a Marta do 18 let). Dvojčata se shodují, že rodiče se jim nikdy moc nevěnovali, nezajímali se o ně. Širší rodinné okolí k nim vždy přistupovalo jako k jedné osobě. Mají dvě starší sestry: Janu (45 let), která jako jediná ze sester není rozvedená a Lenku (49 let). Vzhledem k prožitým zkušenostem však s těmito sestrami nemají dobrý vztah. Významným zásahem do života sester byla smrt rodičů, kteří oba pocházeli z dvojčat. Matka zemřela ve 46 letech na rakovinu, když bylo dvojčatům 17 let, o dva roky později zemřel otec v 52 letech na infarkt. Marika s Martou se domnívají, že zemřel vlastně na „zlomené srdce“. Po smrti matky žila dvojčata společně s otcem, který propadl beznaději, a o kterého se starala. Žili ve velmi skromných poměrech a toto období zpětně hodnotí jako velmi těžké. Starší sestry již pracovaly, bydlely s partnery a každá měla svůj život. Dvojčata se shodují, že mají pocit, že „je v tom nechaly samotné“. Marta v té době studovala gymnázium, kam se jí podařilo přestoupit z odborné střední školy a velmi si přála studovat. Marika se vyučila prodavačkou a hned po škole začala pracovat. Až později v dospělosti Marta dokončila vysokou školu a Marika složila maturitu. Obě sestry se poměrně brzy vdaly. Jako první se vdala Marta v osmnácti letech, její manželství však trvalo velmi krátce a bylo bezdětné. Důvodem k manželství pro ni byl únik z tíživé situace doma. Marika i otec nesli odloučení od Marty velmi těžce, a tak se nakonec stejně k novomanželům nastěhovali. Marika se vdala o rok později než Marta, cítila se velmi osamělá a věřila, že svatba je řešením. Její manžel byl také z jednovaječných dvojčat. Rozvedli se kvůli manželově nevěře. Později se Marta vdala podruhé, ale ani toto manželství nevydrželo; s manželem, který byl často pracovně mimo domov, se navzájem odcizili.

Z výpovědí obou sester je patrné, že je spojuje silný životní příběh; vnímají se a společně vystupují jako silná nedělitelná jednotka. Vzájemně se chrání a podporují, věří, že je spojuje nepřerušitelné pouto. Zároveň však při individuálním setkání každá z dvojčat působí sebevědomě a samostatně.

Dnes se všechny čtyři sestry sice pravidelně stýkají, avšak dvojčata stále cítí křivdu za věci, které „sestrám nikdy neodpustí“.

Pavel a Jindřich

Pavel a Jindřich jsou dvojvaječná dvojčata, která mají ještě o 7 let starší sestru. Bratři jsou na první pohled velmi rozdílní a je snadné je od sebe navzájem rozlišit. Oba měli velmi šťastné dětství, se sestrou mají velmi dobrý vztah. Jsou absolventy vysoké školy a v současné době pracují na vysokých postech v bankovníctví. Zatímco Pavel se podílí na tvorbě bankovních softwarů, Jindřich je ředitelem bankovní společnosti. Oba studovali na Matematicko – fyzikální fakultě Univerzity Karlovy v Praze, Jindřich však ve druhém ročníku přešel na obor ekonomie, protože na rozdíl od Pavla, kterému šlo studium samo, a téměř se nemusel učit, trpěl pocity vlastní nedostatečnosti a frustrace. V dalším studiu pak Jindřich uspěl bez problémů a cítil se šťastnější.

Výpovědi obou bratrů jsou sice stručné, neboť ani jeden z nich není zvyklý o sobě příliš hovořit nebo popisovat své prožívání a oba jsou spíše racionálně zaměřeni, měli však upřímnou snahu co nejvýstižněji zodpovědět všechny otázky.

Oba muži aktivně sportují, jsou cílevědomí a v zaměstnání velmi úspěšní. Pavel žije a pracuje v současné době ve Francii, naše setkání se odehrálo při příležitosti jeho návštěvy rodiny. Je svobodný a bezdětný. Po partnerství údajně netouží, žije horolezectvím, prací a četbou. Pro výzkum bylo obtížné jej získat, zúčastnil se na žádost bratra.

Jindřich žije ve spokojeném manželství, je otcem čtyřletého syna a roční dcery; rodinný život je pro něj na prvním místě.

Ivona a Sára

Jednovaječná dvojčata Ivona a Sára jsou si navzájem výrazně podobná. Mají téměř shodné rysy v obličeji, ještě donedávna nosily stejný účes, který si však Ivona po čase změnila, protože se chtěla od Sáry odlišit. Vizuálně se liší jen proto, že Sára je mírně štíhlejší a na rozdíl od Ivony neabsolvovala drobné zákroky plastického chirurga v obličeji. Obě jsou vdané a mají dospívající děti, každá syna a dceru. Svá manželství popisují jako ne příliš šťastná. Ivona a Sára mezi sebou mají poněkud komplikovaný a rezervovaný vztah. Během individuálních rozhovorů obě hovořily velmi upřímně a otevřeně, často se vracely právě k rozdílům a rozporům, které mezi sebou vnímají, avšak při společném rozhovoru byly před sebou v tomto ohledu spíše zdrženlivé. Přestože některá témata byla pro ně zjevně velmi citlivá a bylo pro ně náročné se k nim vyjádřit, obě sestry byly velmi sdílné a snažily se nám svou zkušenost zprostředkovat co nejlépe. Během rozhovoru často vyjadřovaly

údiv nad tím, jak co která z nich vnímá, co o sobě navzájem netušily. Shodně přiznávají, že jsou věci, o kterých spolu nikdy nemluví, některé záležitosti si nikdy nevyříkaly, zejména u nich byla proto pro výzkum velmi cenná zkušenost vést interview nejprve s každou zvlášť. Ivona je spíš introvert, nemá mnoho přátel a hodně čte, Sára je naopak velmi společenská. Ivona je velmi úspěšná, je majitelkou galerie, zatímco Sára pracuje ve státní sféře. Velmi silně mezi sebou vnímají ekonomické rozdíly a z nich plynoucí životní podmínky. Ivona se snaží sestře pomáhat, následně se však cítí zklamaná chováním sestry, která je hrdá a když už pomoc přijme, necítí se dobře a pak mezi nimi vzniká napětí.

Také tato dvojčata velmi ovlivnila skutečnost, že neměla příliš šťastné dětství. Narodily se jako neočekávané a nechtěné děti (matce nebyl umožněn potrat, o který usilovala) v době, kdy rodiče již měli dvě starší dcery ve věku 12 a 8 let. Jejich otec zemřel v době, kdy dvojčatům bylo sedm let a situace v rodině byla nadále velmi obtížná. K sestřám nemají dobré vztahy, vzpomínají, jak je v dětství trápily a využívaly; nerozumí si. Na matku, která zemřela před deseti lety, vzpomínají ve zlém, protože se k nim celý život chovala spíše macešsky, byla velmi nevyrovnaná, obviňovala je ze svých selhání a často je bila. Místo k dětem se upínala k naději na nové vztahy, doma se střídali různí muži. Když bylo sestřám 19 let a obě už pracovaly, matka je náhle a bez vysvětlení opustila. Až po nějaké době zjistily, že odešla žít s novým přítelem. Krátce nato se Sára vdala, zpočátku bydleli všichni v jednom bytě, ale protože měli neshody, manželé se po dvou letech odstěhovali. Ivona pak žila sama a vdala se o několik let později.

Během rozhovorů se přirozeně objevilo několik emočně nabitých momentů doprovázených pláčem; přesto lze celkově charakterizovat, že obě ženy se snaží brát svůj život spíš s nadhledem. Běžně si několikrát denně telefonují a jsou si vzájemně do jisté míry oporou. Zároveň však k sobě navzájem mají řadu výhrad a o mnoha záležitostech spolu vůbec nemluví, aby se vyhnuly konfliktům. Přestože žijí v jednom městě, téměř se spolu nescházejí a ani v rámci rodiny se nenavštěvují. Zdůvodňují to tím, že si nerozumí s manželem té druhé. Každá má svůj život, který se rozhodly „prostě vydržet“.

Josef a Miroslav

Jednovaječná dvojčata Josef a Miroslav žijí v malém městě na Jižní Moravě. Mají ještě staršího bratra (50 let), který je po mozkové příhodě v invalidním důchodu a žije se svou rodinou v nedaleké vesnici. Oba bratři jsou téměř identická dvojčata, mají velmi podobné rysy v obličeji, podobnou postavu i hlas. Na první pohled se liší jen účesem a úpravou vousů. Výzkumu se účastnili na základě doporučení Vítkové Rulíkové z Klubu dvojčat a

vícerčat. Se svou účastí ochotně souhlasili, protože i oni se o problematiku dvojčat zajímají, jsou členy uvedeného klubu a jako hudebníci se aktivně podílejí na přípravě a organizaci akcí klubu. Jejich společným celoživotním koníčkem je hudba, oba zpívají a hrají na kytaru, příležitostně se účastní hereckých konkurzů a mají za sebou vedlejší role v několika filmech. Rovněž se věnují dobrovolnickým činnostem v sociálních službách, vystupují na benefičních koncertech a akcích v nemocničních zařízeních. S touto aktivitou souvisí dle nich také zkušenost, jak doprovázeli a pečovali o své rodiče, kteří zemřeli před šesti lety. V době nemoci Milan, který zůstal doma jako poslední, pečoval o matku, která měla rakovinu. Při té příležitosti měl možnost poznat různá onkologická oddělení, včetně dětského, kde se nyní snaží pomáhat jako dobrovolník a bratr jej při tom doprovází. Při rozhovorech byli oba velmi sdílní a otevření, snažili se o upřímné výpovědi. Je vidět, že mají zkušenosti s veřejným vystupováním. Říkají, že mají také velmi podobnou povahu. Při našem setkání se oba hodně smáli, přitom byli klidní, rozvášní a působili přirozeně. Svou účast ve výzkumu brali velmi vážně a ochotně odpovídali na všechny otázky. Z našeho pozorování je patrné, že se mají rádi, což sami přisuzují vlivu rodičů, říkají, že „měli dobrý domov“. Oba se shodují, že mezi sebou mají velmi blízký vztah, ačkoli se v současné době nevidají moc často. Společně vystupují jako jednotka, často mluví oba najednou, vzájemně se doplňují.

Miroslav je svobodný, žije s přítelkyní, s níž má pětiletého syna. Vyučil se prodavačem a pracuje v obchodě. Jeho velkou zálibou je kromě hudby také malování a kreslení, původně chtěl studovat UMPRUM. Při individuálním interview je velmi komunikativní a ochotný, domluva schůzek probíhala hlavně s ním. Bez přítomnosti bratra uvádí, že jejich kontakt v poslední době již není tak častý. Myslí si, že je to vlivem bratrovy nové partnerky, která jej nemá příliš v oblibě. S Josefem toto téma příliš neotvírá, protože nechce, aby mezi nimi vznikl nějaký konflikt.

Josef je rozvedený, z manželství má 20letého syna, v současné době žije s přítelkyní, se kterou má čtyřletého syna a společně vychovávají její tři děti z prvního manželství. Vystudoval vychovatelství a celý život pracuje ve školství a pomáhá v sociálních službách. Do roku 2011 učil na speciální škole, nyní pracuje v domově s pečovatelskou službou jako terapeut. Během rozhovoru působí ve srovnání s bratrem o něco uzavřeněji, je tišší, mluví méně, ale ne nerad, snaží se odpovídat upřímně a citlivě.

7 Výsledky výzkumného šetření

Při analýze dat s použitím přístupu IPA se vynořila čtyři hlavní témata, která obsahují výpovědi, o nichž se vzhledem k síle jejich obsahu domníváme, že nejvýstižněji zachycují zkoumaný jev a poskytují materiál k odpovědím na výzkumné otázky. Ke každému z témat náležejí podtémata, která je dále specifikují. Celkový přehled uvádíme v tabulce 2. V následujících podkapitolách uvádíme výsledky k jednotlivým tématům; jsou doplněny doslovnými citacemi z rozhovorů. Některé citace jsou obsáhlejší, uvádíme je však kvůli bližšímu porozumění kontextu, v němž se vynořila. Naší snahou nebylo uvést všechny výpovědi a kvantifikovat tak obsah předkládané práce. Pro přehlednost jsou nejvýstižnější pasáže v citacích zvýrazněny podtržením. Nepodstatné části byly vynechány a nahrazeny třemi tečkami (...). Paraverbální projevy uvádíme v závorce; např. (*smích*).

Cílem analýzy bylo zachytit variabilitu vnímání dvojčatovství ve smyslu, jakým způsobem ovlivňuje nebo ovlivnila skutečnost být a mít dvojče vnímání sebepojetí jednotlivých respondentů. Domníváme se, že vybrané tematické okruhy vystihují skutečnosti, které měly na utváření současného sebepojetí dvojčat ve výzkumném souboru zásadní vliv. Jsme si vědomi, že některé výpovědi by bylo možné zařadit k více kategoriím, neboť některá témata se navzájem doplňují a překrývají.

Tabulka č. 2 Přehled témat a podtémat

1. Vztah k dvojčeti	<ul style="list-style-type: none">- vnímání vzájemné vazby- vnímání dvojčatovství- vnímání dvojčete (podobnosti, rozdíly, potřeba se lišit)
2. Separace/Fixace	<ul style="list-style-type: none">- potřeba blízkosti, prožívání odloučení- prožívání osamostatnění, potřeba se oddělit- partnerství (vztah k partnerovi dvojčete, vliv partnera)
3. Přístup okolí	<ul style="list-style-type: none">- rodinné pozadí, vztahy s rodiči, sourozenci- srovnávání
4. Vztah k sobě (osobní identita)	<ul style="list-style-type: none">- sebepojetí, vnímání sebe sama- spokojenost se sebou, hodnoty, sebevědomí

7.1 Vztah k dvojčeti

Tematický celek je zaměřen na to, jak dvojčata vnímají a prožívají svůj vzájemný vztah, soustředí se na otázku, zda mezi sebou pociťují nějaké specifické pouto. Zahrnuje jejich vnímání vzájemné vazby, vnímání dvojčatovství a způsob, jakým vnímají své dvojče, zda

mezi sebou pociťují nějaké podobnosti nebo rozdíly, případně zda mají potřebu se od svého dvojčete lišit nebo se mu v něčem naopak podobat. V této kategorii rozlišujeme tato podtémata:

- vnímání vzájemné vazby
- vnímání dvojčatovství
- vnímání dvojčete, vzájemných podobností a rozdílů, vliv dvojčete, potřeba se lišit

7.1.1 Vnímání vzájemné vazby

Vnímání vzájemného pouta bylo u jednotlivých dvojčat různé. Některá mezi sebou pociťují **výjimečné intimní pouto**, které je pro ně svou intenzitou specifické a vůči ostatním lidem neopakovatelné. Tato dvojčata spolu sdílejí naprosto vše, vzájemně se vnímají jako jednotka, definují se jako *my*:

„No, já bych bez ní... Takhle: když Ti řeknu, že chci umřít dřív než ona, protože bych to nepřežila. Nedovedu si to, vůbec si to ani nechci představovat! Marta je jako moje matka, moje dítě, moje všecko. Já si to prostě bez ní neumím představit ... to nevím, jak se to udělá nebo jak. Nevím, kdo nebo co... My si ani nemůžem lhát, protože ta druhá to hned pozná. Rozumíš, to je to nejhorší ... Já se nevidím ve snu... Jakože si třeba chceš zdát, jakože seš nevěsta a chceš si zdát, jakože seš krásná. Nebo, vidělas nějakého kluka, tak by sis chtěla zdát, že seš s ním...Ne. Nikdy jsem se ve snu neviděla. Jenom Martu ... Každá z nás je vychovávaná sama sebou a my jsme byly nejvíc s Martou spolu, takže to pouto tam je. Věděly jsme kdo, která, jak trpí, kdy potřebuje pomoc, všecko... My sdílíme úplně všecko ... a když nám někdo ublíží, některé z nás, tak ... to je, jak kdyby ublížil nám oběma.“ (Marika)

„Bez Macka si to nedokážu představit. To vůbec. To by mně zabilo (smutně). My dvě jsme pořád jako my... Můžem být ... kdekoliv daleko, třeba sto kilometrů, ale pořád je to takové to my. Strašně se na sebe těšíme... Každá chvílička, kterou už teďka v tom věku strávíme spolu, je nám strašně vzácná.“ (Marta)

Marta a Marika svůj vztah vnímají jako „Hezký. Máme se hrozně rády a nerady bysme o sebe přišly“ (Marta). Shodují se na tom, že **by přály dvojče každému**, protože si mohou s důvěrou vše svěřit: „Takhle Ti to řeknu: Ty máš manžela, ale on Tě nevyslyší vždycky. Máš maminku a ta taky Tě nevyslyší takhle nikdy. Nebo máš přítelkyni a taky – každé si mele to svoje ... tomu dvojčeti, můžeš říct naprosto všechno. To tě nikdy nepodrazí, tam není nic, to je taková vazba, že bych každému přála, aby na takové to vyřikání a takového psychologa jako, víš?“ (Marika)

Jednovaječná dvojčata Josef a Miroslav mezi sebou vnímají **pouto, které už navždy zůstane**. Přiznávají, že pociťují **vzájemnou závislost**, ačkoliv se snaží být samostatní, stále na sebe myslí, Josefa často přepadají obavy o bratra, představa, že by nebyl je pro něj velmi tíživá:

„My se snažíme si myslet, že jsme samostatní, ale ... určitě taková tá závislost tam bude. Kolikrát člověk nad tím přemýšlá, co, kdyby nebyl, nebo co. Kolikrát to tak napadne. A při té myšlence ... No něco špatně se děje ... Člověk si říká, co kdyby náhodou, nebo co kdybych já, ... jak to bude ... pořád to tam je ... takové přemýšlení, v normálním bratrském vztahu to není. Vím, že mám staršího brácha. Vím, že ho mám, ale nikdy mne toto nenapadlo, že když něco dělám, abych se nedíval na to z pohledu dvojčete. Přemýšlám, že až toto bude vidět brácha, že co asi na to řekne. Toto pořád jaksi říkám. Kdyžto u toho staršího bráchy, to mi je jaksi jedno.“ (Josef)

„Já si myslím, že určitě máme nějaké pouto. To už je napořád.“ (Miroslav)

Dvojvaječná dvojčata Karin a Klára popisují svou vazbu jako pouto, které je sice spojuje, ale **není nijak výjimečné**, spíš je založeno na společných zkušenostech. Vzájemně o sobě vědí, že v případě nutnosti se na sebe vždy mohou spolehnout, jedna v druhé mají oporu:

„Ne, že bysme na sebe byly nějak navázané, jako nějaké identické dvojčata, které stejně myslí, tak to nemáme rozhodně ne. Ale je to tak, že i když jsem úplně brutálně vytočená ... na Kláru, tak vím, že je to osoba, fakt, teď už ne úplně číslo jedna, ale hodně důležitá. Že kdyby něco, tak budeme při sobě stát, vždycky, vždycky při sobě. Ale jakože bysme měly nějaké výjimečné pouto, že nějak, no nejsme siamská dvojčata, to ne. Tím, že jsme si musely projít vším spolu, tak máme dneska víc společného a jsme se naučily i víc podržet. Zas by to bylo jinak, kdyby byla jiná rodinná situace, že bysme šly dřív každá jiným směrem.“ (Karin)

„... že bysme se cítily výjimečně, jako že jsme dvojčata, tak to ne. Tak určitě máme k sobě bližší vztah, než kdyby byl mezi náma větší věkový rozdíl, protože jsme měly společné zážitky, učily jsme se spolu. Takže máme hodně společného, že jsme všechno dělaly spolu.“ (Klára)

Pro Ivonu je sestra důležitá, dokonce důležitější než manžel. Přestože si uvědomuje, že jsou na sebe se sestrou svým způsobem napojené, **žádné mimořádné vzájemné pouto** nepociťuje, každá má svůj život a své přátele:

„Věřím tomu, že mezi náma nic mimořádného není ... Ale ... no jsme na sebe napojené, ale třeba my jsme se teď dva měsíce neviděly. Se jenom slyšíme ... Já si myslím, že se to v žádném případě nedá srovnat. S manželem (smích). No, je důležitá pro mně. Samozřejmě. Je to moje sestra. Je důležitá. Máme se rády ... Ona má svůj okruh známých, já mám svůj okruh známých. Nejsme, že bychom se nutně musely vyhledávat. My si zavoláme, řekneme si co a jak ...“ (Ivona)

Jindřich a Pavel se vzájemně vnímají jako někoho, kdo je pro ně **pevnou kotvou**, na kterou se mohou trvale spolehnout. Sdílejí spolu důležité věci, ale nemají potřebu je spolu niterně prožívat. Postupem času se ještě víc sblížili, jeden pro druhého jsou jistotou:

„Nepotřebuju s bráchou řešit každodenní provoz, ale zásadní věci mu vždycky řeknu. Novinky si spíš sdělujeme, než bychom je spolu prožívali. Mám spíš pocit, že jsme si bližší. Kamarádi často odpadli, brácha je tu furt. Dnes cítím, že ve větší společnosti neznámých lidí jsem ztracen. Nevím ale, jestli to je důsledek toho, že vždycky v dětství byl brácha nějaký pevný bod vedle kterého jsem se mohl rozkoukávat.“ (Jindřich)

Pro většinu je **dvojčatovství** vnímáno jako **přínos**, protože dvojčata vždy měla jedno druhé, podporovala se, stála při sobě:

„... když nás čekala nějaká velká změna, to jsme se držely spíš spolu. Spíš tak podporovaly, že jsme šly do cizího. A potřebovaly jsme se podržet, tak to se uklidnilo, to jsme byly při sobě. To tak bylo vždycky. Měly jsme jedna druhou. To byly situace, kdy to je obrovská výhoda.“ (Klára)

Vzájemná vazba jim umožňuje **porozumění bez vysvětlování**, například při společné tvorbě vnímají řadu věcí intuitivně podobně, protože se navzájem dobře znají a vědí, že také jejich vnímání a umělecký cit jsou podobné:

„Já to beru tak, že my kdybychom ani neměli kamarády, tak toho kamaráda máme v tom druhém. I v tom hrání (hraní) vždycky mám radši toho bráchu.... To vnímání té muziky, ta improvizace, to u nás funguje na sto procent. Že se tak pochopíme, se známe, nic si nemusíme říkat, máme x věcí zakódovaných spolu. Samozřejmě, já když ho vidím, tak mne napadne, že on je podobný jako já. V tom vztahu oproti staršímu bráchovi je to jiné. My víme x věcí, které nemusíme si říct a víme o sobě, kdežto on vnímá věci jinak. My jsme se nikdy nehádali, my nemusíme.“ (Miroslav)

Je poměrně časté, že se vzájemný **vztah** některých dvojčat **v průběhu života postupně měnil**. Přes veškeré konflikty, které je provázely v době dospívání, však vždy zůstal pevný. Řada dvojčat vnímá, že **v dospělosti mají lepší vztah, kterého si považují, jsou si bližší**. Přestože mají na některé věci odlišné názory, vzájemně se tolerují:

„„Čím dál víc bráchovi rozumím. Možná je to vzdáleností, že mi jeho nepraktičnost neleze na nervy v běžném provozu ... V dospělosti se snášíme lépe. Asi naši zralostí, posledních třináct let vzdáleností ČR-FR. Rozumíme si víc názorově. Vzhledem k našemu věku jsme si schopni už říct přímo všechno. Jsme se schopni poslat do háje, ale nebrat to jako konec světa – vztahu. Náš vztah je rovnocenný. Oba jsme materialisti. Oba zamilovaní do Beskyd. Pavel je ale matfyzák, s geniálním mozkiem, občas sociálně nepoužitelný. Já jsem víc společenský a na sport, Pavel si vždycky vystačil s knížkou nebo banjem“ (Jindřich)

Není výjimečné, že v dětství a v době dospívání některá dvojčata měla řadu konfliktů, protože potřebovala svůj prostor a často jej neměla. Byla pořád spolu a svou nespokojenost obracela proti sobě navzájem, bojovala spolu:

„V dětství jsme se strašně bily. Strašně jsme se mlátily. Teď se máme radši než v dětství, bych řekla ... Mně se zdá, že se více potřebujem. Aspoň já to tak vnímám. Než v tom dětství. Že jsem si to tak neuvědomovala ... jsem to brala jako samozřejmost. A teď je to takové ... já se normálně rozbřečím (pláče).“ (Ivona)

„... máme výkyvy nahoru dolů. V pubertě jsme se šly zabít, to bylo strašné. I v dětství. To jsme se mlátily. Ale zas když naši nebo něco, tak jsme vždycky stály při sobě. Ale když jsme byly o samotě, tak to bylo... naschvály, bitky, hádání ... už jsme si lezly na nervy, když jsme chodily do jedné třídy... to byla strašná ponorka. Na gymplu už jsme si každá tak žila po svém... To už bylo klidnější ... Pak jsme si to vždycky nějak vyříkaly, obřečely... nebyly jsme několik dnů rozhádané, to ne. Ale teď je to takové vyrovnané, nemáme takové hádky, že bychom se musely odloučit. Myslím, že se máme dobře přečtené.“ (Klára)

Ivona se Sárrou spolu ovšem o mnoha věcech nehovoří, raději se **konfliktům vyhýbají**, aby neranily jedna druhou. Pokud se přece jen někdy rozkmotří, zpětně to nerozebírají. S postupem věku totiž přišly na to, že jim hádky nestojí za to.

„Konfliktům se vyhýbáme. Nic nevyjasnit. Ne Nikdy. ... Opatrně. Vůbec. Nic. ... Protože jsem taktní. Vím, samozřejmě. Znáám její život ... Je spousta věcí, co by ji zasáhla. Ale proč bych to měla dělat? Dřív jsme se hádávaly. Ale teď už se nehádáme. S postupem věku se nehádáte už. Protože ten život je tak krátký. A abych já ho prohádala... Ani ne. Když je nějaký konflikt, tak ukončíme hovor a nebavíme se. A někdy to vydržíme i dva dny (smích) ... Nevracíme se k tomu. Zavoláme si, jako kdyby se nic nestalo. Nepítváme to. Tečka.“ (Ivona)

7.1.2 Vnímání dvojčatovství

Vnímání dvojčatovství silně ovlivňuje vzájemný vztah dvojčat. Nejsilněji jej vnímají jednovaječné páry. Například Marika s Martou se domnívají, že je to „**dar**“, který **ovlivňuje celý jejich život**. Cení si vzájemného porozumění a možnosti kdykoliv spolu bez obav sdílet cokoliv. Marika je přesvědčena o tom, že je to dáno všem dvojčatům:

„Když máš to dvojče, tak máš, tak máš dar! (radostně) Ty máš svůj dar! ... To je pro mě dar, že Tě mám, Marto. (Marta pláče) Protože já Tě nemít, tak já už si to třikrát hodím. Víš co, když s Tebou někdo něco rozebere do mrtě a může s Tebou mluvit do tří do rána a neunaví ho to a opravdu Tě vnímá, tak si myslím, že to je dar. To je pro mě dar. Že si s Tebou můžu kdykoliv povídat. A kdykoliv to rozebrat a nemusím Ti vysvětlovat do mrtě, protože já řeknu větu a ona ju dořekne. Protože ona už ví, co si myslím, takže to není takové dlouhosáhlé, jak třeba chlapovi musíš vysvětlit ... To je jiný vztah! To je jiné pouto. To se nedá popsat. Všechny dvojčata – ony se mají hrozně rády. Ta druhá – má ju v merku. Já tomu nevěřím, že by neměla. To je prostě tak dané, to tak má být.“ (Marika)

Dvojčatovství přináší **řadu výhod**, jako je vzájemná **automatická podpora a pomoc**, a to i v období, kdy spolu dvojčata nevycházela. Další vnímanou výhodou je genetická podobnost, často se objevuje připravenost se pro dvojče obětovat:

„Já si myslím, že to bylo lepší, když jsme i ve zlém, že jsme spolu držely, a bylo to lepší v těch nových situacích, že jsme se podržely. My jsme vždycky měly jedna druhou. Nikdy nešla někam jedna sama“ (Klára)

„Pro mě znamená mít dvojče mít od narození nějakou osobu hodně blízkou. No my jsme to braly jako automaticky, už v první třídě... Ve škole mi to strašně pomáhalo, protože já jsem byla lajdák. Takže já jsem se vezla s Klárkou, která byla poctivka.“ (Karin)

„S dvojčetem to je úžasné v tom, že jste geneticky spojené. Že máte geneticky všechno úplně stejné. Kdyby Sára potřebovala ledvinu, tak já jí tu ledvinu samozřejmě dám ...Určitě problémy máme podobné. Máme stejnou paradentózu. Dokonce i děti máme podobně.“ (Ivona)

Některá dvojčata spatřují **výhodu dvojčatovství** ve skutečnosti, že **nepotřebují lidi, protože mají jedna druhou**, přítelkyni, které se mohou s čímkoli bez obav svěřit a která vždy pomůže, nikdy nezklame:

„Máte přítelkyni, to se málokomu poštěstí, které můžete důvěřovat. To je výhoda velická. A věříte si. A i když si řeknete něco nepříjemného, tak se to rozplyne a zase to je jako dřív. Někdy se stane, že se to zašmodrchá ... Je to někdo, komu se mohu svěřit. Koho potřebuji, poradí, pomůže. Vždycky pomůže ... když jsem v jakékoli situaci, tak vím, že sestra vždycky mi pomůže. Vždycky. A to je jediný člověk, který opravdu vždycky pomůže. Jo, fakt, to musím říct, že vždycky.“ (Sára)

Ivona vnímá, že to byla výhoda spíš pro jejich rodiče, protože nevyžadovaly tolik pozornosti, vystačily si samy a nezlobily. Ve starším věku se postupně oddělily a každá si našla své přátele:

„Výhody měli naši rodičové, když jsme si hrály spolu a byly jsme ticho. Byly jsme hodné. Jsme si vystačily samy. Nepotřebovaly jsme třeba kamarádky, větší společnost. Potom když jsme byly starší, vyhledávaly jsme samozřejmě ... to je zvláštní, že jsme nikdy neměly stejné kamarádky. Že ta Sára už jako nechtěla ... a trávily jsme nějak jinak čas.“ (Ivona)

Někteří však vzájemnou stálou přítomnost během dospívání vnímají také jako **nevýhodu**, protože z vlastní zkušenosti ví, že pak jsou dvojčata na sebe zvyklá a **při odloučení se musí naučit vystačit si sama**:

„Výhoda, že i když je dvojče jiné, představuje většinou nějakou jistotu, která je poblíž. Toto je ale i nevýhoda, když najednou poblíž není, a jeden si musí vystačit sám. Já vnímám dvojčata jako kohokoli jiného, nepovažují je za exoty. Spíš pak pozoruji, jaký oni mají navzájem vztah.“ (Pavel)

Marta s Marikou se shodují, že **při vystupování vůči lidem jsou na sobě zcela nezávislé**. Obě jsou přátelské a snadno se seznamují, mají hodně známých, ale nejlepší kamarádku vidí jedna v druhé. Tato dvojčata svůj vztah vnímají jako osudový a rozlišují jej od „toho sesterského“, který mají vůči starším sestrám. Domnívají se, že je tomu tak u všech dvojčat obecně:

„No my když chceme, tak máme kamarádů plno ... máme komu zavolat ... My nemáme problém tady s tímhletem. Nepotřebuju sestru za zadkem k tomu, abych se seznámila. My ani jedna sestra se vůbec nepotřebujeme za zadkem. My opravdu umíme se seznámit hned s někým ... já nepotřebuju lidi. Já potřebuju jenom Martu ... Jako v tomhletem nepotřebuju kamarádku. My máme sebe.“ (Marika) „Dvojčata mají sebe. Dvojčata nepotřebuju kamarády. Protože, víš, to dvojče Tě nikdy nezklame ... nás to odlišuje i od těch

seger, že jsme poznaly, že je jiný vztah dvojčat a jiný ten sesterský ... My jsme si to zasloužily. Že jsme se asi vybraly.“ (Marta)

Skutečnost, že vždy byla dvě, však některá dvojčata naopak vnímají jako **přítěž, protože mají pocit, že ztrácela svou individualitu**. K těmto pocitům zřejmě přispěl jednotný přístup ve výchově; rodiče je nikdy neoslovovali jménem, dvojčata pro ně vždy představovala jednotku:

„Já moc hezké vzpomínky fakt nemám. Mně to dost lezlo na nervy, abych pravdu řekla, že jsem dvojče ... Odmalinka. Já jsem nebyla Ivona, ale vždycky jsme byly dvě. Nikdy nás neoslovovali jménem, ale to spíš tou rodinou to bylo. My jsme nikdy nebyly individualita. A když se něco stalo, tak jsme za to vždycky mohly obě dvě. Tak to mně docela vadilo.“ (Ivona)

Jako **nevýhodu** dvojčata často uvádějí skutečnost, že je někdy máte přístup okolí, **protože si je lidé pletou**. Marika s Martou popisovaly řadu zkušeností z práce. Obě pracují v jedné firmě, kde jako první začala pracovat Marta. Když nastoupila Marika (na nižší post), lidé se domnívali, že jsou pořád jedna (Marta). Opakovaně docházelo k nedorozuměním, dokonce podezřením, že si Marta různě přivydělává nebo byla suspendována. Podobně, když je lidé potkávali s partnery, mysleli si, že Marta střídá dva muže. Zatímco Martě to nevadí, Marika se musela naučit reagovat:

„Že Tě zdraví lidi, Ty je máš zdravít taky, ale Ty vůbec nevíš, kdo to je. To je dost jako brutal. Jakože pozdravím, ale vůbec nevím, kdo jsi, vůbec netuším. A to bylo vždycky ... Prostě takhle to ty dvojčata mají blbě. To je jedna taková nevýhoda, to zdravení. Že si nás tak lidi pletou.“ (Marika)

Někteří naopak pozitivně vnímají, že **podobnost s dvojčetem jim přinesla více přátel**:

„To, že jsme dvojčata, nás odlišuje, ať život nám to ovlivnilo, protože známe určitě dvakrát víc lidí.“ (Miroslav)

Některá dvojčata si myslí, že **dvojčatovství není podmínkou blízkého vztahu**, domnívají se, že řada „běžných“ sourozenců může mít podobný vztah, vlivy spatřují ve výchově:

„Někdo nemusí být dvojče a má lepší vztah se svým sourozencem. Dneska dvojčata nezbuzují takové haló jako kdysi, dneska je jich hodně. Když jsou dvojčata, které se berou, tak mohou hodně z toho vytěžit, jestli mají blízký vztah.“ (Klára)

„Jsou sourozenci, kteří dvojčata nejsou a mají se velice rádi a pomáhají si v životě a je to prostě úžasné a nemusí být dvojčata. Myslím, že toto všechno je výchovou dané.“ (Ivona)

Pro některé **dvojčatovství neznamena nic mimořádného**, berou jej jako samozřejmost, protože jinou zkušenost nezažila. Dvojčatovství pro ně představuje cosi jako stav, který ovšem není podmínkou nějaké osobní zvláštnosti. Podle Ivony je to způsob, jakým se člověk projevuje, co určuje jeho postavení ve společnosti, nikoli fakt, že je dvojčetem:

„To, že jste dvojče, zaujmete jenom na chvíli. Potom všechno záleží na tom, jak se projevujete, jak si získáte přátele a podobně. Já si myslím, že být dvojče neznamena nic mimořádného. Musíte si to místo na slunci vydobýt. Ať jste dvojče, nebo ne ... No ale já jsem to ani nevnímala, že by to mělo být jinak, než že jsem dvojče. Když jste na to odmalinka zvyklá, tož co? Jaké círáty? Já jsem nepřemýšlela nad tím, jestli jsem dvojče, nebo co.“ (Ivona)

Neustálá přítomnost dvojčete některým pomáhala v životě **překonávat nesnáze, naučila je mluvit o problémech a řešit je**. Tuto schopnost získaly až během života, protože v rodině zůstávaly spory nedořešené. Například Karin vzpomíná, jak postupně se sestrou zjistily, že je lepší konflikty řešit hned, ujasnit si příčiny a nepotlačovat vztek. Tento názor se objevil také u ostatních:

„Když byl nějaký problém, něco mne naštvalo, tak jsme si to vyřikaly... Máme větší potřebu si věci vyřikávat právě proto, že jsme se doma moc nebavily s mámou. Že jsme se nevyřikaly. Zjistily jsme, že to funguje. A já bych to tak chtěla i ve vztahu ... chci mluvit, ať si to ujasníme, než to držet v sobě, komunikovat hned. A mám potřebu se zeptat jak, proč, proč to tak udělala. A většinou se to samo vyjasní, že nechtěla, nemyslela tak, takže to je lepší.“ (Karin)

„Všecko je to o komunikaci. My jsme pořád mluvily. My když jsme byly naštvané, tak jsme vždycky o tom pak spolu mluvily a rozebíraly jsme to. Protože jinak se nedalo. My jsme nikdy k nikomu neměly takový vztah.“ (Marta)

„Naučil mně o problémech mluvit, to je dobré, tak to jako by z člověka padá.“ (Josef)

Většinou se dvojčata shodují, že **je dvojčatovství ovlivnilo na celý život**. Například skutečnost, že se musela vždy o všechno dělit, někteří vnímají **negativně**, protože dnes mají pocit, že se musí pro druhé obětovat, že je to jejich povinnost, kterou mají zakódovanou:

„To určitě má hodně vliv na život. Že jste zvyklá se dělit, to jo. Protože když vyrůstáte v takovém období, jako jsem vyrůstala já, tak to nebylo, jakože např. každý dostal čokoládu. To byla jedna čokoláda, a ta se dala naplň. A to ještě musím říct, když jsme dostali jakýkoliv dárek..., tak jsme vždycky dostaly např. jedny kolečkové brusle, a ty jsme si musely půjčovat ... A musely jsme si s tím vystačit. Každá měla jednu brusli. Kolečkovou. Sárka pravou, já levou ... A měly jsme to hodinu a Sárka půl hodiny, já půlhodiny a musely jsme se dělit. A to nám zůstalo. A já to mám i v manželství. Jenom dávám a furt jsem až na tom posledním místě. Protože vždycky radši dávám. Tak to je ta výhoda-nevýhoda. ... A kolikrát jsme měly jeden oběd ... Teď mne to napadlo, proč já jsem takový blázen: jedny kolečkové brusle, jedny brusle na led, jedny lyže, takže my jsme musely čekat, až se jedna, a my jsme celý život – jednu panenku, takže já jsem celý život čekala, až mám ... (pláč) do prcí! ... Nic nemáte pro sebe. A já vám řeknu třeba ... můj manžel. On je tak zvyklý, to je chudák, ten zas je z jiného prostředí. On dostane čokoládu, a on si ji schová pro sebe. To já vůbec nejsem schopna. Já dostanu a já z toho nemám ani ň, já z toho nemám nic. Ostatní to sežerou s prominutím, ale jsem zvyklá „vem si to.“ (Ivona)

Někteří naopak vnímají spíše **pozitivní vlivy** v tom, že jeden motivuje druhého, pomáhají si: „Tak vztah je to napořád že? Jiné jak v manželství, že. Toto se nemůže rozvést. Je to vztah napořád a tím je poznamenán celý život. Když získá něco jeden, tak tím získá aj ten druhý, to je taková automatika. Když jeden něco dělal, druhý se mu chtěl vyrovnat. Když se dostane jeden někam o něco výš, tak ten druhý za chvíli automaticky taky. Tak nějak se pohybujeme ve stejných stupních. Spousta lidí nám aj závidělo, že jsme vlastně dva vždycky, vždycky na to všechno jsme byli prostě dva.“ (Miroslav)

Dvojčata často měla potřebu vyjádřit se k dvojčatovství ve snaze **předat doporučení**, zejména pro rodiče. Shodně se domnívají, že rodiče a rodina měli na utváření vztahu mezi nimi zásadní vliv. Na základě svých zkušeností mluvila o tom, **co dnes považují pro dvojčata za důležité**. Je to především vlastní prostor a čas pro sebe, možnost být chvíli sám. Jako důležité vnímají také individuální přístup rodičů bez vzájemného srovnávání, protože to může způsobovat pocity méněcennosti, které ve vzájemném vztahu vedou buď

k rivalitě, nebo naopak k přílišnému ulpívání na „silnějším“ dvojčeti, které je okolím považováno za „lepší“:

„Já si myslím, že je důležité, aby i dvojčata měla svůj prostor, svůj koutek a svůj čas pro sebe. Že to je strašně náročné mít dvojče, které je na tebe přilepené 24 hodin denně. Anebo každá jiný kroužek, když už jsou spolu ve škole. Anebo, ať nejsou spolu ve škole, ať mají stejné kroužky. Ale ne to i to. Tak možná některým to nevadí. Mi nevadilo být ve škole, ale nelze být 24 hodin spolu.“ (Karin)

„... nechápu ale dvojčata, co se nemají rádi. Tam to museli zavinit rodiče. Jestli se ty dvojčata nemají rádi, tak je to věc rodičů. A opravdu si myslím, že každé to dvojče je individualita a nemělo by se dávat dokupy. To je, jak kdyby se Ti narodily dvě děti, zvlášť. Oni se narodili akorát ve stejný den, ale opravdu jsou každé jiné. A hlavně nesrovnávat, panebože nesrovnávejte dvojčata! To je to nejhorší, co můžete dělat. Protože buď se to první zabějí a nemá to druhé rádo, právě tím, že ti rodiče to takhle říkají, anebo naopak přilne k tomu druhému dvojčeti, jak já k Martě. Protože jsem věděla, že ona mně dávala na ten piedestal. Ji bych ani nikdy nemohla nenávidět, protože ona mně vždycky viděla takovou, jaká jsem.“ (Marika)

Ivona se vyjádřila v tom smyslu, že k dvojčatům chová sympatie. V kontextu jejího vyprávění to však zní spíše jako **soucit**:

„Když někdo mi řekne, že je z dvojčat, tak k němu mám takovou sympatii“ (Ivona)

7.1.3 Vnímání dvojčete, podobnosti, rozdíly, vliv dvojčete, potřeba se lišit

Některá dvojčata se **vnímají jako naprosto odlišné osobnosti**, rozdíly spatřují nejen **ve svém vzhledu, ale také v povahových rysech**. Původ rozdílů ve svých vlastnostech spatřují opět ve výchově, protože přístup rodičů a to, jak je vnímali, co jim říkali, se následně velmi intenzivně promítalo do jejich sebepojetí:

„My jsme jiné. Vzhledem i povahou. Já jsem po tatkově a ona po mamce. Ona je větší flegmoš. Já jsem větší stresář. Já se ve všem pítvám. Každá má jiná povahu, já si myslím, že je to výchovou. Vкус je podobný a názory ... spíše jde o takové maličkosti, co se neshodnem ... Že bysme měly v něčem vysloveně neshodu, to ne.“ (Klára)

„Klára je větší puntičkářka, větší stresor, já jsem zase urážlivá, cholerik, jako my jsme povahově fakt úplně jiné. I ve vlastnostech. Já jsem vždycky byla dominantnější. Ale myslím, že někdy to, že jsme z dvojčat nesla jako přítěž. Klárka měla snahu se vždycky porovnávat, ale nebylo to tím, že by mi záviděla, to byla spíš motivace než závist ... to bylo v období, že s Vojtou jsme se k sobě nastěhovali, a Klárka měla pořád vztah s Mirkem na dálku, měli to těžké, takže ji to štválo, že „vy už spolu bydlíte, a my ještě ne“, že ji štvě, že nejsou schopni spolu bydlet, kdyžto my jsme byli spolu 4 roky, nastěhovali jsme se k sobě.“ (Karin)

„Nikdy jsme nechtěly nic dělat společně. Vždycky jsme se hádaly, když jsme měly něco dělat společně. My jsme se nebyly schopny domluvit. Kdybych s ní měla podnikat, tak bychom se asi uškrtily. To by nebylo dobré ...“ (Ivona)

Sára má občas pocit, že sestře překáží, připadá si vedle ní hloupě. V této souvislosti je mezi nimi mnoho nevyřčeného:

„Já si myslím, že jsme obě dvě silné osobnosti ... Ale povahy máme odlišné ... někdy si připadám vedle sestry za blbce ... se pořád tak předvádí. Já mám někdy pocit, že jí to není moc příjemné, že mně má.“ (Sára) Zároveň přiznává, že by to sestře nikdy neřekla: „Ona mně hned uzemní. Má rozdílnou povahu. Naprosto. Je silnější ... Já nevím ... Nemá to smysl. Mně je to jedno. Každý svého štěstí strůjcem.“ (Sára)

Vzájemnou odlišnost vidí například Josef v dominanci:

„Myslím, že brácha je dominantnější, to mně kolikrát napadne. Já jsem stydlivější. Spíš si myslím, že asi jsme spoléhali vždycky jeden, že si myslí o druhém, že je víc.“ (Josef)

Některá dvojčata ovšem naopak vnímají vzájemnou **podobnost**, vesměs se shodují **v názorech a postojích, ale také v projevech chování**. V tomto ohledu se vyjadřují dokonce v tom smyslu, že jsou „stejní“ a vůbec jim to nevadí:

„Ve spoustě věcí si myslím, že jsme stejní... Já vím, že třeba máme podobnou gestikulaci. A taky myšlenky... se stává někdy, že si skočíme do řeči, že jsme si koupili některé věci stejně, že se nám podařilo x-krát shodnout. Ale prostě přijali jsme to, nám to nepříjde nijak zvláštní. Mně to ani nikdy nenapadlo, že bych se měl lišit.“ (Miroslav)

V našem vzorku byla také dvojčata, která vnímají **obojí, vzájemnou podobnost, ale také rozdíly**, jež se objevily vlivem odlišného způsobu života a osobnostním nastavením:

„Jsmo si hodně podobné. Někdy i stejné názory. Ale jak člověk stárne, tak ledacos je jiné. My se lišíme způsobem života ... Já potřebuju kolem sebe lidi.“ (Sára)

Marika si myslí, že s postupujícím věkem a zralostí se jejich vztah zlepšil:

„Nám se ten vztah rozšířil, jak jsem se přestěhovala (z vesnice do stejného města). Tak se ten vztah spíš upevnil. Jsme starší, jsme klidnější, máme větší obzor od všeho, jsme víc i tolerantnější. Chceme být víc spolu. Nám to chybělo.“ (Marika)

Některá dvojčata měla **potřebu se se svým dvojčetem porovnávat**, vyrovnat se mu. U Jindřicha se tato snaha projevila nejvíc během studií. Dnes má jasno v tom, že **chce být sám sebou** a ne jako jeho bratr, který jej sice převyšuje inteligencí, ale zároveň je poněkud nepraktický:

„Nás jsem srovnával spíš já. Štvala mne jeho větší inteligence a lepší paměť. On vyčníval inteligencí snad nad všechny. Já patřil na čelné příčky, ale až někde za něj. Obdivuju jeho mozek a zarputilost. Záviděl jsem mu, že dodělal matfyz. Pak jsem mu svůj červený diplom omlátil o hlavu (smích). A pak to že i přes svoji nepraktičnost, se zvládl ve Francii rychle adaptovat. Nechtěl bych být jako on, mám rád sám sebe. Vadí mi, jak je příliš samostatná, těžko organizovatelná jednotka. Pro vysvětlení, např. se chvíli před obědem nacpe, protože má hlad. Zásadně neodpoví na všechny kladené otázky (smích).“ (Jindřich)

Jiná dvojčata naopak tvrdí, že se **vůbec nesrovnávají**:

„Já vůbec nesrovnávám moje dvojče se mnou. Absolutně ne! Já vůbec nevím, jako co děláme stejně nebo neděláme. My se tak nějak nesrovnáváme ... Názory máme různé, mnohdy se ani neshodnem. Ale nesrovnáváme se. Možná Sárinka ... nevím, jestli se Sára se mnou srovnává. Asi tím že jsem stále to dvojče, tak už mi to tak leze na nervy, že se nesrovnávám vůbec s nikým. Mne je to úplně jedno.“ (Ivona)

V rámci společného života v neustálém kontaktu s dvojčetem se v minulosti často objevovala také výrazná **potřeba se od něj lišit**, často však pouze u jednoho ze sourozenců. Zatímco Ivona společné oblékání nesnášela, Sáře na tom nezáleželo; naopak, v některých ohledech spatřuje výhody. Ivona se domnívá, že je matka oblékala stejně, protože to tak pro ni bylo jednodušší; neměla snahu sestry rozlišovat ani se o ně příliš nezajímala:

„Štrašné. Oblíkali nás stejně ... pro mě to byla katastrofa ... Já si pamatuju, jak jsme dostali jednu vánoční dárek, a naše matka nám koupila každé stejné rukavice. Představte si jenom to, ty palčáky byly úplně stejné, a vevnitř byla jiná podšívka. A já jsem měla radost, že to má jinou podšívku. Svoji podšívku! Jo! Jak já jsem na tom bazírovala, abych měla tu hnědou podšívku! ... Ještě v osmé třídě jsme dostávaly stejné košile. Ona si to zjednodušovala. Opravdu. Ona nám koupila stejné hadry. Ona ani nevěděla, které se co líbí. Ale od určité doby nám dávala peníze a kupovaly jsme si samy. Ona už s náma nechodila do obchodu. A myslím si, že to bylo už na základní škole. Jsem byla docela samostatná. Tož jasně.“ (Ivona)

Také v této souvislosti Sára znovu odkryla domněnku, že Ivonu spíš obtěžuje, že jí vadí a znervózňuje představa, že by vypadala jako ona, proto se chce stále odlišovat:

„Já jsem to oblíkání tak neprožívala. A Ivoně to vadilo hodně. Ale mně to nevadilo, protože jsem si mohla zaměnit oblečení, protože jsem měla flíček (smích), takže já jsem to považovala docela za výhodu ... My jsme si byly dlouho podobné. Dokonce i já jsem měla co dělat, abych se poznala. Můj muž si nás pletl. Jsme byly docela populární ... Ivona se chce lišit stále. Mám pocit, že nechce vypadat jako já. (k sestře) Je ti to nepříjemné. Nechceš být tlustá jako já, máš strach, abys nevypadala jako já. (Ivona to popírá) Přitom pořád vypadáme jako jedna.“ (Sára)

Při srovnávání vzájemných podobností a rozdílů dvojčata vyslovila řadu povahových rysů, které **na svém sourozenci obdivují**. Často jsou to vlastnosti, které u sebe postrádají, proto **své dvojče potřebují mít takové, jaké je**:

„Obdivuju to, že Klára umí přijít jako první. A urovnat. Mně to trvá mnohem déle. To jsem si vždycky cenila. Když jsme se dohádaly, jsem byla strašně naštvaná a Klárka vždycky uměla přijít jako první, v klidu, v pohodě. Nějak si to vyříkat. To jsem vždycky obdivovala, protože já dodneška chladnu dlouho. Klára to umí dříve hodit za hlavu než já.“ (Karin)

„Já jsem na všechny ty její vlastnosti tak zvyklá, že kdyby nějakou změnila, tak to už potom není ona, viš. Takže já mám Macka ráda takovou, jaká je a nechci ji ničím změnit, nic jí doplnit, nic jí vzít, protože já ju takovou potřebuju k sobě. Já bych právě chtěla mít některou tu její vlastnost, ne se lišit.“ (Marta)

Marika na Martě obdivuje *„Hlavně její srdečnost a pomáhat všem bez rozdílu barvy pleti. Prostě ona pomůže jedné sestře, pomůže druhé sestře, pomůže kamarádce, pomůže všem. Prostě, ona když někdo potřebuje pomoc, ona mu jde hned pomoci. Ona se neptá. Ona pomáhá. Kdežto já jsem holomek a já se ptám a proč? ... ona taková není. Ona se neptá. Já se ptám.“* Zároveň by však v tomto ohledu **nechtěla být stejná**, protože u sestry vidí, jak ji věčné sebeobětování ničí, a to ji rozčiluje: *„A to si myslím, že je tak hezká vlastnost, že třeba jsem ráda, že ju až tak nemám. Protože se není čím tím. ... to, co u ní upřednostňuju, musím být i naštvaná. Protože opravdu se ničí a já to cítím. A já to totiž všechno vnímám úplně stejně. Takže ona tím, že všem pomáhá, by neměla být taková. Prostě ne. Ona by měla říct prostě ne a ne a ne! A měla by si oddechnout ... Protože on ju nikdo neocení. On jí totiž nikdo nepomůže, viš, ve finále. Von ju nikdo nepozve na kafe, von na ni každé kašle! (Marta pláče dojetím).“ (Marika).*

Objevuje se potřeba **navzájem se chránit** a vědomí, že jim dvojče vždy poskytne útěchu:

„Ale ona mně potřebuje, viš. Já jí říkám, at' se nenervuje. Že to klidně za ňu zvládnou. Že bych to všem všechno řekla ... Já jsem tady pro ni. Vždycky: vyblej to, vyblej to, já to chci všechno vědět! No ona nechce, no ...“ (Marika) „Já si to nechávám všechno v sobě. Já nechcu Macka zatěžovat tím, co mám já ... Ona zas mně dokáže obejmut a řekne mi, že mně má ráda (dojetí, pláč).“ (Marta)

Při vzájemném porovnávání se u některých jedinců vedle obdivu projevuje také **touha se dvojčeti vyrovnat**. U Kláry je to v kontextu nenaplněných představ o vlastním životě:

„... že bude mít třetí dítě. Lepší paměť. Děti.“ (Klára)

Některá dvojčata mezi sebou vnímají **řadu rozdílů**, které přisuzují tomu, že jsou **rozdílné individuality**. Někdy je pro ně velmi obtížné se s těmito odlišnostmi vyrovnat. Ivona opakovaně zažívá ve zkušenostech se sestřiným chováním zklamání, protože si vytváří určitá očekávání, která však Sára nenaplnuje a snad ani nevnímá. Jejich vztah trpí nedostatkem otevřené komunikace, který je příčinou různých nedorozumění:

„My jsme myslím docela silné individuality i ta Sárinka ... Takový příklad. Jo? Tak jsme slavily narozeniny ... že to budeme slavit spolu. No a Sárinka si pozve rodinu od svého muže, ale ona jim vůbec neřekla, že ty narozeniny slavíme tak nějak spolu. Takže mi nikdo z té rodiny nepopřál ... Víte, jak to bylo trapné? Mně to připadalo úplně hloupé. Když mně tam lidé přejí a tihle ti ... že ona jim to jako neřekla ... a to Sárinka takto dělá ... Zamrzí – spíš vás to překvapí ... mohli třeba s kytičkou přijít ... „My jsme nevěděli, že máte taky

narozeniny“. Tak jestli jim Sára neprozradila za 25 let, že je z dvojčat, tak to já nevím, co to má znamenat. Jí to ani nepřijde.“ (Ivona)

Na sourozenci některým vadí určité vlastnosti, které jsou pro ně nepřipustné. Nejvýrazněji si stěžuje Ivona, která má pocit, že ji sestra často odsuzuje, protože je přesvědčena o své neomylnosti. Ivona také pociťuje křivdu nad tím, že se ji sestra neustále snaží překonat nebo zastínit, že na ni žárlí a proto ji ve společnosti nechce. Sáru vnímá jako společenskou a zábavnou ženu, která je vždy středem pozornosti, zatímco sebe jako méněcennou, která si pozornost nezaslouží. Zároveň přiznává to, co už v jiném kontextu zmínila Sára; že vlastně chce vypadat jinak než ona a má strach, že fyzické rysy, které se jí u Sáry nelíbí, by mohla mít také. Myslí si, že Sára to vnímá stejně, společně si to však sestry nikdy nepřiznají:

„Mně na ní strašně vadí to, že ona si myslí, že má ve všem pravdu. A to mne šíleně irituje ... Ona si myslí, že se v ničem nemůže mýlit. A je ... takový soudce. Šmahem všechno odsoudí ... Taký se stává, že mne odsuzuje. Jistě. Co se týče výchovy dětí a podobně ... to mně docela vadí. Ale to je syndrom naší rodiny tady toto. To se všechno odsuzuje. Co mi není vlastní, s čím nemám zkušenosti, tak to radši odsoudím. Já to tak právě nemám. Bych si to nedovolila. Protože člověk vůbec neví, co na něho čeká ... a to i mezi námi když někdo tak, to ona umí, tak to mně na ní vadí. Taková povrchnost.“ (Ivona)

„A já vám řeknu jaká moje sestra Sárinka je. A opravdu ona je taková dodnes. Moje Sárinka, jako by si přivlastňovala moje úspěchy. Když jsem třeba četla hodně a vyprávěla to Sárince, tak ona potom ... vyprávěla, že to ona udělala ... ona mi to prostě ukradla. Rozumíte? Že to vzala, a že to považovala, že ona. A 100krát opakovaná lež se stává pravdou. Že? Tak nakonec to vždycky vyústilo do toho, že ona, že to je její zásluha ... A dodnes se to stává ... Já si myslím, že určitě chce být lepší než já. A že si to myslí. To nevadí ... Já si myslím, že jsem jiná než ona. Nás irituje ta tloušťka. Protože Sárinka chce být štíhlejší, když mne vidí. A to je pravda, že mne se to taky stávalo. Jsem si říkala – panebože tak tlustá být nechci. A jí se podařilo zhubnout. A to jí fakt závidím.“ (Ivona)

„Když jsme spolu, tak se nasmějeme a hodně. To jo. Ale když jsme ve větší společnosti, ... tak to má snahu na sebe strhávat pozornost ... A když mně ostatní chválí, tak jí to trošku vadí. Ani nevím, proč vám to tak říkám. Asi to musí jít ven ... „... ona je vtipná a zábavná, s ní je sranda, se Sárkou, to opravdu ... Ona na sebe ráda strhávat pozornost. Takže mně se stávalo, že jsem prostě bokem. A to bylo vždycky v tom dětství. No, že jsem bokem ... No to mi teď vůbec nevadí. Ani tehdy ne. Ne. Já jsem myslela, že tak to je správně. No ... asi že si to nezasloužím, abych byla někde jinde, než bokem ... No takové jsem měla, mám pocity.“ (Ivona)

Jednotliví respondenti se shodují, že **v jejich životě dvojče zaujímá velmi důležitou roli**, protože byli odjakživa spolu a vzájemně se ovlivňovali, motivovali se a pomáhali si. Je časté, že dvojče, které bylo okolím vnímáno jako „schopnější“, vedlo to druhé:

„Nepostradatelnou. Pro mě určitě. Ale je to i tím, že nám už není patnáct a ten základ od dětství prostě smazat nejde ... to prostě nejde hodit za hlavu. To bych ani nechtěl, ani by to nešlo. Určitě ne.“ (Josef).

„Mně hrozně ovlivňovala Marťa. ... Ona vždycky mně vedla. Řekla, Marci, jestli chceš něčeho dosáhnout, ... musíš začít ten život brát trošku vážně. Já jsem totiž vždycky byla taková srandistka ... ona mi řekla: Marci, dodělej si maturitu, udělej si to, udělej si tohleto, a já Ti pomůžu. Ale musíš něco pro to udělat. ... Opravdu, ten základ mi dala Marťa, ... A já jsem se opravdu vybičovala k tomu, že jsem ten život začala žít úplně jinak. Já jsem pochopila, že to prostě asi musí mít nějaký rytmus, nějaký řád.“ (Marika)

7.2 Separace/Fixace

V tomto tematickém celku se soustředíme na proces vzájemného odloučení dvojčat a s tím související potřebu se oddělit. Zahnuje výpovědi dvojčat o tom, jak prožívají skutečnost,

že nyní žijí samostatně, mají vlastní rodiny. Naší snahou bylo zjistit, zda mezi nimi existuje a přetrvává potřeba vzájemné blízkosti. Vzhledem ke skutečnosti, že kromě Pavla všechna dvojčata žijí v manželství nebo v partnerském vztahu je zájem soustředěn také na způsob, jak dvojčata prožívala vzájemnou separaci v kontextu toho, když do jejich životů vstoupili partneři a zda nějakým způsobem jejich vztah partneři ovlivňují. Podtématy tohoto okruhu jsou:

- potřeba blízkosti, prožívání odloučení,
- prožívání osamostatnění, potřeba se oddělit,
- partnerství (vztah k partnerovi dvojčete, vliv partnera).

7.2.1 Potřeba blízkosti, prožívání odloučení

S potřebou blízkosti úzce souvisí vzájemné svěřování, sdělování si důležitých věcí, pravidelný kontakt, potřeba dávat si o sobě navzájem vědět; řešit spolu své problémy. Míra intenzity vzájemného kontaktu je u jednotlivých párů různá. Většinou si volají několikrát denně. Některé páry spolu prožívají a řeší naprosto všechno. Zajímavé je, že, ačkoli jsou stejného pohlaví, některá dvojčata spolu **vůbec nemluví o intimních problémech:**

„My se vidáme někdy kolikrát do týdne, někdy se nevidíme delší dobu, ale častěji než s rodičema. Spíše si voláme, že se na něčem domlouváme, plánujeme, řešíme, že to není tak, že si povykládáme. Ale když něco je, v osobním životě, tak to řekneme jedna druhé, když mně naštve Mirek, tak to musím říct ségře. Nebo když mám nějaký problém, který on nechápe. Ale sex, že bysme řešily, tak to ne. Takové intimnosti, to ne. Jinak všechno, práci, rodinu, všechno.“ (Klára)

Svěřování není pravidlem ani při téměř neustálém kontaktu, který je díky telefonování velmi snadný. Dvojčata si často volávají i několikrát denně, řeší spolu běžné události a zážitky, které sice nazývají svěřováním, avšak při bližším zkoumání přiznávají, že niterné problémy si nechávají pro sebe:

„My si denně telefonujeme. To už je takový rituál ... ano, když se mi něco stane, určitě hned volám ... ale jsou i věci, které se neříkají. Určitě mám spoustu tajemství, které neříkám nikomu. Ani dvojčeti. Které si nechám jenom pro sebe.“ (Sára)

„To je pravda, že my hodně si svěřujeme ... až moc. A někdy toho velmi lituju ... Vždycky volám Sárce. A vždycky si řeknu, že jí to neřeknu, a řeknu jí to (smích) ... A ona mně taky. To je fakt, že my si tak hodně říkáme ... hovoříme spolu velmi často, řekla bych, několik minut denně ... volám jí tak třikrát, čtyřikrát denně ... Některé věci byste neřekla za nic na světě. To si musíte nechat nějaké tajemství taky.“ (Ivona)

U Jindřicha má v komunikaci vždy **přednost partnerka**, při důležitých rozhodnutích **nepotřebuje souhlas bratra:**

„První se všechno dozví partnerka. Bratr je v dalším sledu. Potřebu souhlasu dvojčete nemám. Vzhledem k vzdálenosti, si spíš píšeme po emailu a chatech. Řešíme všechno, od rodiny, kamarádů, sportu, po práci a politiku. Ano, s Pavlem řeším, co mne štve nebo z čeho mám radost.“ (Jindřich)

Ivona to při rozhodování vnímá podobně, vnímá se jako samostatnou, nepotřebuje souhlas sestry ani nikoho jiného: „V žádném případě. To já jsem nikdy nepotřebovala. Já jsem tvrdohlavá hodně. Souhlas ... ničí souhlas. Vůbec.“ (Ivona)

Objevily se však i výpovědi přesně **opačné**: „Dneska v zásadních věcech, záleží v čem, ale potřebuju jeho souhlas, ale nijak to neřešíme, když se potkáme, tak si o tom řekneme.“ (Miroslav)

Často se setkáváme s výpověďmi, které dokládají, že přestože se cesty dvojčat rozdělily, **stále na sebe myslí, bojí se o své dvojče, je pro ně na prvním místě**. Josef popisuje, že stále potřebuje mít jistotu, že je bratr v pořádku, svůj strach o něj vnímá jako součást jejich vztahu, přičemž u ostatních důležitých osob jej tak intenzivně neprožívá:

„Ted' ide každý svojí cestou životem, že už nejsme třeba spolem, tak už nás ovlivňuje každého něco jiné, jiná tá cesta možná. Ale v muzice jsme se nikdy nemuseli nějak domloutvat, jsme se vždycky doplňovali, jo doplňovali. ... a tak když něco, tak první mně napadne vždycky asi ten brácha ... Podvědomé obavy, že má člověk kolikrát o něho ten strach. Je dobré, když víme, že ten druhý někde tam je. Je to taková potřeba. Kolikrát ten starší brácha nechýbí tak jako to dvojče. Kolikrát brácha někdy někam jede třeba v autě a cosi se stalo třeba na okresi, stala se někde nehoda, první, co si vzpomenu na něho. To mne napadne, ten pocit tam vždycky je. Dívám se, co je to za auto. Mám z toho strach. A to je tak zakotvené. Vůči partnerce to tak není, jako jo, taky mám strach, ale nenapadne mne tam toto přesně. To mně nenapadne ani u staršího bráchy.“ (Josef)

V kontextu současného života, kdy mají vlastní rodinný život, se objevují úvahy o tom, **co ve vztahu nyní postrádají, co dříve sdíleli a nyní chybí**:

„Víc času na sebe. Dřív jsme si zašly někam sednout. Už si nepokecáme tak jak bez dětí.“ (Klára)

„Chybí mi to, že spolu už nechodíme na vandry, protože je ve Francii.“ (Jindřich)

„No, scházíme se kvůli té muzice. Nám to chybí, si pořádně zahrát, jak jsem si zahráli dřív, že jsme se zavřeli, jsme vždycky hrozně džemovali, něco spolem tvořili.“ (Miroslav)

„Ona mi strašně chybí, já ji potřebuju. Třeba z dovolené, když jsme přijeli. Já jsem jí chtěla hned volat. Ona to nebrala. Já jsem byla tak našťvaná, protože ju jsem chtěla hlavně slyšet“ (Marika)

Marika s Martou věří, že budou na stáří **žít spolu**, obě by si to velmi přály. Jedna bez druhé se cítí neúplně, vzájemnou společnost si velmi užívají a denně potřebují:

„... budeme nakonec spolu. Jako bydlet, žít, prostě, že budeme spolu... Já nevím, jestli to tak mají všechny jednovaječný dvojčata, ale my... My si musíme zatelefonovat, my si napíšeme, my se někdy aji strašně pohádáme...“ (Marta) „My se večer nemůžeme rozloučit tak, že se spolu nebavíme. Protože my bysme nespaly, ani jedna ... když spolu nejsme, tak jsme ještě víc protivné. Vystresované.“ (Marika) „Ale když jsme spolu (úsměv), tak už je svět prostě jednodušší a lehčí a takový fajn ... že bysme ani ty chlapy nepotřebovaly (smích).“ (Marta)

Naopak Ivona se Sárou spolu **o mnoha věcech nehovoří**, některé věci tak jedna o druhé možná ani netuší. Ivonu **mrzí, že se se sestrou příliš nevidá**. Na druhou stranu lze v její výpovědi sledovat rozpor; protirečí si, když říká, že je jí to vlastně jedno. Domnívá se, že sestře neschází. Sama jí to však nikdy neříká, je možné, že Sára o jejich pocitech neví, přitom Ivona si přeje, aby se o tom dozvěděla: „To teda mne mrzí docela. To až tady bude, tak jí to klidně řekněte ...“ (Ivona) Působí dojmem, jakoby veškeré pokusy o fyzický kontakt už vzdala, zároveň je zřejmé, že se trápí. Uvažuje o tom, že jejich intimní vztah narušili partneři, zároveň se však můžeme domnívat, že mezi nimi nebyl ani dřív:

„Nejdeme nikde spolu na kafe ani na čaj. Ani na večeři, ani na oběd. Opravdu ne. To jdu s kamarádkama. Smutné, že? Mně to docela mrzí. Ale už je mi to jedno. Myslím, že ji to nemrzí. Kdyby to chtěla, tak to změní ... Ale že bychom třeba zajely někam spolu na dovolenou, nebo že bychom spolu trávily víkend, to ne ... No já jsem tu potřebu měla. Ale Sára ne. A možná že za to můžou i ti partneři. Ale že bysme spolu trávili, to teda určitě ne. Přes Vánoce se vůbec nevidíme. To bych ji musela pozvat, Sárinka mně nezve, a mně se už taky nechce ... Já jsem dřív dělala hostiny třeba pro 20 lidí. A už dál nemohu. To si budu raději čist. Víte, času je málo. Když strávíte v práci strašně moc času, tak už si chcete taky odpočinout. Ale já jsem to měla ráda. Ale už to dělat nebudu. Kašlu na to. Ne, moc se nevidáme ... Sem tam si zavoláte. To víte, že se zajímáte o ten její život. A že to je vzájemné. Ten zájem je. To je jasné.“ (Ivona)

7.2.2 Prožívání osamostatnění, potřeba se oddělit

Pro některá dvojčata bylo **osamostatnění výsledkem přirozeného vývoje**, dnes vnímají, že to tak bylo v pořádku, protože pro ně bylo vždy zřejmé, že to jednou nastane. Jsou spolu v pravidelném kontaktu, jehož míra jim vyhovuje a nepociťují žádné odcizení:

„My jsme se osamostatnily na výšce. Já myslím, že to je takový přirozený vývoj, že každá si šla za svým. I tak v práci jsme se vidaly často, že by to byl nějaký zlom, nějaká velká změna, to ne, to byl takový přirozený průběh.“ (Karin)

„Dlouhodobé odloučení přišlo, když šel každý na jinou vysokou školu. Žádné následky to na nás myslím nenechalo. Že bychom se někdy chtěli oddělit, to si nepamatuji. V krátkodobých návalech vzteku určitě, ostatní nevím. Žijeme odděleně nějakých dvacet let. V kontaktu jsme pořád, bral jsem to jako další krok v životě. Nečekal jsem, že spolu budeme navždy. Nemám potřebu neustále hlídat bratra. Jsme v kontaktu po emailech a chatech několikrát týdně, vidáme se tak třikrát do roka.“ (Jindřich)

„Dneska každý jde nějakou svojí cestou, každá má svoje plány, ale nejsme, že bysme se nějak odcizili.“ (Miroslav)

Pro některé bylo odloučení vědomým procesem, snažili se od sebe **oddělit, aby se naučili žít jeden bez druhého, vyhnuli se vzájemné závislosti**. Podvědomě chápou, že v těsném vztahu nemohli zůstat navždy. Josef přiznává, že potřeboval čas na to, aby si na život bez bratra zvykl, a popisuje pocity smutku a určité bezradnosti.

„Vždycky, když někdo říká, že dvojčata si vzali dvojčata, to mi připadá takové svazující, omezující. My jsme se učili žít samostatně. Tož áno, nás to rozdělil, ten život, chtěli jsme být spolu, ale možná, že člověk věděl podvědomě, že to nemože být napořád. No to rozdělení, já jsem byl zvyklý na něho, že jsme byli spolem. A potom ... tak mně to trvalo delší dobu, než jsem se s těma lidima sžil, a teď jsem přesně nevěděl, jak s nima... Ale je to lepší, protože být vázaný pořád úplně na sebe taky není dobře asi. My jsme nechtěli jít spolu na vojnu, jsme řekli, že radši každý sám, protože je zase lepší jít trochu jinou cestou, osamostatnit se. Snažíme se jít každý svou cestou, abychom si zvykli, aby tá tesknota nebyla moc veliká. Je to taková ochrana. Kdybychom byli pořád spolem, tak bychom byli úplně závislí, že by jeden bez druhého nemohl žít, to by bylo možná horší. Když nejsme těch pár dní spolem, dá se to vydržet. Víme o sobě.“ (Josef)

Proces separace vnímali velmi bolestně, navzájem si chyběli a stýskalo se jim po vzájemné blízkosti a opoře, během osamostatnění postrádali jistotu, kterou si do té doby navzájem přirozeně poskytovali:

„... zkraju sa mi stýskalo, jsem ani nechtěl nikam chodit bez něho, protože jsem byl zvyklý na něho. Když jsme byli dýl od sebe, tak to byla taková ta tesknota. Jsme si na vojně psali dopisy ...“ (Miroslav)

„Chybil nám ten druhý ... já když šel za ním, nebo ho potkal, člověka tak zahřálo u srdce, jakože vidí teho blízkého, v tej škole, v takovém stresu, že ti lidi byli cizí, teď, třeba jsem se červenával, jsem myslel, že se mi smějou ... jsem si to vztahoval na sebe, a neměl jsem takovou tu oporu, jako jsem míval ... když jsme byli jako dva, a naráz jsme byli každý sám a tak něco samozřejmě chybělo. Ti noví lidi, pořád jako by mně tam chyběl ... když jsem byl s ním, tak najednu stranu mne to přišlo, že já jsem si byl jistější, mohl jsi se spoléhat aj na něho. Ses mohl schovat a teď naráz to nebylo. Na toto jsme si museli zvyknout.“ (Josef)

Přestože se velmi postrádali, dnes vnímají osamostatnění od dvojčete **pozitivně, jako posílení vlastní autonomie**, naučili se spoléhat sami na sebe a přijmout zodpovědnost:

„Ale zase dobře, že to došlo, protože kdybych teď skoro v padesáti se měl teprv osamostatnit, tak to bych asi nenašel tu odvahu. Pak jsem teď zjistil, že už to člověk může tak brát jinak, že to ide aj bez toho bráchy. Zas mně to naučilo mět nějakou zodpovědnost a být samostatnější, že su takový, umět se spoléhat sám na sebe. Ale tehdy bylo smutno, takové prázdne“ (Josef)

Dvojčata, která v dospívání postrádala vlastní prostor a čas nebo měla mezi sebou časté neshody, vnímala vzájemné oddělení jako potřebu, skoro nutnost, a vstup do nového života „bez dvojčete“ **prožívala jako úlevu**:

„My jsme se chtěly oddělit v tom období, když jsme měly tu ponorku. My jsme potřebovaly čas, každá svůj prostor, a neměly jsme ho. My jsme prostě byly 24 hodin denně spolu, což si myslím, že by si normální lidi lezli na nervy. Takže každá jsme toužila mít svůj kout, zalézt si tam, ale nebylo to. Pak na vysoké, to byla úleva.“ (Klára)

„My jsme na sebe nikdy nebyly nějak fixované ... My jsme bydlely ve stejném bytě. Protože naše matka, když nám bylo 19 (sestry už byly z domu) ... se rozhodla, že odejde. Šla ke svému partnerovi, já nevím, ani nám nic neřekla. Jednou jsme přišly domů a matka ... byla odstěhována. ... My jsme pak bydlely samy a to si pamatuju, že to taky nebyla žádná sranda, se domluvit. A potom se Sárinka vdala a bydlela tam s tím Jarkem, no a to jsme se taky nemohly domluvit. Takže když se odstěhovala, tak to pro mne byla docela úleva. Takže to odloučení bylo pro mne docela příjemné.“ (Ivona)

Marika s Martou chápou osamostatnění ve smyslu naučit se žít samostatně bez rodičů. Svou vzájemnou **vazbu však nikdy neomezily**, naopak, vlivem životních událostí se ještě víc stmelily:

„My jsme od malička fakt musely být hodně samostatné, my jsme se to musely rychle naučit“ (Marika) „... naši žili v hrozném bytě a oni se vůbec nestarali ... my jsme věděly, že musíme našim něco udělat, aby bydleli jako normálně. To spíš oni se měli starat o nás.“ (Marta)

Vlastně se nikdy od sebe **vnitřně neoddělily, ani to nechtějí**. Tato skutečnost se promítla i do jejich vztahů a manželství. Obě sestry vzpomínají na moment, kdy se poprvé oddělily fyzicky, když se Marta stěhovala s manželem do jiného města:

„... já jsem řvala celou cestu, že nechci.“ (Marta)

7.2.3 Partnerství - vztah k partnerovi dvojčete, vliv partnera

Období, kdy potkali své partnery, prožívala některá dvojčata **zcela přirozeně**, vzájemně si sdělovala své zkušenosti a těšila se ze spokojenosti druhého:

„My jsme to pořád řešily, vyzvídaly jsme jedna od druhé, ono to bylo tak na střídačku. Jednou jedna měla, druhá ne, a potom zas naopak. Ale spíš jsme si povykládaly co a jak, jak to jde. Já jsem to měla tak, že když skončil nějaký dlouhodobější vztah, tak jsem chtěla mít svatý pokoj a nechtěla jsem nikoho z chlapů ani vidět. Takže mi to vůbec nevadilo, že Klárka si randí. Dneska máme všichni čtyři dobrý vztah, máme se rádi, naši chlapi i my je.“ (Karin)

Vzájemné pouto a důvěra k dvojčeti zůstává, avšak **partner je důležitější**:

„Partnerky neměly na náš vztah dvojčat vliv. Pro mě je ale partnerka důležitější. Brácha tu je, protože je a bude. Taková příjemná kotva. Dá se mu důvěřovat, říct mu všechno.“ (Jindřich)

Zpočátku se někdy objevila také **žárlivost**. Zatímco u některých dvojčat jejich vzájemný **vztah nenarušila**, protože jejich potřeba blízkosti byla silnější:

„Já jsem byl naštvaný, když on měl jakousi, anebo já jsem měl rozpracovanou, do kavárny jsme došli ... já jsem myslel, že zahrāju na kytaru a že je ruka v rukávě a že on došel a sedla mu na klín nebo co, tak ji sbalil on. Já jsem tam trochu možná žárlil, tak kurňa hrám na kytaru, předvádám se a nic. Ale že bysme si lezli do zeli, to asi né. Když třeba jeden neměl... Já jsem pak vlastně byl ženatý, on nebyl, ale tak na návštěvy jezdil, tak jsme se vidali. Potom na chvílku zase chodil se sestrou té mojí bývalé manželky, nějak tak jsme vlastně zas byli blízko sobě, tak jsme se chtěli vždycky vidět. Tam pořád byla muzika, která nás spojovala, a že bysme na sebe nějak zanevřeli, to nikdy né.“ (Josef)

Některá dvojčata žárlivost svému sourozenci v duchu dodnes **vyčítají**, protože vedla k rozpadu milostného vztahu, v němž byla spokojená, ale kvůli dvojčeti jej opustila, aby měla klid. Vyčítky souvisejí s nespokojeností v současném manželství:

„Myslím, že tam byla trošku žárlivost mezi náma ... Já jsem si našla chlapce, který byl prostě úžasný a ta Sárinka ... tak ta ho tak pomlouvala, pamatuju si to, a ty drbny, jak jsem vám to říkala, v té rodině, že mi to úplně, že mu nasadila takovou psí hlavu, že všichni do mne klavírovali, ať se s ním rozejdu. A to byla práce té Sárky. A já vůbec nechápu, proč to bylo. Tak jsem se s ním rozešla, protože já jsem byla ještě z dětství velice poslušná. Já jsem poslouchala. (mazlivým hlasem) ... Sestry, matku, všechny. Já nevím, proč to udělala ... Ani nevím ... ta Sárinka, jako kdyby jí to vadilo. To mne taky zaráží. No a teď jsem vdaná 23 let a mám nádherné manželství! (ironicky). Takže Sárinka je spokojena ... No tak když ona si našla chlapce, tak ... mně to bylo jedno. Já třeba bych o něho neopřela ani kolo. No ... nic. Našla si chlapce. V pořádku. A je s ním dodnes ...“ (Ivona)

Některá dvojčata vnímají, že jejich **partneři respektují** jejich potřebu blízkosti s dvojčetem, která jim v partnerství nijak nepřekáží:

„Moje partnerka to nijak neřeší. Že by nějak řešila bráchu nebo co. Nějak doma to né, že bysme řešili dvojče. Ona ví, že jsme kolikrát zavisli. Že máte potřebu se hlídat navzájem, že k němu tak tíhnu. Kolikrát řeknu, že nevím, jestli brácha to, nebo ono, a ona že „šak mu napiš“, nějakou poznámku řekne nebo něco. Ona to bere tak jako automaticky“ (Miroslav)

Někteří mají naopak pocit, že **partnerka** jejich vztah k dvojčeti **nikdy nemůže pochopit** a ani se jí ho nepokoušejí nějak vysvětlit:

„Já teď jak máme každý svoje partnerky tak tyto věci neřeším. Myslím, že to nemá s partnerkou nějak smysl, že ona to tak nevnímá. Takže se nesnažím to doma nějak ventilovat, protože stejně by to určitě nepochopila.“ (Josef)

Ženy, které jsou v manželství nespokojené, vnímají partnera jako osobu, se kterou sice sdílejí svůj život, ale jeho význam se s blízkostí k dvojčeti nedá srovnávat:

„To je úplně něco jiného (než dvojče). Pro mě je manžel méně důležitý. To se nedá srovnat. Manžel je životní partner. To je cizí člověk ... moc nevěřím a chlapům už vůbec ne ... I po těch letech, i když ty děti vychováte, tak si mnoho tolerujete a ta slušnost je mezi váma. Že jste na sebe zvyklí. Ale je to cizí člověk.“ (Sára)

Zejména jednovaječná dvojčata popisují svatbu svého dvojčete jako moment, kdy prožívala **pocity opuštěnosti, lítosti a nejistoty spojené s obavami do budoucna**. Najednou je přepadl pocit, že nemají nikoho, s kým by si mohli důvěrně promluvit a sdílet své problémy s vědomím, že budou pochopeny. Svatbu dvojčete dokonce přirovnávali k **pohřbu**. Jejich dvojče totiž vstupovalo do jiného způsobu života a ten, kdo zůstal sám, jakoby pohřbíval dosavadní niterné pouto:

*„Já si pamatuji, jak se chystal na tu svatbu a mne to bylo takové, pořád jsem si neuměl představit, že už tu nebude. Prostě mi chyběl. Ale teď několikrát jsem přemýšlel, co tak asi dělá, tam kdesi ... to se projevovalo dost často ze začátku. To se musím přiznat. A v tu chvíli té svatby? Během té svatby mi bylo tak líto, že se taky oženit, tak jako spolem. Takové myšlenky tam byly. Mne to přišlo naráz jako takový ten **pohřeb**. Ne úplně, ale, takové odloučení, když jsem byl při tom oltáři tak slzička ukápla ... přál jsem mu štěstí na jednu stranu, ale sám jsem nevěděl, do čeho jdu, to byla taková situace. A teď jsem viděl, že jde do úplně jiného života. Že tam budou nějaké ty děti. A to bylo pro mne hrozně, rozdíl tam začal takový být ... teď já jsem nevěděl s kým si promluvit, rodičům spoustu věcí člověk říct nemohl. Já jsem si neměl kde jít postěžovat. Tak na nás přišla taková ta samota.“ (Miroslav)*

Některá dvojčata dokonce vnímala **svatbu sourozence jako zradu** nejen ze strany dvojčete, ale také partnera, který mezi ně vstoupil. Marika popisuje rozhořčení a hněv nad tím, že ji sestra opustila. Již během svatby byla rozhodnutá sestru následovat i do jejího manželství:

„Hrozně! Já jsem Radka (manžela Marty) ze začátku úplně nesnášela ... bylo to, jak jsem ju viděla, jak tam stojí u toho oltáře, to bylo hrozně... (pauza)“ myslala si, „že je to hajzl! A Marta druhej! (Marta se směje) Že mně zradili. A hlavně ona že mně zradila, a proč ona si to bere, takového šmejda. Já jsem byla úplně vytočená. Kdyby ses podívala na fotky, tak já se tam moc nesměju teda. Jsem mu to říkala, že beztak nás bude mít obě na krku ... A on: „Ježíši, jak to?“ A já jsem mu říkala: „No a co? Jsme dvě“. Tak oni bydleli potom chvílku v Rýmařově a já jsem se tam k nim nastěhovala. A nakonec tam přišel i taťka, oni nás vzali úplně k sobě, protože my jsme nechtěli být bez ní. (Marta se směje). A pak jsem se zas já vdala a taťkovi Martá našla byt. Ale bylo to celý takový hnusný.“ (Marika)

Marta měla podobné pocity; **ve svůj vztah k partnerovi nevěřila** ani během svatby:

„No mi to potom jako došlo, když jsem se vdala, až u toho oltáře mi to došlo, jako co dělám, že to není zrovna vtipné, a že si stejně budu dělat, co chci a že stejně teda budu s Mackem“ (Marta)

Marika s Martou se shodují na tom, že jejich **dvojčatovství mělo na jejich partnerské vztahy silný vliv**, protože nadále zachovávaly stejný model vzájemného vztahu a pro partnery tak vlastně nezbylo v jejich životě místo, respektive, nedovolily jim je zaujmout:

„Tys mně brala jako svého partnera a ne partnera, jako svého partnera.“ (Marta)

„... no ještě i teďka jsem měla problémy, že když jsem měla nějaký problém, já jsem to neřešila s partnerama. Já jsem to vždycky řešila s ní ... Protože ona byla pořád pro mě ten partner!“ (Marika)

Dnes Marika chápe, že její manželství skončilo, protože se její manžel, který Martu udal jako důvod k rozvodu, **necítil jako její partner**, tím totiž ve skutečnosti byla její sestra:

„No, je to možné, že když jsem ho nikdy neobdivovala tak jak Martu. Tam byla chyba nějaká ... vždycky když jsem měla jakýkoliv problém, tak jsem to řešila spíš s Martou všechno, jeho to asi ani nezajímalo nebo já nevím ... dneska už chápu, že můj partner je partner a moje sestra je moje dvojče, ale že když mám problém, tak to řeším s ním. Jakože už se snažím to rozmluvit s ním a chodíme na ty vycházky a mluvíme spolu a bavíme se o tom, což jsem měla dělat už tehdy, žejo.“ (Marika)

„My jsme samostatné jednotky, nezávislé, vždycky jsme byly. A to možná vadí i těm našim partnerům, možná jo, možná ne. Já nevím. Na druhou stranu oni si zvykli a potom už to tak brali, že.“ (Marta)

Marta si myslí, že hlavní podíl na jejich **potížích s partnery** měla jejich zkušenost z dětství, během níž neměly možnost poznat, jak by měla rodina a manželství skutečně

fungovat. Jistotu a oporu hledaly jedna ve druhé, protože to bylo to jediné, o čem byly přesvědčeny a věděly, že funguje a pomáhá:

„... to bylo i tím, že my jsme takovou tu rodinnou hierarchii ani neviděly, viš. Matka - otec. Jakože jsme měli matku a otce, ale že bychom viděly, jak to funguje, tak to prostě nebylo, no. Takže my jsme to ani neměly s káma vidět, jak to funguje. Takže my jsme se obracely samy na sebe, jak nás naši učili, že musíme pořád být spolu a pořád si pomáhat, protože tak je to správně, no.“ (Marta)

Rozhodující **vliv rodičů** na chápání smyslu manželství vnímá také Ivona, která si z rodiny odnesla zkušenost, že není důležité štěstí, ale schopnost vydržet, kterou si pro sebe definuje jako věrnost. Navzdory všemu:

„My jsme hrozně věrné. Ale my všechny 4 jsme věrné. U nás není žádný rozvod. Fakt. Jestli jsme šťastné? No, nejsme, ale rozvod není. Vydržíme. Zatneme zuby. ... Jiná ženská by stokrát odešla, by to nevydržela. A vidíte, já zatnu zuby, nechám po sobě tohle a jdu. Však to je všechno z toho dětství.“ (Ivona)

Martina stále přemítá o tom, **zda partnera vlastně vůbec potřebuje**. Její sestra se na muže dívá jako na příjemný bonus, nikoli ovšem jako na podmínku k životu:

„Myslím, že jsem dobrá matka. Partnerka, tam už pohořívám. Tam jsem hodně asi taky dominantní ... Já si myslím, že chlap má zplodit ty děti a pak už pro tu ženskou není tak důležitý. Tak si to říkám i pro sebe, takže mám problém s tím, jestli žít sama, nežít sama, co je lepší viš. Zase si říkám, už kvůli té Peťce (dceři), že by měla mít ten mužský vzor, aby neměla jednou problémy. No je to takový, že neustále špekuluju prostě. Nevim.“ (Marta)

„... pro mě důležité samozřejmě zdraví našich dětí, že. To je to prvořadé. Měl by to být sice jako chlap, ale znáš to. Chlapi byli tu a budou (úsměšek).“ (Marika)

Sára s Ivonou se shodují, že nejsou spokojené ve svých manželstvích. Říkají, že jim v mládí **chybělo sebevědomí**, což mělo na jejich životní volbu zásadní vliv. Dnes by měly na svého partnera větší nároky:

„Každá máme trochu jiný ten svůj život. Asi to je i partnerem. Partnerem je to zcela určitě. On ten život vás tak trochu semele ... Já si myslím, že jsme se měly mít víc rády. Si myslím, že to byl průser. Že jsme se neměly moc rády. Neměly jsme o sobě dobré mínění. Že jsem neměla žádné sebevědomí. To byl průser. (Ivona)

„... Sárinka byla úplně jiná než já. S ní byla vždycky sranda. Byla společenská, měla více přátel ... Dodnes je taková ... i známosti měla dřív. Já jsem byla šprt, zakomplexovaná. Já jsem si zalezla a četla. Možná proto mám takového muže ... že já jsem si ho podvědomě vybrala, takového samotáře. Bez přátel.“ (Ivona)

Nespokojenost v manželství se promítá do vzájemného vztahu dvojčat. Ivona ví, že Sára jejího manžela nemůže vystát. Hovoří o něm velmi otevřeně a lze se domnívat, že tak, jak jej popisuje z pohledu sestry, ho vnímá také ona sama. Domnívá se, že partneři zavinili jejich odcizení se Sárou a mrzí ji, že díky manželovi přišla také o mnoho přátel:

„No, já mám takového partnera, že třeba Sárinka i s Jarkem i kdyby chtěli se s námi stýkat, tak by se s námi nestýkali. Protože ten Petr jim vadí. Takže to je možná taky důvod, proč spolu nebyváme. Hodně ovlivnil vztah partner. Hodně. To víte, že jo ... Tak on, ... není konfliktní typ. On ... prostě s ním nechťejí být ... on není kontaktní. Vůbec. Ale nechťejí být vedle něho, nechťejí, když máte starosti, co budete svůj vzácný volný čas trávit s takovým? Negativní člověk, který se neusměje, nevyjádří, ... bych ho taky nevyhledávala. To je katastrofa. Kdyby tady seděl, tak byste dostala kopřivku. Byste se rozplakala. Ále, on by se předváděl před váma. On by byl jiný. Ale ... je to smutné ... neštěstí. Všichni to dělají partneři! ... Když jsme spolu tak se řehtáme a když tam je Petr tak to je strašné ... on nemá žádné přátele, a když se já seznámím s někým a chci se přátelit, tak on je hrozně odradí. K nám nikdo nechce jít. My jsme přišli o tolik známých ... protože ten Petr je tak nepřijemný.“ (Ivona)

Všechna dvojčata měla potřebu nějak komentovat partnera sourozence. Typická je v tomto ohledu **starost o dvojče:**

„Macouš si konečně našel chlapa k sobě konečně si našla chlapa, který ju má moc rád ... takže já jsem spokojená.“ (Marta)

„Ne, já ho vůbec nemusím. Já ho respektuju, poněvadž to je partner od sestry a je to otec mého synovce a mé neteře, a je to slušný člověk a je to hodný člověk, ale ... nemusím s ním taky být. Nevyhledávám ho. Protože ten, naopak od mého muže, tu hubu nezastaví (smích). To je zase extrém druhý.“ (Ivona)

„Tak vidíte, že každá jsme jiná i při volbě toho partnera. Znáám u dvojčat, že mají podobné partnery, chodí spolu, navštěvují se, no a my máme každá úplně jiného partnera, ... ona má úplnou mrtvolu vedle sebe, kterou já bych nesnesla. Po dvou letech manželství já bych toto nemohla ustát. A ona to klidně ustojí, že. Takže to je naprosto něco jiného.“ (Sára)

7.3 Přístup okolí

V průběhu některých interview se vynořilo jako silné a významné téma rodinného pozadí, okolností, jak se dvojčata cítila přijímána a vnímána rodiči a sourozenci a jak interpretují své postavení v rodině a vliv těchto zkušeností na své dnešní sebepojetí, stejně jako na jejich vzájemnou vazbu. V rámci přístupu okolí jsme se zaměřili také na častý fenomén srovnávání a způsob, jak jej dvojčata prožívají, zda je obtěžuje nebo naopak. Podtématy jsou:

- rodinné pozadí, vztahy s rodiči, sourozenci,
- srovnávání.

7.3.1 Rodinné pozadí, vztahy s rodiči, sourozenci

Rodina, její uspořádání, **výchova a vztahy s rodiči** se ukazují jako faktor, který významně ovlivňuje vývoj vztahu mezi dvojčaty, promítá se také do jejich současného sebepojetí:

Josef a Miroslav, kteří pocházejí z vesnice, kde dodnes žijí, se shodují, že ačkoliv žili skromně, měli **šťastné dětství**, rodiče jim předali základní hodnoty, kterými se snaží ve svém životě řídit:

„Dneska si říkám, že díky rodičům si uvědomuju, co vlastně člověk má, svoji rodinu, co teď jako předat dál, takové to obyčejné. Tehdá to byl takový větší trend, tři čtyři děti. To bylo běžné. Máti byla ze šesti sourozenců, tatka byli čtyři. My jsme měli hezké dětství, máti zůstala doma, takže ani do školky jsme nešli. Já si myslím, že nám právě předali takový ten základ toho citu a vnímání takových těch obyčejných věcí, protože jsme nikdy nebyli rozmazlováni, nebyly ani peníze. My jsme vyrůstali v takovém obyčejném... My jsme z té dědiny, jsme byli víc doma s tou rodinou ... že ti kluci nám právě záviděli, že máme takové šťastné dětství ... oni měli baráček velké, ale neměli doma to co my... To byl paradox, že my jsme vlastně tehdá měli takový malinký domeček, ale byl tam prostě domov, to je o tom, jak ta rodina prostě žije. To není vůbec o nějakých věcech, ale o tom, jak ta láska mezi rodinou ... Já si myslím, že to je to hlavní a člověk předá ty kořeny a ten život, to je tak zakotvené.“ (Miroslav)

„Když jsme byli malí, tož nikdy nebyly žádné problémy doma, a tak to máme nastavené aj u nás.“ (Josef)

Jak jsme již zmínili v předchozích kapitolách, některá dvojčata příliš **šťastné dětství neměla**. Například Marta s Marikou, jimž odkaz rodičů a jejich opora **chybí dodnes**, a to i přesto, že pro ně nebyli ideálními vzory.

„Mám obavy z nemoci, protože opravdu naši umřeli hrozně brzo a... Protože opravdu, i když ti rodiče jsou blázni, svým způsobem, tak opravdu Ti chybí a potřebuješ je. I když s nima nesouhlasíš v ničem, tak tam ten element chybí, a možná, že by poradili úplně se vším, co máš dělat anebo nemáš a tak.“ (Marika)

„To je to, že jsme se s tou smrtí potkaly strašně brzo, viš. Jakože to povědomí o tom, že ta smrt existuje, že ten člověk jde pryč a už se nikdy nevrátí. Tak to nás potkalo strašně brzo ...“ (Marta)

Dvojčata, která prožívala **nešťastné dětství**, uvádějí, že jim velmi vadilo, že je rodiče vnímali jako **jeden celek**, nikdy je neoslovovali vlastními jmény, často se objevovalo i oslovení hanlivé, zraňující. Některá z těchto dvojčat mají problém se k této zkušenosti vyjadřovat:

„Když jsme byly malé, tak nás brali všichni jako jeden celek. To znamená, že jsme nikdy nebyly Ivona a Sára. Myši nám říkali. To vymyslela moje sestra, o 12 let starší. Vždycky jsme byli myši. Holky, poďte sem, holky ... To vám ani nemohu říct. To se mi ani nechce o tom dětství mluvit. Vůbec. Vůbec se mi nechce mluvit. Nebrali nás jako ... neměla jsem hezké dětství. Opravdu ne. Tak já jsem víceméně sloužila, Sárinka taky. My jsme byly tak na obtíž.“ (Ivona)

„Oni nás oslovovali dohromady, jako holky. Taťka nám říkal svištíci. Nebo potratí. Ze srandy (sarkastický smích), protože jsme se narodily brzo ... My jsme ani dorty nedostávaly. To mně strašně mrzelo. Já jsem strašně vždycky chtěla dort.“ (Klára)

„Oni nám říkali doma dvojčata. Myši jsme byly nebo dvojčata ... no, celkem ráda bych chtěla slyšet i svoje jméno. To mi vadilo, že si nedali tu práci, aby nás rozeznávali. Že jim to bylo jedno ...“ (Sára)

Obecně dvojčata připisují velký **význam výchově**. Domnívají se, že to byli právě rodiče a jejich přístup, který je pak ovlivnil ve vzájemném vztahu. Jestliže jedno z dvojčat bylo prezentováno jako slabší, druhé jej mělo automaticky potřebu chránit. Dvojčata, která měla těžké dětství, vždy čerpala sílu jedna z druhé:

„Ono to bylo hodně výchovou. Že Klára byla taková menší, drobnější, že naši asi měli víc takové ochranné sklony k ní, a byla méně taková i samostatná, průbojná, ale to asi díky rodičům, že oni... ale vím, že já jsem byla taková ta průbojnější, že ona se za mnou ve škole schovávala. Máme fotky, kdy byla nějaká besídka, tak já jsem stála vepředu, ona se držela vzadu, schovaná (smích) Schovávala se za mě, no, vždycky když měl někdo mluvit, tak já jsem měla všechno vyřídit, za Klárku. A já si myslím, že to hodně naši. Že to prostě ovlivnili.“ (Karin)

„To byla taková vojenská spartánská výchova. Snažili se nás odmalička hodně zapojovat do domácích prací, ať jsme samostatné. My jsme měly hodně kroužků, takže ... jako takový rodičovský bližší vztah jsme získaly až v pozdějším věku, až v dospělosti. Lepší jak v dětství...“ (Klára)

... já nevím, jestli nás vůbec vychovávali ... no tak jo, k poslušnosti.“ (Sára)

Ivona popisuje přetrvávající **pocity méněcennosti**; je přesvědčená o tom, že lásku a pozornost si musí v životě zasloužit tím, že se obětuje pro druhé a nebude jim na obtíž:

„... A když nám bylo 7, tak nám zemřel otec, a tím pádem jsme byly úplně na obtíž. Že my už jsme tady neměly být. Takže asi taková výchova ... Nás bylo moc. No ... a nám bylo teprve 7 a co s tím. S takovou verbeží sedmiletou. A já ani nevím, jak jsme byly vychovávány. Dostaly jsme najíst, dostaly jsme napít, ale že by byla nějaká ... si nepamatuju ... Měly jsme babičku, teda, to jsme jezdily na Slovensko, to si pamatuju. Od mojí matky maminka. Ale ta nás taky ... snad ani nevěděla, jak se jmenujeme. Nebyla tam nějaká vzájemná

lásky, nebo takové něco. Já jsem měla vždycky pocit, že šíleně zavazím ... Tak se naučíte být samostatná. Když máte takové dětství, Evičko, tak se snažte být opravdu neviditelná. Tak se snažte být užitečná, abyste příliš neprovokovala, abyste si zasloužila aspoň trochu nějakou pozornost, se snažte být užitečná, čili sloužíte, to jsem dodnes, proto já jsem takový vůl i v tom manželství, všechny jsme takové. Takže se snažte, abyste uklidila, abyste nezavazela. A hlavně, abyste byla neviditelná. Zalezete někam do kouta, potichoučku. Neprojevíte se moc. Tak prostě prožíváte dětství ... A takových dětí je milion ...“ (Ivona)

Jindřich a Pavel jsou naopak s výchovou **spokojeni**. Jejich rodiče k nim přistupovali spravedlivě:

„Vychovávali nás stejně, respektive nemůžu říct, že by z mého pohledu protěžovali jednoho nebo druhého. Nebo že by na každého brali jiný metr.“ (Pavel)

Do vztahu dvojčat a jejich současného sebepojetí se promítaly také okolnosti, za jakých se narodila. Jednovaječná dvojčata Ivona a Sára se shodují v tom, že **byly neočekávané, nevídané a nechtěné**, protože byly „přespočetné“:

„Byly jsme děti nechtěné. To byla tragédie, když jsme se narodily. To jsme od malinka poslouchaly, jaká to byla tragédie. Jak to bylo strašné, že jsme se narodily. Protože naše matka nás nechtěla samozřejmě, že už měla 32, když otěhotněla neplánovaně, no a protože jí nechtěli udělat potrat, tak jsme se musely narodit. A odmalinka jsme slyšely, jak tatínek plakal, že jsme se narodily dvě. A jak sestry plakaly a všichni plakali. A naše maminka přišla o zuby a přišla o vápník a přišla o všechno. Všechno jsme jí vzaly. A v tomhle tom jsme vyrůstaly.“ (Ivona)

„To je takové zašmodrchané, protože jsme přespočetné ... A to už je jedno.“ (Sára)

Karin a Klára se narodily nečekaně, rodiče ještě studovali a v prvním roce života je vychovávala teta: „Oni na nás neměli čas, jezdili za náma jen o víkendech.“ (Klára)

V rámci přístupu rodičů dominuje **vliv matky** a jejího vztahu k dvojčatům:

„Každý rodič nás vnímal jinak a mamka měla jinačí přístup.“ (Klára)

Karin si myslí, že se rodiče snažili chovat k oběma spravedlivě, ale Klára to tak nevnímá.

Myslí si, že ji matka měla méně ráda:

„Já jsem to tak u mamky necítila. Tak ona vždycky upřednostňovala tebe. Ja si myslím, že mám lepší vztah s tatínkem. Ale od mamky odmalicka ne. No mne víc mamka řezala než tebe. To já jsem dostala i za tebe. A to si pamatuju, že mne seřezala za zmuchlané kalhoty a tys pak přišla, že jsou to tvoje. Tak my s mamkou nemáme ani jedna moc výjimečný vztah. S mamkou je to dost složité. Tatínek byl přísný. No a mamka taky..“ (Klára)

Klára vzpomíná, že v nich matka vždy vzbuzovala úzkost a nejistotu, protože často nevěděly, co se od nich očekává, přistupovala k nim způsobem, který je deptal, vše řídila a nerozuměla jejich potřebám a ani se o to nesnažila. Chyběla mezi nimi otevřená komunikace. Ze strany obou rodičů pociťovaly nezáměr, a tak se s Karin naučily být si vzájemnou oporou.

„Mamka neměla k ránu daleko. Ale trestala nás i psychicky. Takové to zdeptávání psychické ... My jsme z ní cítily takovou tu nervozitu, úzkost, strach ... Nebylo to, že bysme si něco vyříkaly. Neuměly jsme si to vyřikat v klidu. Já bych radši, kdybych dostala facku, než také to psychické dohrávání pomalé. To spíš byla scéna, třískání dveřma, třeba jsme dostaly, a pak byla mamka uražena. A pak mne vždycky štválo, že nám odpustila a máme jí dát pusku. Já jsem byla naštvaná. Prostě mi to vadilo. A ona když se uklidnila, tak je to dobré a smažem to, a přitom jí dát pusku ... a přitom se to nevyříkalo. Nevyřešilo se nic. Prostě, takové nějaké ... neuměly jsme spolu komunikovat ... Ona nevnímá A ono to bylo i v dětství, když jsme o něčem mluvily, tak oni, třeba u oběda, my jsme jim něco vykládaly nadšeně a to šlo vidět, že oni nás nevnímají. Chvilku jo, a

potom se začali mezi sebou bavit. My jsme si dovykládaly mezi sebou a oni si mezi sebou. Si myslím, že oni nebyli zvyklí nás poslouchat. ... a vnímat, to co jim říkáme.“ (Klára)

Některá dvojčata popisují prožívání **nedorozumění s rodiči**. U některých přetrvává **komplikovaný vztah k matce** dodnes. U těchto osob se vyvinul až do vzájemné nesnášenlivosti. U dvojčat, jejichž rodiče již nežijí, přetrvávají pocity křivdy a odmítání, vzpomínky na fyzické násilí a pohled na matku jako labilní osobnost.

S mamkou se to nevyřešilo ani teď. Dneska se snažím, opakuju, co nechci, ale mamka stejně... si dělá naschvál, nezměnilo se to z její strany, protože ona nevnímá, co říkáš a stejně si z toho nic nevezme. Že by někoho respektovala ... A to má mamka doted'. Cizí názor nepřijme. Ne. Mně už to připadá jako naschvál. Já už mám dneska jiný postoj k mamce. Prostě s ní nevydržím, vůbec. Není to úzkost, ale nevydržím s ní. Taková agrese. Prostě už ne.“ (Klára)

„Celkem mi to vždycky dávala vyžrat ta mamka. Že jsem takový blbeček. A můžu říct, že to jsem úplně nenáviděla. Já už si to s mamkou nevyřeším, já jí nemůžu říct, co si myslím, že to byla blbost její... ta máti, když jsem ležela v tom břiše, že ona mně neměla moc ráda ...v těch 70. letech oni neměli ještě ultrazvuky ... ona nevěděla, že jsme dvě! Takže Marfu porodila a já jsem byla druhá. A v tom byl ten blok, protože ona byla v šoku. Ono se to hned promítlo do toho vztahu, do toho, že ona se mnou nepočítala. Vůbec ... já jsem nedostala vůbec nic, i kdybych se zasloužila sebevíc. No, viděla mně, viděla sestry, byla v pohodě, viděla mně, a měla po náladě.“ (Marika)

„Otec nás netrestal, to si nepamatuju, že by na nás vztáhl ruku. Mamka byla celkem nervózní, tak ta nás trestala za každou blbost ..._To bylo tak často, že už ani nevím. Kvůli kravině. U nás byly docela tělesné tresty. Pamatuju, jak lidi říkali „vy jste měly tak přísnou maminku“ ...naše máma měla pověst. Jako že jsme se bály. To byla strašná ženská. Tak ona byla sama, čtyři děti... s nervama jedněma ... Já nevím. Ona si myslela, že bez chlapa že to nejde. Ona nebyla schopna žít sama, ona to neuměla. Od 17 byla vdaná. Když táta umřel, nám bylo 7 let. Ona neuměla žít sama.“ (Sára)

„Ona byla vždycky tak vzteklá, ta matka ... já si pamatuju, že tě (Sáru) matka zmlátila tak, že ti tekla červená z nosu. A pamatuješ, jak nás mlátila tak, že jsme měly jelita ... Ona nás mlátila tak šňůrou od vysavače, jsme chodily do třetí třídy, že jsme měly na nohou jelita a tělocvik a ta Ježková ta úplně na nás čuměla. Ona nás mlátila ta matka. Kvůli blbostem. Ale ségry tak nebila ... A ségry jak nás mlátily. Jak nás ponižovaly. Každou chvilku facka. Ale já jsem měla vždycky problém. Jsem se tvářila vzdorovitě. Kdyby byla sociálka, tak jsme v dětském domově.“ (Ivona)

Ivona vnímá, že **přístup matky ji negativně ovlivnil později v roli rodiče**. Lituje toho, že měla v matce špatný vzor, který se projevil v tom, že i ona své děti bila:

„Tatínek, ten nás nebil nikdy. Naše matka ta nás mlátila teda hodně. ... My jsme na to byly zvyklý. Na trestání. Nepozastavovala jsem se nad tím. Jednou jsem dostala já, jednou Sára. To je samozřejmá věc. Trestání. A já jsem to aplikovala taky u mého dítěte a ... to je strašné ... Změnila. Nikdy bych na děcko nesáhla ... to je hrozné takové ponižování dětí. A urážení. To je strašné. Každý trest fyzický to je strašné. To je selhání rodičů. Dneska to vím. Opravdu. Dneska to vím. Jsem si vůbec nevěděla rady. Taky. A říkáte si 100krát, že to dělat nebudete. Stejně to uděláte, protože to je silnější než vy. Protože to je vzor, který si s sebou nesete. Protože to je normální. Nemáte jiný vzor. Myslíte, že je to v pořádku. Když na vás někdo vezme klepáč a klepe vás místo koberce.“ (Ivona)

Karin se snaží **nebýt jako její matka**, vyjadřuje obavy z toho, aby se i jí děti nebály:

„Já jsem si říkala, že svoje děti bít nebudu. Ale není to tak ... já se snažím spíš vychladnout. Ale byly chvíle, když jsem se neudržela, a strašně mne to mrzí ... a třeba Peřka (dcera) dostala hodně. Že mi ruply nervy a jsem ji seřezala. Ale strašně mne to mrzelo a teď už fakt musím zaklepat, že se mi daří se udržet. Já se bojím toho, že budu jako moje mamka. Strašně se toho bojím, že v ní vypěstuju takovou tu úzkost, že by se mne bála.“ (Karin)

Zatímco Marika říká, že už se se vším, co s rodiči zažily, vyrovnala, Marta by jim chtěla **ukázat, kde jsou dnes**, vyříkat si s nimi vše, co jim zazlívá, co ji tíží a mrzí:

„Já bych si s obouma dvouma povykládala, a možná, že by to bylo dost kruté ... Kdyby byla ta možnost se setkat s těma rodičema, tak to bych jim řekla svoje ... kde jsme a jak nás vnímali a jak jsme to vnímaly my...“
(Marta)

Ivona si myslí, že **matce na nich nezáleželo**, proto by se o ně nezajímala ani dnes:

„Naše matka si myslím, že by byla velice spokojena, že už bych ji neotravovala s ničím. Já myslím, že celkem by jí to bylo jedno. Naše matka – to vůbec. Neřekla bych jí nic. Co bych jí měla říkat? Nic bych jí neřekla. Asi ne.“ (Ivona)

V rámci přístupu rodičů se vynořila otázka, zda **dvojčata rodiče navzájem srovnávali**.

Dvojčata, která jsou spokojená, výrazné rozdíly nepocítují, zatímco jednovaječná dvojčata, k nimž přistupovali jednotně, popisují rozhořčení a potřebu svou zkušenost předat dál:

„Rodiče nás brali obojím způsobem. I jako dvojčata kluky i jako individuality. Každý jsme měli dost jiné zájmy, nemohli nás hodit do jednoho pytle.“ (Jindřich)

„Babička z tátovy strany si nepamatovala, že jsme čtyři. Věděla, že byly tři porody, tak kupovala tři dárky ... Máti nás oblékala teda stejně, i babička nám pletla stejně. Stejný hrůzy, stejný boty nám kupovala, hrozný úplně.“ (Marika)

„Mezi sebou minimálně ... nás dvě že by nějak dělili, porovnávali, tak to ne, to si nepamatuju.“ (Karin)

„Já bych ty rodiče za to mlátila, že dávají ty děti dokupy ... měly by se ty dvojčata řešit. Já kdybych měla dvojčata tak se už o to teďka už ve svém věku zajímám. Víš, jako že už bych je nenechávala spolu ... mně řekli, že si mám ještě rok hrát a Martě řekla, že má jít do školy. Tak mamka měla udělat to, že Martu měla nechat jít do školy a mně měla nechat si hrát. A ona nás zase dala spolu, že my si budeme hrát ještě rok. A to udělala tu chybu zase! Zase nás brali dohromady!“ (Marika)

Snaha odlišit se od dvojčete se často projevovala ve způsobu oblékání, většina dvojčat se postupně stejnosti vzepřela:

„Oblékali nás stejně. Stejně modely, maximálně se lišily barvou. Máma něco i šila. Asi v šesté třídě na základce mi to začalo vadit, takže jsem se začal oblékat nestejně. A naši neprotestovali.“ (Pavel)

„Oblíkali nás stejně, Klárka to úplně nesnášela. Proč, to nevím, ale vím, že jí to bylo fakt nepříjemné. Mně to bylo jedno Odmalička... Ona vždycky šla a vyměnila to. Naprosto nemohla být stejná jako já. Mně to bylo jedno.“ (Karin)

Přístup rodičů se významně podílel na utváření **vztahů dvojčat k jejich ostatním sourozencům** a naopak. Nechtěná dvojčata zažívala opakované násilí nebo netečnost ze strany sester, domnívají se, že je sestry nemají rády ani dnes a jejich vztahy jsou chladné:

„Moje sestry – jedna je o 12 let starší, čili ta měla 19, 23, moje sestry ... ne! ... Když je člověk malinký, tak je nejvíc zranitelný. Všichni ti dospělí když mají vztek, tak oni to neobracejí na matku, nebo na nějakého dospělého. Když mají lidi vztek, tak to obracejí vždycky na ty nejzranitelnější lidi. To znamená, na malé děti, nebo na zvířata. Takže ta frustrace se obracela prostě k nám. Já se pamatuju, jak moje sestra chodila na vysokou školu, jak jsem ji musela chodit pro cigarety a číst jí knížky, když ona ležela: „pojď ty pubertáku, čti mi!“ a to byly hrozně zážitky. Opravdu. To bylo hrozně ... Tak ony za to ani nemohly. To tak to bylo. Blbě to bylo. No taková tragédie.“ (Ivona)

„... myslím, že jsme každá jiná ... My ty ségry moc nemusíme... musíme, ale. Já si myslím, že ony nás ani nemají rády.“ (Sára)

„Protože ty sestry – starší – ... nás nemají rády. Ne. Já myslím, že ne. Jsou věci, které bych sestrám neřekla. Protože jsou pro mne cizí. Protože nám hodně ublížily. A jsou věci, které by dělat neměly. Nemám k těm starším sestrám vůbec vztah. Nějaký důvěrný. Jsou to moje sestry, mám je ráda, ale určité věci bych jim vůbec neřekla. Bavím se s nima o počasí. A je to proto, že jsou zkušenosti určité. S nima. Tečka ... Víte co,

nikdy mi nikdo nepomohl. A byly ty situace, kdy jsem tu pomoc potřebovala. Ale ani ta Sárinka ... Asi má strach. Nevím.“ (Ivona)

Ve vztazích k sourozencům sehrály důležitou roli také **životní okolnosti**. V nejtěžších chvílích si dvojčata musela vždy poradit sama, na sestry se nemohly spolehnout, což dnes vnímají jako křivdu, kterou je velmi těžké odpustit a zapomenout. Své sestry, které jejich dvojčectví nechápu, nemají rády a ve svém životě s nimi nepočítají:

„Maminka nám umřela, když nám bylo sedmnáct, necelých osmnáct a tatka, když moji dceři byl měsíc. Tatínek náš. Takže my jsme opravdu byly samy. Pořád. Od těch sedmnácti už jsme byly pořád samy. Tak jsme čekaly, že to ta nejstarší ségra převezme, ale nepřevzala nikdy nic.“ (Marika) „Ta se na nás úplně vykašlala. Obě dvě. Ony byly dospělé ... Víš, my jim to asi nikdy nezapomenem“ (Marta) „Můžem odpustit, ale nezapomeneme“ (Marika) ... „ty ségry do nás bušily, že my máme takový jiný vztah. My jsme ze začátku nevěděly, jak jim to vysvětlit, a potom jsme si uvědomily, že my jsme dvojčata a toto jsou naši sourozenci. A (pauza) ne každého sourozence musíš mít ráda. Ale dvojče...“ (Marta)

„Ten ženský kolektiv, to je ... ženské jsou hrozné. A tím, že jsme vyrůstaly bez otce a ta naše matka byla taková dominantní. Když se něco šustlo, tak se to rozpítvalo a drbalo. To v té rodině zůstává. Když něco řeknete, tak ono se to ... hodně se to rozebírá, pítvá a podobně. Takže někdy člověk toho lituje. Ale už si dáváme pozor na ledacos. Už nerozebíráme. Je spousta věcí, které nemůžete nikomu říct.“ (Ivona)

„My jsme vždycky bojovaly s těma staršíma ségrama ... No já jsem nechtěla nikdy s Mackem, ale s těma dvěma jsem si to chtěla rozdat, protože jsem vždycky chtěla dokázat, že jsme lepší než ony, víš? ... jednu dobu jsem si myslela, že nás nemají rádi. Protože tenkrát, jak umřela mamka, tak se na nás vykašlaly. Tak jsem si říkala, že nás nemají rády a že teda jako mi za to nestojí.“ (Marta)

Některá dvojčata popisují jiný vztah k sourozenci, důvodem je však spíš skutečnost, že jsou jiní, **s dvojčetem jsou si prostě bližší:**

„Starší brácha je spíš takový jiný ... kolikrát jsou to blbosti, které vím, že musím utnout, protože on se dokáže rozčítit kvůli blbosti. Není na něho takové spolehnutí.“ (Josef)

„Starší brácha je takový zatvrzelý, ale berem to, jako brácha, je to rodina ... ale takové to napětí, když se potkáme, tak to spadne, ale kolikrát mně to mrzí.“ (Miroslav)

„Možná je to i tím, že jsme oba kluci, ale mám s dvojčetem bližší vztah než se sestrou. I tím, že jsme spolu strávili podstatně víc času“ (Pavel)

7.3.2 Srovnávání

Srovnávání je jedním z nejčastějších témat dvojčat. V řadě výpovědí těch jednovaječných se objevují popisy o tom, jak je jim to **nepříjemné**, protože se děje pořád a vysvětlovat vzájemné rozdíly je pro ně únavné. Navíc, dvojčata mezi sebou vnímají vzájemné podobnosti a rozdíly naprosto odlišně než jejich okolí. Připisují jim subjektivně hlubší významy, povrchnost je často uráží. Někteří jedinci popisují, že je srovnávání v oblasti výkonů zraňovalo natolik, že se začali chovat vzdorovitě.

„Nám říkají, že jsme úplně stejní. Nám neříkají, že máme nějaký rozdíl... já to vnímám tak, že jsme s Marťou hodně podobné. Já vždycky řeknu, že Marta je trošinku tlustší, no já jsem hezčí, ale vona je zase chytřejší. Ve škole nás srovnávali. To vždycky bylo, ježíšmarjá, Martička to má všechno tak, a Ty zase nic... no už jsem to dělala natruc. Ale opravdu ti rodiče, ty lidi a ti učitelé: „Ježiš jak to, že ono to má tak hezký a ta druhá tak hnusný? ... Protože jsou každá normální jedinec. Jedinec!“ (Marika)

„Občas některá učitelka prohlásila, že brácha je chytřejší. To mně dost mrzelo.“ (Jindřich)

„Pletou si nás. A mně to taky štvě. Jak někdo může říct, že úplně stejné?! No! ... Lidi jsou povrchní pozorovatelé. Tak srovnávají ... ta je stíhlejší, ta je silnější ... no jo. Ta je hezcí ... jo, dřív to tak bylo. Která je ... to víte, že lidi srovnávají ... a když jsme chodily do školy, Ježíš, to jsem nenáviděla. Když přišel nový učitel, „Tak vy jste dvojčátka? A kdo je starší? Jéé...“ To jsem úplně nesnášela. Od začátku školního roku byly ty výslechy. To jsem teda opravdu nenáviděla. Chodily jsme do jedné třídy. My jsme měli na základní škole ještě jedny dvojčata ... Takže nás srovnávali ještě i s těmi dvojčaty (hořký smích).“ (Ivona)

Jsou mezi nimi ovšem i **výjimky, kterým srovnávání nevadí**, protože jsou na ně zvyklá:

„My jsme byli skoro stejní ... tak si nás pletli navzájem. Byli jsme docela rarita, na té vesnici, kde si nás lidé pletli dodnes a pletou a jako děcka nás pletli úplně, oslovovali nás dvěma jmény. My jsme byli zvyklí, to jsme brali, a někdy jsem jim to ani radši neřikal, že já nejsu Mirek, protože někteří se toho aji zalekli, a pak se stáhli do ústraní, a báli sa a třeba i zastyděli. Nám je to jedno, jsme zvyklí, že když jsme dvojčata tak nás ty lidi pořád pletou.“ (Josef)

„Nás si do dneška pletou, představte si ... vůbec mi to nevadí. Já reaguju kladně.“ (Sára)

„Myslím, že rodiče byli jedini, kteří nás rozeznali. Aj babičky, prarodiče, s tím měli problém. Ti už nevěděli, který jsme který. Automaticky „Mirku nebo Pepo“, my už jsme na to slyšeli, to bylo docela běžné, nám to nevadilo. Já myslím, že lidi nás brali jako jednotku... a to aj v pozdějším věku, když nás dva potkajou, tak si nás pletou, berou to prostě za oba dva, jak když potkajou jednoho.“ (Miroslav)

Problém srovnávání většinou **neřeší dvojvaječná dvojčata**, protože jsou vzájemně tak odlišná, že je okolí ani nemá tendenci srovnávat. Také sama sebe vnímají jako výrazně jiné, vzhledem i povahou, a podle toho také navenek vystupují.

„No už ve škole se podivovali, že jsme dvojčata, spíš proto, že si nejsme podobné, ale my jsme to tak nevnímaly, my jsme to braly tak automaticky, že se tak prostě narodíš (smích). Ve škole nám říkali Sýkorky, malá a velká (smích). Nás okolí bere, že bychom měly být ta dvojčata, ale už nás znají, že jsme jiné. Spíš když přijdeme do nového kolektivu tak se na nás tak dívají...všichni hledí. My jsme jiné obě dvě, oni si pletou jména, my to vůbec neřešíme ... dneska už to nikdo neřeší. Nepracujeme spolu, nežijeme.“ (Klára)

„Nás si lidé nepletou. I když, čím dál častěji říkají, že jsme si podobní. Trochu vzhledem, více gesty a názory. Dřív nás někteří definovali jako ten hezký a ten chytrý (smích). Nepamatuji se, že bychom přitahovali větší pozornost. Ano, všimalo si toho okolí ale nijak zvlášť významně. Jsme dvojevaječné dvojčata, nikdy jsme nebyli k nerozeznání. Takže to snad ani někteří nepoznali.“ (Jindřich)

Marika s Martou se shodují, že neustále **budí pozornost**, jsou na to zvyklé, ale zatímco Martě to nevadí, Mariku to spíš obtěžuje, protože jí to narušuje běžný život a soukromí:

„My když ji nebudíme, tak prostě je to úplně zvláštní ... „Ty nejsi Marta! Jěžišmarjá! To je to dvojče (ječí), to je to dvojče, panebože to je to dvojče, pojďte se podívat!“ (Marta se směje). Tak já tak sedím, oni všichni tak nade mnou. „No vy jste si podobné!“ A tak říkám: „Jsme. Jsme dvojčata. Jednovaječný.“ A oni: „Ježíši no ale to je stejný, to je stejný, to je stejný panebože a nepletli si vás?“ A já: „Pletli!“ ... bych je lískala.“ (Marika)

„Byly jsme opravdu rarita. Dívali se po nás lidi ... No mně to taky hodně vadilo. Podle toho, co jsem měla na sobě (smích). Ale no, byla jsem na to zvyklá. „Jé, dvojčata, podívej dvojčata, jee.“ Dneska mi to nevadí. Dneska se tomu směju ...“ (Ivona)

„S náma se vždycky chtěli všichni bavit. A dívat se, jak reaguješ ... oni nás ti lidi vyhledávají ... vždycky řeknou „á seznámím se s dvojčatama ... ale máme rádi lidi. Jakože, jak nám lidi strašně ublížili, tak přesto ty lidi máme rádi.“ (Marta)

Ivona vzpomíná, že se v životě setkala také s **řadou mýtů kolem dvojčat**. Zkušenost, že se jich lidé báli, jí v kontextu dnešní doby poměrně zaskočila:

„Ale je hodně mýtů kolem dvojčat. Vy jste mladá, ale mého muže matka. Ta je úplně blbá. Dvojčata, tak to jedno musí být blbě a jedno chytré. Anebo: jedno může mít děti a druhé ne. Takové nesmysly ... A dokonce jsme měly kadeřnici nedávno a ta se nás úplně bála. Ona když vidí dvě stejné bytosti, tak ona se úplně lekla. Měla z toho šok. Opravdu v negativním slova smyslu. Jí to bylo vysloveně nepřijemné.“ (Ivona)

7.4 Vztah k sobě (osobní identita)

Toto téma obsahuje výpovědi, v nichž dvojčata hodnotí sama sebe podle toho, jak interpretují své dosavadní zkušenosti, které jsme nastínili v předchozích kapitolách. Záměrem v rámci tohoto okruhu bylo zjistit, jaký tyto zkušenosti měly vliv na jejich současné sebepojetí, spokojenost se sebou, jaká jsou jejich přesvědčení a hodnoty, případně očekávání v budoucnosti. Výpovědi jsme rozdělili do následujících podtémat:

- sebepojetí, vnímání sebe sama,
- spokojenost se sebou, hodnoty, sebevědomí.

7.4.1 Sebepojetí, vnímání sebe sama

Jednotlivá dvojčata se pokusila ve svých výpovědích definovat sebe sama. Například Jindřich se vnímá jako **samostatný, na bratrovi nezávislý**, zároveň má jasno v tom, co by chtěl na sobě změnit:

„Jsmě s bráchou každý jiný. Myslím, že okolí mně vnímá jako nic výjimečného. Rodinný typ. Ne exhicionista, střed pozornosti. Pracovitý. Trochu cholerik. Sportovec. Myslím si, že jsem výkonný, pracovitý, spolehlivý. Schopný přemýšlet do detailů. Zlepšil bych si paměť, odstranil cholerika.“ (Jindřich)

S ohledem na věk dotazovaných dvojčat, který se vyznačuje retrospektivním reflektováním životních zkušeností, není výjimkou, že dvojčata **srovnávala sebe sama s tím, jaká byla v minulosti**. U řady dvojčat se objevila poměrně výrazná sebekritika:

„Když jsem byla mladá, neměla jsem absolutně o sobě žádné mínění. Strašně jsem měla komplexy. A z dnešního pohledu musím říct, že to vůbec nechápu... Já jsem se hrozně styděla ... za všechno. Jsem si vůbec neužívala to mládí ... Jsem byla taková odměřená... Jsem furt taková. Když mi někdo nevyhovuje, tak se nebavím ... Já jsem taková od mládí. Mi říkali, že jsem taková důležitá ... mi říkali nafoukaná! Já jsem taková nebyla ... Natvrdlá jsem byla. Jsem byla hrozná. Já jsem byla zvyklá se vždycky sama o sebe postarat. Teď nad tím přemýšlím ... Anebo když jsme bydlely spolu. Jsem se starala o žrádlo ... Já jsem byla vždycky taková, že? A jak byly ty Vánoce. Jsem ti (Sáře) nadávala, že jsi v teplákách. Já jsem se tak pěkně připravila a ty jsi byla v teplákách ... Já jsem nikdy moc přátel neměla ... většinou jsem byla sama...“ (Ivona)

Marika již opustila své dřívější mínění o sobě jako o slabé, je si vědoma, že na okolí působí jako silná osobnost a také se tak vnímá. Svou přednost a zároveň určitou slabost vidí v nadměrné systematičnosti a pořádkumilovnosti. Nabízí se otázka, zda systém a řád, který až nekriticky vyznává, nesouvisejí s potřebou vyrovnat se s obtížemi v dětství i manželství, najít rovnováhu a správný směr ve vlastním životě:

„Donedávna jsem si myslela, že se prezentuju jako chudinka. Že jsem takový chudáček. Ale bylo mi to rychle vyvráceno, že opravdu působím na lidi, jako že jsem energická, dominantní, živelná, prostě typ, který vlastně nemá problém. Ale já se vnímám, jako že jsem puntičkář, to zaprvý, to jo. Jako ke mně nechcú ani jezdit, protože to mám doma sterilní, ani moje dcera už nechce jezdit, protože říká, že to nesnáší. Mám ráda pořádek, ve všem. Všechno musí mít svůj řád, svůj systém... Toto je moje vlastnost, to vím. Je to až jakoby, bych řekla i nemoc. Až mě to štve, že jsem taková ... Takhle jsem se vybičovala po rozvodu.“ (Marika)

Ve výpovědích se objevovaly úvahy nad tím, jak dvojčata během života **postupně přijala sama sebe takové, jaké jsou**. Dominuje smíření se svými vlastnostmi i nedostatky.

„Já už jsem smířená sama se sebou. Už jsem se naučila brát sama sebe, jaká jsem ... Já zase hodně miluji lidi kolem sebe. Mám docela dost přátel ... “ (Sára)

„Dneska už se mám ráda ... Já mám lidi ráda. A lidi mají radi mne, doufám. Ale zase ... Já těch přátel moc nemám. Já když mám přátele, tak jsem blázen. Já strašně dávám, Evi. Oni jsou tím úplně zaskočení. Rozhazuju dárky (smích). Magor! Celkem pěkný vztah mám k přátelům. Jo. Jo. Ale já jsem celkem spokojený člověk.“ (Ivona)

Ivona, v jejichž výpovědích lze sledovat určitou rozporuplnost a časté sebepodceňování, se vnímá jako velmi **uzavřená**, je řada témat, o kterých není schopna hovořit, protože se stydí, a to i ve vztahu se sestrou:

„Ne, nikdy! O takových záležitostech nejsem schopna dodnes s nikým mluvit. Ani se svým mužem. Já o intimnostech a o těchto věcech nedokážu vůbec mluvit. Já jsem velice ostýchavý člověk. Ale ani můj manžel nedokáže mluvit o takových věcech. Vůbec. A o sexu – vůbec ne! A se Sárkou, to vůbec. Ne, vůbec! To s těma kamarádkama to já žasnu, co ony na sebe prozradí. To téma a absolutně bez zardění mluví věci, které já bych ani, kdyby do mne nalili půl litru slivovice.“ (Ivona)

Přemýšlí o tom, **co jí na sobě vadí**, kriticky hodnotí, že má řadu dobrých vlastností, které však postupně přerostly do závazku. Na jedné straně si na sobě cení obětavosti, zároveň však vnímá, že už ji unavuje. V rámci nevyřčeného cítíme, že je někdy zklamaná, protože lidé často nereagují tak, jak by si přála.

„Já si myslím, že jsem strašně hodná. A to je veliký problém (smích) ... Že jsem strašně obětavá. A to si myslím, že mně už i unavuje tady toto. Si říkám, proboha co už zas dělám?... Já strašně nesnáším sobce. Opravdu. Mne to je úplně odporné. Já jsem zvyklá se dělit. To je pravda. Ale mně to dělá dobře, když něco někomu dám ... když jste zvyklá sama od malinka rozhodovat za sebe, tak vám to tak nějak zůstane. Jsem hrozně tvrdohlavá. Já s tím mám veliké problémy. Opravdu“ (Ivona)

Dřív cítila **potřebu budit dobrý dojem**, záleželo jí na názorech a mínění okolí ohledně sebe samé, protože tak byla vedená doma. Dnes už ji to příliš nezajímá, protože se domnívá, že lidé jsou povrchní a není nutné se jimi zabývat. Hořkost zaznívá opět v kontextu manželství:

„Ani mne to nezajímá, co si o mne myslí nějakí lidi. Je mi to úplně jedno. Dřív mi na tom strašně záleželo ... protože to slyšíte furt: „Co by na to řekli lidi?“ To tak jste vychovávaní v tom hlubokém socialismu, to bylo strašné. To byla hrozná výchova. Vy si na to vůbec nepamatujete ... To se potlačovala individualita. Naše matka – co na to sousedi. A dneska vám můžu říct, že mi je úplně jedno, co si lidi o mně myslí. Já se chovám podle svého svědomí a vědomí, já si myslím, že jsem k lidem slušná a lidi jsou opravdu povrchní pozorovatelé a to mne celkem nezajímá názor jiných lidí ... Kdyby měli nějaké námitky, tak by se se mnou nepřátelili. Ovšem, co si o mně myslí můj manžel, to by bylo na dlouhé vyprávění. To by bylo ... to byste se dozvěděla věci... (smích)“ (Ivona)

Jako **uzavřená** se vnímá i Marta. Je velmi skromná, její obětavost se promítá také do tendence nezatěžovat okolí svými problémy a raději řešit problémy těch, kdo ji potřebují:

„Já jsem hodně uzavřený člověk ... já si povykládám s lidma, ale takové ty věci, které vezmou jedním uchem tam, druhým ven, a řeknou si „Jo, Marta je free, v pohodě“. A můžu se vrhnout na jejich problémy, víš. Já si to potom (sebe) nějak vyřeším sama, v klidu.“ (Marta)

Také Josef a Milan se vnímají jako uzavření, slušní a mírní; své problémy se snaží řešit sami. Jsou si jistí v tom, co dělají dobře. Zároveň jsou **otevření novým zkušenostem**, názorům druhých lidí, o nichž se domnívají, že je svou kritikou mohou i obohatit:

„My jsme tak spíš uzavření ... Já třeba nedojdu dom, nezačnu hulákat hned na celý barák, to není můj styl. Já když hraju nebo zpívám, tak tam vím, že se to může líbit, tak tam jsem si jistý, ale neumím mluvit jako nějaký řečník. Kdybych mluvil a uvědomil si, že se na mně dívají lidi, tak to bych byl možná ve stresu. Možná ten život mňa naučil třeba si nějak nestěžovat, spíš se snažit věci řešit. Možná je dobré problém někomu říct, protože je to poloviční problém, jak se říká. Ale já si potom připadám, že su temu druhému dlužník, tož to radši zkusím si poradit nějak sám. Já když mi někdo řekne kritiku, tak se snažím se nad tím aspoň zamyslet a buď si z toho vzít ponaučení nebo hledat esli v tom něco je, protože druzí mně mohou vidět jináč než já si třeba myslím, a určitě je to obohacení. A když mě budou pořád jenom chválit, tak to potom člověk je horší.“ (Josef)

„Já vždycky vycházím z toho, že se chci lidsky domluvit, což asi nejde dneska. Vždycky jsem se chtěl domluvit. Někdy mám v práci taky problém, ale dokážu se nad to povznést, protože vím, že do té práce musím. My jsme vždycky byli slušní ... máme určité zábrany. Aj to, že jsme Raci, tak jsme takoví mírnější.“ (Miroslav)

Je zajímavé, že některá dvojčata se dřív považovala za **dominantnější a silnější**, postupně se však během života **jejich role vyměnily**. Marta působí dojmem, že ji ochraňování „slabší“ sestry v těžkých obdobích už vyčerpalo. Dnes je ráda, že se na ni může spolehnout, má v ní oporu. Marika se vnímá jako dominantnější, svou sílu však objevovala velmi pozvolna, a to především díky Martě, která ji na rozdíl od okolí nikdy nesnižovala. Své zkušenosti chce předávat dál, aby se lidé nemuseli trápit tak jako dříve ona:

„Já nevím, já si myslím, že jsem třeba trošku silnější než Macek, ale to jsem si myslela jenom do určité doby, no, teď už vím, že to tak není. Ale k tomu taky musíš dojít. Myslela jsem si, že ju pořád musím chránit ... teď jsem nevěděla jak pomoci, tak ... Manžel ju opustil, tak to jsem těžce nesla ... a pořád jsem tak jako dělala tu náladu, že všechno bude dobrý.“ (Marta)

„Teďka vedu víc já ...ale já ani nechcu být dominantnější. Víš, oni ze mě všichni dělali vždycky blbce. Jakože jsem druhorozená, taková ta pomalejší. Jsem bývala, teďka už ne ... A jediná ta Marika mně vždycky dávala nahoru... Jako že já jsem stejná jak vona. Že tam nikde nevidí ten rozdíl ... teďka nesnesu nějaký nepořádek, nesnesu různé zmatky a nejradaši bych poradila všem sestrám, jak to mají dělat. Protože já už mám ty zkušenosti, že. Jenomže ony to samozřejmě nechcou slyšet, protože každá si žije svůj život a nejlépe ví, jak si ho mají žít, že. Jsem nejmladší a celkem bych řekla nejdrzejší. Já to vždycky srovnám všechno na jednu hromadu a potom jdu spát (smích). Ale protože mám, i s tou nevěrou, prostě se vším tolik zkušeností, že bych je chtěla dát, ať se taky netrápíjou tak, jak jsem se trápila já, když jsem trpěla jak kuň. Když jsem shodila dvacet kilo, jenom proto, že chlap si našel moji nejlepší kamarádku.“ (Marika)

7.4.2 Spokojenost se sebou, hodnoty, sebevědomí

Většina dvojčat z našeho výzkumného souboru vyjadřuje v kontextu sebepojetí celkovou **spokojenost a vyrovnanost**. Přestože někteří žijí jinak, než si přáli, snaží se vzít si ze svých zkušeností to dobré a přizpůsobit se tomu, co jim život nabízí:

„Nemám život, jak jsem ho chtěla mít, měla jsem vždycky smůlu, ale snažím si ho prostě nejvíc zpříjemnit. I když něco nejde, tak prostě, člověk se snaží tak nějak přizpůsobit. Ale třeba byla jsem na výšce, nevyšlo to, vyhodili mně, jela jsem pryč. Vidím to pozitivně, že jsem byla pryč, ale ne třeba s tou výškou. Že se to tak nějak vlekle. ... Že kdyby to šlo, tak jdu rovnou někam jinam a už třeba mám dnes dítě.“ (Klára)

„Já jsem si nikdy nenalajnovala, co bych chtěla. Že pak jsem třeba nastoupila do práce s nějakým cílem místo toho jsem měla dítě. Dneska se tomu směju ... tak uvidíme, co jednou bude, ale že bych od střední chtěla dělat toto a šla si za tím, tak to ne.“ (Karin)

„Ale nechtěl bych být jako on. Mám rád sám sebe.“ (Jindřich)

Marika je na sebe hrdá. Má se ráda a věří, že je to vidět ve všech oblastech, kde se jí daří.

Ve svém současném životě se cítí spokojená:

„Já jsem se s tím už srovnala, se vším ... ale jinak k tomu poznání sebe, že se mám ráda, jsem došla až tady. Konečně. Protože dcera dospěla, já jsem se mohla uklidnit a mohla jsem přemýšlet sama nad sebou ... nad ségramy, mohla jsem přemýšlet konečně co se kolem mě děje, proč to je třeba takový kruh a tak. A tudíž jsem se začla mít ráda. Konečně se mám ráda, jsem spokojená sama se sebou, jsem spokojená se svou prací, jsem spokojená se svojí dcerou, jsem spokojená s Martou, jsem spokojená s přítelem. Já teďka, jediné, co nesnáším, jsou České dráhy. To je všechno. Já jsem došla k tomu, že člověk by se měl mít rád, protože když se má rád, tak to je všude vidět a je to vidět i na práci, na dětech, všude.“ (Marika)

Některá dvojčata vnímají, že k současné spokojenosti jim pomohlo, že v sobě měla vzájemnou oporu. V dobrém i zlém:

„Ted' už jsme spokojení. Byl to záhul, velký záhul, to si fakt nikdo nedovede představit, čím jsme prošly... my jsme to měly těžký ... strašně, se Ti o tom ani nezdálo, ale je to tak, že co Tě nezabije, tak Tě posílí, ale teď už jsme tam, kde nám to naši měli umožnit, abysme mohly být. Fakt je to, že nám pomohlo to, že jsme dvojčata. Že jsme se jedna mohly opřít o druhou a vždycky jsme věděly, že tam je. V dobrém i ve zlém ...“ (Marta)

V rámci úvah o spokojenosti se sebou se objevuje **vědomí vlastní nedokonalosti, skromnost**. Miroslav a Josef vyznávají obyčejné drobné radosti. Ačkoli oba trpí nedostatkem sebevědomí, stále se na sobě snaží pracovat a jsou optimisté:

„Sám se vnímám, že někdy mám dobrý pocit, když se něco podaří, třeba zahraju a lidi řeknou, že se jim to líbilo, poděkují, to mě potěší. Vím, že v něčem nejsu dokonalý, pořád je co zlepšovat. Každý má své chyby. Snažím se chovat aspoň tak, když dělám mezi lidma, jak bych já chtěl, aby se oni chovali ke mně, že jsou k těm lidem ochotný.“ (Miroslav)

„Já si nehraju na něco, že bych byl super v něčem. Víš, ta muzika je třeba dobrá, ale jsou mnohem lepší. Já si nehraju, že jsem světový kytarista. Hraju, jak umím, jsou tam chyby, nejsou, jak chceš. A navíc, člověk kolikrát pomůže, bez nároku na něco... Ale já vím o sobě, že nemám takové sebevědomí, ale já se prostě nedokážu změnit, abych se měnil teď. Víc sebevědomí, to mi asi chybí. Někdy přijmu takové hodnoty, třeba v práci, které by určitě devět lidí z deseti nepřijalo. Zjišťuju, že prostě ten Rak, to je tam dané, že to ani nejde vyměnit, hrozně nad tím všechným přemýšlím. Člověk se bojí riskovat jak někteří. Radši mám takové to svoje zažité, ačkoliv někdy by se možná vyplatilo riskovat. Ale vždycky jsem se snažil neobracet se k problémům zády a nějak to řešit. Naštěstí ta hudba mi pomohla, takže na to dno jsem nespádl. Plaveme, hlavy máme nad hladinou.“ (Josef)

Některá dvojčata popisují, jak se jim postupně vyvinulo **sebevědomí**. Marika se vnímá jako hodná, ale ve své obětavosti si na rozdíl od své sestry drží odstup. Ve vnímání nespravedlnosti a zneužívání dobré vůle je velmi impulzivní, reaguje ostře:

„Já prostě jsem hajzl. Já prostě klidně řeknu: zadarmo ani kuře nehraje, a jestli něco chceš, tak něco za něco. Taková hodná jsem byla kdysi. Ted' už ne. Už ne. Už mi bude skoro padesát a já nemůžu být furt hodná. Kdežto u ní (Marty) právě toto, je ta nejhezčí její vlastnost. Ale mě vždycky šťve, že všichni toho zneužívají. Ty naše další sestry, no to bych je střilela. Jako já jsem hodná, ale nesnáším, když si ze mě někdo dělá vrtuli. Vyloženě na mně nějak profituje. To nesnáším. Jak to vycítím, tak úplně cítím, jak v krku mi to všechno drhne a jsem ochotna potom, po určité době vybuchnout a poslat ho do takových mezí, že prostě...“ (Marika)

Ivona působí dojmem, že je z lidí zklamaná. **Spoléhá se jen na sebe**, vůči lidem je nedůvěřivá. Je otázka, zda to, co se prvotně jeví jako nadhled, není spíš znechucením. Ve vnímání vlastní hodnoty se velmi **podceňuje**.

„... už se nezabývám nějakýma hovadinama, to jsou všechno blbosti ... Sakra, jsem důležitá v mém životě? ... Ale hovno! ... V životě se řídím tímto heslem: „Nejjistější místo, kde naleznete pomocnou ruku, je na konci vašeho ramene.“ A to je heslo dne. Heslo mého života. Absolutně se na nic nespolehat ... na nikoho. Vždycky jenom na sebe ...“ (Ivona)

Uvědomuje si, že je **nespokojená, nemá žádné sebevědomí**, již delší dobu nezažívá pocity radosti, říká, že si ani nepamatuje, že by tomu někdy bylo jinak. Je zřejmé, že v současné době prožívá obtížné období, které navazuje na řadu negativních zkušeností.

„Ne, v ničem nejsem opravdu dobrá ... Nic se mi nelíbí na mně. Nic. Nic. Nic. Teď už vůbec nic. Kdysi jsem si říkala, že mám aspoň dobré vlasy. Ale teď už to stojí za houby.“ Netěší ji ani to, že sama vede galerii: „Představte si, že ne. A přitom si třeba dělám tržby, spočítám, co jsem všechno dokázala, a nic. Ne! Vůbec! Představte si, že ne. A přitom jsou všichni tak závislí na mně. I ti výtvarníci. Víte, jak oni mně mají rádi? ... kolik jim prodám věcí? ... a já vůbec ze sebe nemám radost. Nikdy jsem ze sebe radost neměla. Já asi musím k psychiatrovi normálně. Fakt, ne! A někdy jsou stavy, kdy si připadám jako kus hadru. Nemám žádné sebevědomí ... Žádné!“ (Ivona)

U některých dvojčat přišla dospělost a spokojenost až postupem času, s uvědoměním si podstatných věcí a **s přijetím života takového, jaký dosud byl**. Objevuje se smíření se vším, co se v životě přihodilo a poznání vlastní zdatnosti k tomu se s tím vyrovnat.

„Všecko se mi líbí na sobě. Já se mám ráda. Já se mám ale až teďka ráda. Já jsem se dřív nikdy tak ráda neměla, jak se mám ráda teď. Protože jsem došla. To byla dlouhá cesta, než jsem se začla mít ráda, protože opravdu ty rodiče, voni totiž zavini spoustu věcí. Tím, jak se chovají k těm dětem a všechno. To je věc, všechno, co si táhneš z dětství. A my jsme si toho bohužel táhly takovej ranec, že jsme se se vším musely srovnat a od všeho, fakt toho bylo strašně moc.“ (Marika)

V kontextu srovnání sebe sama s dvojčetem se objevily se úvahy o tom, co by respondenti chtěli **na sobě ještě změnit**:

„Jsem impulzivní. To bych chtěla, naučit se ovládat víc. Ale to už asi nezměním ...“ (Sára)

„Odstranil bych cholerika, přidal trpělivost. Chtěl bych mít jeho hlavu.“ (Jindřich)

„Mně se vždycky líbilo, že Macek dokáže být středem pozornosti, že každý ju vyhledává, protože se s ňou strašně nařehtá, že říkají „Ty jsi taká vážná, ale s Marcelou je prostě sranda“. Jo, já bych chtěla mít tu vlastnost. Já jsem to jednou zkoušela a dopadlo to blbě. Hm. (hurónský smích). Mně se na sobě líbí, že mám dvojče (smích) ...“ (Marta)

„Já bych chtěla po Tobě (Martě) zase být klidnější a rozvážnější. Mít trošku ten klid. První dopočítat do těch desíti, než něco vyslovím. Kdežto já něco vyslovím a ona počítá jedna a já už to vyslovím a někdy to jsou takové věci, které už třeba nejdou ani vzít zpátky, že. Nenechávám si takový ty zadní vrátka, prostě cítím to tak, tak to tak řeknu.“ (Marika)

Ivona má problém o sobě hovořit, příliš o sobě nepřemýšlí, protože vnímá, že není všechno tak, jak by si přála, chtěla by být vyrovnaná a spokojená:

„Já o sobě vůbec nepřemýšlím ... já nechci o sobě vůbec mluvit. Já s tím mám veliký problém ... Já si myslím, že v životě je nejdůležitější zdraví. A já si myslím, že v životě je nejdůležitější dobrá mysl. A to je všechno. Psychika ... Si myslím, že je hodně důležité být v pořádku. Tady ty peníze, statky a to všechno ... ta harmonie je hrozně důležitá ... a na tom bych chtěla pracovat, to bych chtěla změnit. Být úplně vyrovnaná a spokojená sama se sebou.“ (Ivona)

V našem výzkumném vzorku se v kontextu životních osudů některých dvojčat vynořila také řada věcí, na které jsou dvojčata **pyšná, protože je zvládly překonat**. Marika je hrdá na to, že přes všechny nesnáze zvládla dobře vychovat svou dceru:

„Dívej se, já jsem byla matka v necelých dvaadvaceti, myslím si, že jsem mohla svoji dceři dát víc lásky. Jenomže bohužel jsem byla od jejích osmi let mama i tata a musela jsem hlavně vydělávat peníze ... Vyčítám to hlavně tomu svému bývalému chlapovi ... Dneska je to samostatná jednotka, jsem na to pyšná, zbožňuju ji, ale nedávám jí nic zadarmo. Ona opravdu všechno, co má, tak si musí zasloužit. Není to tak, že já jí dám takto ruku: vem si. Ne.“ (Marika)

Vnímaná osobní zdatnost se projevuje také u Sáry, která zvládla překonat těžké životní období, o kterém však blíže nehovořila. Dnes si na sobě cení schopnosti dívat se na věci s nadhledem, je hrdá na to, že našla sebevědomí. Nepřestává na sobě pracovat; konečně se vnímá jako silná osobnost a je spokojená sama se sebou. Také ona ovšem přiznává, že k tomuto sebepojetí vedla dlouhá cesta:

„Tak já jsem se dostala ze sraček, a sama jsem to zvládla, jsem na to pyšná. Celkem jsem se přijala, jak bych to řekla, celkem jsem se sebou spokojena. Konečně. Ale trvalo mi to dlouho. Už jsem nad věcí. Neprožívám to, jak jsem to prožívala. S nadhledem na některé situace hledím a jsem taková smířená. Já jsem se přestala zabývat hovadinama a začala jsem se zabývat sebou. A to se podaří tomu, kdo už má ty děti větší a víc času na sebe ... Já jsem z toho překvapena ... já jsem měla vždycky pocit, že nestojím za nic, a já jsem se tak vypracovala ... člověk už má něco odžito, a celkem jsem se v pracovním procesu potkala s x lidma a viděla jsem vedle sebe trosky, ... tak si o sobě myslím, že jsem celkem silná osobnost ... měla jsem trable a ne málo, ... já vím, že to zní hloupě, ale ... já chci konečně žít ... Už se nehrouším. Už to vím. Na to jsem pyšná. 22 let s takovým mužem. Se o to postará, abys ty nervy měla ... On mně táhne celkem dolů, ale musím už se z toho dostat. Nesmím dopustit, aby mne stravovaly ty jeho problémy. Zní to jako fráze ale mně se to strašně líbí: Dělej tak, aby co v životě nemůžeš mít, ti nescházelo ... musím říct, mám šikovné děti. Zodpovědné a slušné. Spolehlivé. Tak to je na co jsem v životě pyšná a co se mi povedlo.“ (Sára)

V rámci hodnot je dvojčatům společná prvořadá péče o rodinu, spokojenost blízkých:

Pro mě rodina by měla být na prvním místě. Jsme ten typ lidí, co nenechá všechno na ženě, to mi přijde hrozně blbý. Já se třeba nesnažím si hrát na něco, protože ... každý člověk je hvězda.“ (Miroslav)

„Moje děti jsou nesmírně rozmazlené ... A já si myslím, že když mám rodinu, tak se pro ni musím obětovat. Tečka! A to si myslím tak pořád.“ (Ivona)

„Nejpodstatnější je asi rodina, manžel, děti, zázemí. Já bych jinak žít neuměla, než v kruhu rodinném.“ (Sára)

„Já pořád říkám, že jsem na tomto světě, abych prostě pomáhala lidem ... Já se prostě snažím jen užívat si života, jaký je, prostě. (Martina šílí a dělá gesta, chytá se za hlavu) Tak, kdysi jsem třeba musela mít pět bund, každou jinou a být frajerka. Dneska už mi ta jedna bunda stačí třeba na tři roky a je mi to jedno. A takhle pomalinku se mi mění úplně hodnoty. Takže já jsem šťastná, když je šťastný Macek, když je šťastná moje dcera, když mám vztah, který relativně šlape, když mám kde bydlet, zaplatit složenku a to je všechno. Já už víc věcí nepotřebuju ... já se vidím jako spokojený člověk, Maci. Když toleto funguje, tak já se vnímám jako šťastný, spokojený člověk, já víc věcí nepotřebuju“ (Marta)

„Pro mě je důležité nemuset se za sebe stydět. Chci dobře vychovat děti, zabezpečit rodinu. Je to prima, baví mě to a naplňuje.“ (Jindřich)

„Pro mě je důležité, aby Peťka (dcera) byla zdravá a šťastná. Já abych byla zdravá a šťastná, Macouš (sestra) aby byl zdravý a šťastný ... To je pro mě důležité. (pauza) To je všechno.“ (Marta)

Ivona se zamýšlí nad samozřejmostí, s níž většina lidí přistupuje ke štěstí. Ačkoli je poměrně nešťastná, přijímá život, jaký je.

„Lidé myslí, že mají právo jenom na štěstí. ... Ale to štěstí, to je jenom iluze. Většinou to utrpení, to je většinou realita. Ne utrpení jako takové. Ale ty nepřijemnosti, že člověk si myslí, že má smůlu. A všechno je život. Štěstí, když náhodou se někde objeví, tak to právě je vzácnost a ... to není samozřejmost. To člověk prostě takhle musí brát. A to je život. Že?“ (Ivona)

Důležité je také **uspokojení z práce**, Josef a Miroslav se v rámci svých možností snaží rozdávat lidem radost a předávat vlastní hodnoty:

„Vždycky mě potěší, dokud dokážu vyvolat radost, stačí obyčejný úsměv. Su dobrý v tom, že tou hudbou dokážu potěšit. A beru to tak, že když zpívám, tak se tam snažím dát něco ze sebe a možná to ty lidi třeba poznajou. Je to svým způsobem takové poslání, ta práce. To nejde dělat pro peníze. To musí mít člověk nějak v sobě.“ (Josef)

„Já se snažím být dobrý v tom, co dělám, já u toho kafe fakt namaluju nějaký obrázek. Třeba tužkou nějaký portrét, kolikrát za deset minut, myslím si, že by to mohlo být lepší, ale někdo to prostě obdivuje. Já to zase tak neberu. Nikdy jsem se nechtěl povyšovat se nad ostatní. Já když jdu ve čtyři ráno do práce ... a je krásné ráno, tak je to hrozně pozitivní, takový ten doušek, vzít si to a bude to pěkné. Mám rád ty přirozené věci.“ (Miroslav)

Někteří mají **plány do budoucna**, které souvisí s touhou ještě něco dokázat, naplnit svůj potenciál, který dosud neměli možnost rozvinout:

„A třeba dostudovat, to taky. To mám tak, že pořád mi něco chybí a to si myslím, že je k mému, úplně mému já ... ještě toho mám tolik, ještě bych se chtěla tolik toho se naučit. Hodně toho přečíst, prostě všechno ... Ještě toho chci hodně stihnout ... Jo, a ať má moje dcera dvojčata, to mám velké očekávání. Ona už má dvaadvacet, no ona chce teda jenom psa, ale já bych tak chtěla, aby měla dvojčátka, aby se jmenovaly Marika a Marta, ale to nám neudělá (smích) ale ... to bych chtěla (s nadsázkou, zasněně).“ (Marika)

Výjimkou je Ivona, která naopak žádné plány nemá. Působí dojmem, že prožívá těžké období, přestože říká, že je spokojená, je zřejmé, že je vlastně nešťastná.

„Já si moc neplánuju do budoucna. Že jsem vás šokovala? Já bych chtěla umřít. Tak za dva roky. Za tři. Takové mám plány. A to myslím úplně vážně ... co tady budu dělat? ... Já chci skončit a basta. Ani bych se nějak neléčila, kdybych byla nějaká nemocná. Opravdu ne. Už mne to nebaví. Spokojena jsem, ale ... plány! To vy mějte plány ...“ (Ivona)

Během společných rozhovorů se u některých párů **vynořily nové skutečnosti**. Pro dvojčata, která během individuálního rozhovoru přiznala, že se sourozencem sice mají poměrně těsnou vazbu, avšak některé věci spolu nesdílí a konfliktům se vyhýbají, byl společný rozhovor **příležitostí k vyjasnění některých záležitostí**, jež si dosud každá interpretovala po svém. Například Sára vzpomíná, že když bydlely po její svatbě společně v jednom bytě s Ivonou, panovalo mezi nimi napětí:

„... už jsem byla vdaná. Bydleli jsme tři v jednom bytě a docela jako ... nasedli jste si s Jarkem ... Měla jsem pocit, že jsem tam přespočetná v tom bytě. Ani jste se nepozdravili, když přišel. Jste se vůbec nebavili. Dva a půl roku jsme žili v takovém napětí ... A mně to bylo líto.“ (Sára)

Ivona to vnímá naprosto jinak, v kontextu své subjektivní zkušenosti: *„Ne, vůbec ne. Jsem nechtěla otravovat. Já jsem zalezla do pokoje a byla jsem tam schovaná. Ale já jsem tak prožila celé dětství, že jsem byla schovaná a neotravovala jsem. Bych v životě nevěřila, že někomu chybím ve společnosti.“ (Ivona)*

7.5 Odpovědi na výzkumné otázky

V rámci interpretace zjištěných skutečností odpovídáme na stanovené výzkumné otázky.

Jakou roli hraje v souvislosti se sebepojetím u dvojčat v období střední dospělosti osobní zkušenost být dvojčetem a mít dvojče?

Sebepojetí dvojčat je determinováno typem vzájemné vazby, kterou mezi sebou dvojčata vnímají a sdílejí, a která je od ostatních odlišuje. Nejvýznamnějšími vlivy, které se na jejím utváření podílejí, jsou přijetí a přístup rodičů. Intrapersonální (osobní) rovina identity, jejíž

součástí je uvědomování si vlastní autenticity, přesvědčení o svých vlastnostech a vnímání smyslu svého bytí ve světě, je u dvojčat ovlivněna skutečností, že vždy vše prožívala dohromady. Konstantní sdílení myšlenek, pocitů a zkušeností, je charakteristickým jevem dvojčatovství; projevuje se však v různé míře. Všichni respondenti v našem výzkumném souboru se shodli na tom, že v jejich životě dvojče zaujímá velmi důležitou roli. Řada z nich projevovала intenzivnější potřebu blízkosti; objevovalo se časté mluvení v první osobě množného čísla a stálá přítomnost dvojčete v mysli toho druhého. V rámci vztahu k sobě se objevuje bilancování, smíření a přijetí sebe sama takového, jakým je.

Jak partnerství ovlivnilo vzájemný vztah dvojčat?

Oba páry dvojvaječných dvojčat v našem výzkumném souboru vnímaly vstup do nového života v rámci partnerství jako přirozený vývoj, partner v jejich životech zaujímá velmi podobnou nebo důležitější roli než dvojče. Naproti tomu některá jednovaječná dvojčata reflektovala například vlastní pocity ze svatby dvojčete velmi dramaticky; objevila se přirovnání svatby k pohřbu, líčení pocitů zrady a opuštěnosti a přiznávání obav z budoucnosti bez dvojčete. U těchto párů dominovala vzájemná vazba nad intimitou v partnerství. Jeden pár jednovaječných dvojčat – žen přiznává, že jejich vztah je silně poznamenán vlivem partnerů. Protože se vzájemně nesnášejí dobře, raději se nestýkají a sestry litují, že se vídají málo, mají pocit, že je partneři rozdělili.

Jak dvojčata prožívají vzájemnou separaci?

Pro řadu dvojčat zůstává ten druhý na prvním místě. Často se objevuje obava o dvojče a zájem o jeho život, potřeba sdílení a spoluprožívání. Vzájemné svěřování však není pravidlem. Pro většinu dvojčat představovalo osamostatnění výsledek přirozeného vývoje, objevily se však i výjimky, které se nikdy neoddělily. Zajímavým jevem, který se vyskytl u jednoho z párů jednovaječných dvojčat, bylo vnímání potřeby se oddělit jako ochrany před vzájemnou závislostí. Dvojčata, která v dospívání trpěla nedostatkem vlastního prostoru, vnímala separaci jako úlevu.

Podrobnější rozbor na tomto místě souhrnně uvedených odpovědí na výzkumné otázky, jakož i jejich konfrontace s výsledky jiných studií, jsou prezentovány v následující kapitole.

8 Diskuze

Po prezentaci výše uvedených zjištění se na tomto místě otevírá prostor pro souhrnné zhodnocení předkládané práce s ohledem na cíle a výzkumné otázky. Zájmem naší studie bylo prozkoumat, jak celoživotní a často problematický proces hledání osobní identity prožívají dvojčata v období střední dospělosti. Cílem studie bylo citlivě popsat a interpretovat zjištěné poznatky s důrazem na individuální prožívání osobních zkušeností jednotlivých respondentů. Tento cíl se podařilo naplnit a získali jsme tak subjektivní pohled na vliv dvojčatovství na utváření a vnímání vlastní autonomie v rámci vzájemné vazby u sledované skupiny respondentů. Rovněž byl popsán způsob, jakým respondenti prožívají svou jedinečnou zkušenost bytí dvojčetem. Naším záměrem bylo sledovat variabilitu vnímané identity a případná specifika jejího formování v rámci zkoumaného souboru. Realizované šetření se zde pokusíme retrospektivně zhodnotit a vyhodnotit jeho efektivitu včetně vyvstanuvších úskalí. Vzhledem ke stanoveným výzkumným otázkám byl náš zájem soustředěn na subjektivní vnímání potřeby blízkosti nebo nezávislosti, prožívání odloučení a osamostatnění a způsob, jak se sourozenecký vztah dvojčat promítá do jejich současného života v rámci vlastní rodiny a partnerství. Z tohoto důvodu jsme se zaměřili na období střední dospělosti. S ohledem na aspekt osobní zralosti se domníváme, že uvedené věkové rozpětí poskytuje možnost retrospektivního zamyšlení a zhodnocení zkušeností a umožňuje tak získání bohatého množství dat pro následnou hloubkovou analýzu, která přispěje k lepšímu porozumění zkoumané problematice.

V rámci diskuze jsou získané výsledky komentovány a konfrontovány s teoretickými poznatky včetně zjištění z jiných studií ve sledované oblasti.

8.1 Diskuze hlavní výzkumné otázky

Na základě získaných teoretických poznatků a zjištění z empirických výzkumů byla stanovena základní výzkumná otázka: *Jakou roli hraje v souvislosti se sebepjetím u dvojčat v období střední dospělosti osobní zkušenost být dvojčetem a mít dvojče?*

Ze získaných dat byla postupně vygenerována tři hlavní témata, která se ve výpovědích respondentů projevila vzhledem ke stanovené výzkumné otázce jako nejvýznamnější. Jsou jimi: *vztah k dvojčeti, přístup okolí a vztah k sobě (osobní identita)*.

V rámci tématu **vztah k dvojčeti** se vynořila podtémata, která jej dále rozvíjela a blíže specifikovala v několika rovinách, jimiž jsou: *vnímání vzájemné vazby, vnímání*

dvojčatovství a vnímání dvojčete. S těmito rovinami podrobně seznamujeme v následujícím textu.

Vnímání vzájemné vazby bylo jednotlivými respondenty v našem výzkumném souboru popisováno různými způsoby, které se liší intenzitou jejího prožívání. Na otázku jaké to je, být dvojčetem všichni respondenti reagovali stejně v tom smyslu, že nevědí, jaké to je dvojčetem nebýt. Většina se shodovala na tom, že jejich vzájemný vztah s dvojčetem je rozhodně bližší než k ostatním sourozencům nebo blízkým osobám ve svém okolí. Především jednovaječná dvojčata mezi sebou pocítují *výjimečné intimní pouto*, které svou intenzitou naplňuje význam termínu „dvojnásobná síla“ (Segalová, 2009). Tato dvojčata k sobě přistupují jako k jednotce a zpravidla o sobě hovoří jako o *my*. Vzájemnou vazbu vnímají jako *něco neopakovatelného*, nedovedou si život jedna bez druhé představit. Zdůrazňují především naprosté vzájemné porozumění a shodují se v tom, že by přála dvojče každému. Uvedený druh vazby by mohl být řazen do dvou ze šesti kategorií identity, které definují Shave a Ciriello (1983) a označují je jako *jednotná a vzájemně závislá identita*. Tento typ identity se u daných respondentů projevuje mimo jiné často se opakujícími obavami ze ztráty dvojčete a přiznáváním vzájemné závislosti. V kontextu vysvětlení příčiny vzniku uvedeného typu identity lze v souladu se zjištěním autorek (Shave & Ciriello, 1983) uvést, že rovněž některá z těchto dvojčat (Marika a Marta) byla v mládí vystavena silným tlakům a prožila otřes (smrt rodičů). Jejich vzájemnou vazbu lze v rámci typologie Hay a Preedyové (2006) řadit k typu *úzce vázané vazby*. V tomto ohledu jsou jednovaječná dvojčata Ivona a Sára výjimkou; ačkoli uvádějí, že také prožila velmi těžké a nešťastné dětství, svému poutu nepřikládají nijak mimořádný význam. V některých ohledech lze u těchto dvojčat sledovat rysy typické pro vazbu v rámci *rozštěpené identity* (Shave & Ciriello, 1983).

Mezi respondenty byla také dvojčata, jejichž vztah lze v rámci uvedené typologie označit jako *zdravě závislý*; během života se přizpůsobil novým okolnostem a vyvinul do podoby blízké vztahu běžných sourozenců. V tomto ohledu reprezentují *typ zdravého dvojčectví*, jak jej definuje Friedmanová (2014).

Objevily se rovněž výpovědi, v nichž některá dvojčata uvádějí, že vzájemný vztah pro ně nepředstavuje *nic výjimečného*. Tyto výpovědi se typicky vyskytovaly u dvojjaječných dvojčat. U některých jednotlivců se objevují rysy vztahu k dvojčeti, jež je označován jako *extrémně individuální* (Hay & Preedy, 2006). K podobným zjištěním ve svých výzkumech dospěly také Hagedornová a Kizziarová (1983). K pokusu o kategorizaci jednotlivých typů vazeb považujeme za nutné uvést, že v našem výzkumném souboru se neobjevila dvojčata,

kteřá by čistě a jasně splňovala kritéria pro jednoznačné zařazení. Častým jevem je také skutečnost, že rysy charakteristické pro určitý typ vazby mělo pouze jedno z dvojčat v rámci sourozeneckého páru.

U všech zkoumaných párů dvojčat spatřujeme podobnost v rámci *vnímání dominance* v jejich vzájemném vztahu. Z výpovědi respondentů vyplývá, že v každém páru je jedno z dvojčat oběma vnímáno jako dominantnější, extrovertnější. V souladu s poznatky Segalové (2009) jsme dospěli ke zjištění, že je poměrně častým jevem, že dvojče, které v dětství vystupovalo jako tzv. „tiché dvojče“, v dospělosti zaujímá roli opačnou. Není výjimkou, že si dvojčata během života své role vymění nebo prostě přijmou roli odlišnou. Dle autorky se tak zřejmě děje v zájmu zachování psychologické rovnováhy. Typickým rysem je, že se vztah dvojčat během života měnil; řada dvojčat uvádí, že jsou si v dospělosti bližší, protože překonala rozpory, jimž čelila v dospívání a životní okolnosti jejich vztah upevnily.

Ve *vnímání dvojčatovství* se všichni respondenti shodli v přesvědčení, že se jedná o *vztah na celý život*. Převládá pozitivní postoj, jenž se nejsilněji projevil ve výpovědi Mariky, která definuje skutečnost mít a být dvojče jako *dar, který se nedá popsat*. Výhody spatřují dvojčata v tom, že v sobě navzájem mají automatickou podporu, porozumění, nepotřebují druhé, protože mají jeden druhého a naučila se hovořit o problémech a řešit je. Jako nevýhody vnímají zejména to, že si je lidé pletou a zaměňují je, ale také nutnost naučit se v nepřítomnosti dvojčete vystačit si sám. Jako výrazný aspekt je zmiňována nutnost a schopnost se dělit, která je interpretována jednak v pozitivním smyslu, ale také negativně; jako rys, který je v životě omezuje, protože přerostl do závazku. Se závěry Hagedornové a Kizziarové (1983) ohledně ambivalentních pocitů, které chovají ke svému dvojčectví, korespondují výpovědi některých dvojčat. Někteří (Ivona) vnímali skutečnost, že jsou dvojčetem, jako přítěž. Vysloveně jim vadilo očekávání okolí, že jsou jednotka a měla pocit, že ztrácela svou individualitu. Dvojčatovství dnes tato dvojčata nevnímají jako nic mimořádného.

V rámci subjektivního *vnímání dvojčete* se jednotliví respondenti shodují v tom, že dvojče zaujímá v jejich životě důležitou roli. Některá dvojčata uváděla, že se vnímají jako naprosto odlišná, a to nejen vzhledem, ale také povahou, a navzájem se nesrovnávají. Tento názor převládá u dvojvaječných dvojčat. Vnímání sebe sama jako rozdílné individuality však nebylo výjimečné ani u dvojčat jednovaječných, která přiznávala, že je pro ně velmi obtížné přijmout některé vlastnosti dvojčete. Jednalo se o dvojčata, která sdílejí komplikovaný vztah s rysy rozštěpené identity (Shave & Ciriello, 1983).

Subjektivní vnímání vzájemné podobnosti v gestech, v projevech chování i v povahových rysech a zájmech se častěji vyskytovalo u jednovaječných dvojčat. Na svém sourozenci dvojčata nejčastěji obdivují vlastnosti, o kterých se domnívají, že jim chybí. Potřeba vzájemného porovnávání v oblasti výkonů a dosažených úspěchů mezi nimi dominovala zejména v průběhu dospívání, dnes převažuje spíše přání být každý sám sebou, výjimečně se objevuje i touha se dvojčeti vyrovnat. Také potřeba se lišit se objevovala spíše během dětství a dospívání a projevovala se zejména ve způsobu oblékání, vzdoru vůči stejnosti. Podobné procesy v rámci svých zjištění popisují Baconová (2006) a Pogrebinová (2009). V našem souboru typicky tuto potřebu pociťoval pouze jeden ze sourozenců, zatímco druhý ji vůbec neprožíval.

Téma **přístup okolí** zahrnuje dvě oblasti: *rodinné pozadí, vztahy s rodiči a sourozenci a srovnávání*. V kontextu sledovaného fenoménu se v průběhu šetření projevilo jako nejvýznamnější právě způsob, jakým okolí k dvojčatům přistupuje. Všichni respondenti se shodují v tom, že *výchova rodičů* měla podstatný vliv nejen na jejich vzájemný vztah, ale také na vývoj jejich současného sebepojetí.

Zatímco oba páry mužských dvojčat vzpomínají na šťastné dětství, tři páry ženských dvojčat shodně popisovaly své dětství jako nešťastné. Jejich zkušenosti se shodovaly v tvrzení, že byly neočekávané a nechtěné, ať už proto, že se rodiče domnívali, že se narodí jen jedna, nebo proto, že se narodily v nevhodnou dobu. Ženy vzpomínaly na velmi tvrdou výchovu, nezájem rodičů a časté fyzické i psychické tresty ze strany dominantní matky, se kterou dodnes mají nebo až do její smrti měly velmi komplikovaný vztah. Některé z žen uvádějí, že je matka vnímala diferencovaně, jednu upřednostňovala před druhou, zatímco otec byl ve vztahu méně významný nebo nepřítomný. Přestože se v dospělosti rozdělily a mají vlastní životy, některá z těchto dvojčat psychologicky stále fungují jako jednotka a v jejich vztahu lze sledovat některé rysy charakteristické pro typ jednotné nebo vzájemně závislé identity. Tato zjištění korespondují s poznatky Shave & Ciriello (1983), že podobné zážitky často vedou k tomu, že dvojčatová vazba nahradí vazbu mateřskou; dvojčata si vzájemně suplují rodiče.

Některé z žen přiznávají, že je přístup matky negativně ovlivnil v jejich mateřské roli. Dnes litují toho, že fyzické tresty aplikovaly také na své děti, objevují se obavy a přání nebýt jako matka. Zatímco u některých dvojčat, jejichž rodiče již nežijí, se objevilo přání se s nimi znovu setkat, ukázat jim, kde jsou dnes, jiná z nich tuto potřebu nevnímají, neboť se domnívají, že by to rodičům bylo lhostejné.

Přístup rodičů se také významně promítl do vztahů dvojčat k jejich ostatním sourozencům. V našem souboru se u všech problematických dvojčat jednalo o starší sestry, kterým bylo v době jejich narození kolem deseti let, a ze získaných výpovědí lze usuzovat, že přístup rodičů k dvojčatům v podstatě kopírovaly. Všechny ženy, které uváděly negativní zkušenost s rodiči, se shodovaly v tvrzení, že jim sestry velmi ublížily, jejich vztahu nikdy nerozuměly a vždy s nimi bojovaly. Domnívají se, že je sestry nemají rády a uvádějí, že ani ony samy k nim nemají žádný vztah, jsou pro ně cizí.

V rámci přístupu okolí je nejběžnějším problémem dvojčat obecný stereotyp, který se projevuje tendencí k jejich neustálému *srovnávání*, a to nejen v oblasti vzhledu, ale také jejich vlastností a schopností (Segalová, 2009, Bacon, 2006). Nejčastěji se tato tendence objevovala ve výpovědích jednovaječných dvojčat, která uváděla, že u nich okolí automaticky předpokládá stejné vzorce chování a přistupuje k nim jako k jednotce. V uvedených souvislostech řada respondentů popisovala nepříjemné pocity z toho, že budí pozornost a lidé k nim automaticky přistupují stejně jako k jejich dvojčeti, aniž by se je snažili poznat jako individuality. U jednovaječných dvojčat s rysy úzce vázané vazby jsme zaznamenali výpověď, v níž respondentka jakékoli rozdíly mezi sebou a dvojčetem popírá. Tento jev koresponduje se zjištěními Orra (1941, in Simeon, 1980), k nimž dospěl v kontextu *vzájemnosti*. Orr spatřuje popření rozdílů jako jeden ze způsobů, jakými dvojčata zmírňují vzájemnou rivalitu a nadále jim umožňuje fungovat jako tým. Tato tendence se projevila u dříve „silnějšího“ dvojčete (Marty) snižováním svých úspěchů a případných rozdílů a vyzdvihováním předností dvojčete. Objevily se však také výjimky, které si na srovnávání a zaměňování zvykly a dnes jim nijak nevadí. Problém srovnávání zpravidla neřešila dvojevaječná dvojčata, protože jsou vzájemně natolik odlišná, že okolí ani nepředpokládá, že jsou dvojčaty. Zajímavá byla výpověď popisující zkušenost s mýty kolem dvojčat. Někteří lidé se například domnívají, že dvojčata mají vzájemně protikladné vlastnosti, nebo se jich dokonce bojí.

V kontextu vnímání přístupu okolí některá dvojčata cítila potřebu předat doporučení, ke kterým dospěla na základě vlastní zkušenosti a o kterých se domnívají, že měla na vývoj jejich sebepojetí zásadní vliv. Jako nejpodstatnější je zmiňována možnost mít svůj vlastní prostor a přistupovat k dvojčatům jednotlivě, nesrovnávat je.

Téma **vztah k sobě (osobní identita)** je pojato z hlediska *sebepojetí, vnímání sebe sama, spokojenosti se sebou, hodnot a sebevědomí*. Většina dvojčat z našeho výzkumného souboru nemá problém s vlastní identitou a jsou schopna velmi zřetelně definovat nejen sebe sama, ale také to, jak a kým se cítí být ve vztahu ke svému dvojčeti. V tomto ohledu

lze u všech respondentů konstatovat, že zvládli niterný proces tzv. vnitřní separace tak, jak jej definuje Friedmanová (2014). Typicky se objevuje bilancování dosavadního života. Je charakteristické, že jednotlivé výpovědi vykazují značnou interindividuální variabilitu (Vágnerová, 2007). Objevují se popisy individuálních životních událostí a zkušeností, které přirozeně otevřely prostor pro srovnávání toho, kým jsou respondenti dnes a jak se vnímali a cítili dřív. Na tomto místě řada dvojčat popisovala, že v minulosti trpěla *nedostatkem sebevědomí*. Jeho příčiny však byly u každého různé a u některých tento pocit přetrvává dodnes. Jednovaječní bratři trpěli vnitřní nejistotou zejména v důsledku vzájemné separace, protože byli zvyklí na neustálou přítomnost a podporu sourozence. Také dnes přiznávají, že jim sebevědomí chybí, připouštějí vědomí vlastní nedokonalosti a v sebehodnocení jsou velmi skromní. U žen s obtížnou rodinnou historií a negativní rodičovskou zkušeností v dětství převládal pocit vlastní nedostatečnosti, pramenící z vlivů výchovy. Některé z těchto žen se dnes vnímají jako velmi uzavřené. Zajímavým zjištěním je skutečnost, že v rámci těchto párů ženy, které popisovaly odmítání ze strany matky v období dětství a dospívání, (že je matka nechtěla, že s nimi nepočítala) se v současnosti shodně cítí svobodnější a silnější než jejich dvojče. Hovořily o tom, jak se jim postupně vyvinulo sebevědomí. Tyto ženy popisovaly dlouhou cestu k sobě samým, dnes vnímají, že se konečně mají rády a jsou na sebe pyšné. Domníváme se, že původ těchto pocitů může pramenit rovněž ze skutečnosti, že rodiče těchto dvojčat již nežijí.

V jednotlivých výpovědích dominuje pozitivní ladění; objevuje se smíření a přijetí sebe sama, hrdost na to, že zvládli překonat životní nesnáze, nadhled. V rámci hodnot převládá u všech dvojčat péče o rodinu a spokojenost blízkých.

I přes skutečnost, že jsme nepracovali s rozsáhlým souborem respondentů, nacházíme v jejich životech určité paralely, které se rozkrývají pod celkově koherentními odpověďmi získanými od jednotlivců i párů. Z výzkumného souboru však nápadně vystupuje paní Ivona, jež na kladené otázky opakovaně podávala protichůdné odpovědi. U této respondentky se nabízejí úvahy o resilienci, případně indikaci odborné pomoci.

Vliv zkušenosti, že jsou dvojčetem a mají dvojče lze u jednotlivých respondentů sledovat například v tom, že někdy mluví v množném čísle, jsou zvyklí se dělit, při rozhodování na dvojče myslí, spoléhají na něj, často o něm hovoří a sdílejí s ním podstatné momenty svého života.

8.2 Diskuze dílčích výzkumných otázek

Na hlavní výzkumnou otázku navazují dvě dílčí, v nichž hledáme odpovědi na současné dominující aspekty života dvojčat. Zájem je soustředěn především na oblasti partnerství a vzájemnou separaci.

Odpovědi na níže uvedené otázky nacházíme v tematickém okruhu **separace/fixace**. Podtématy tohoto okruhu jsou *potřeba blízkosti a prožívání odloučení, prožívání osamostatnění a potřeba se oddělit a partnerství (vztah k partnerovi dvojčete, vliv partnera)*.

Jak partnerství ovlivnilo vztah dvojčat?

Na způsob života dvojčat v období dospělosti, stejně tak jako na formování jejich intimních vztahů, se významně podílí konflikt mezi tendencí ke spojené identitě a zráním k individuaci (Simeon, 1980). Vzájemná vazba, která se v průběhu života mezi dvojčaty utváří v součinnosti s přístupem okolí, do značné míry determinuje způsob, jakým se následně vyvíjí jejich individuální identita a emocionální separace (Shave Klein, 2003). Dvojčata, k nimž rodiče přistupovali individuálně, v dospělosti většinou nemají s navazováním partnerských vztahů žádné emoční problémy. Respondenti, které na základě jejich výpovědí řadíme do této skupiny/k uvedenému typu dvojčat, popisovali začátky partnerského soužití jako *přirozený vývoj*. Přestože jejich pouto s dvojčetem zůstalo nenarušeno, v současném životě vnímají svého partnera jako osobu důležitější.

Z dosavadních výzkumů vyplývá, že *emoční problémy* se v kontextu zkoumaného jevu projevují nejčastěji u dvojčat, k nimž okolí přistupovalo jako k jednotce (Friedman, 2008, Shave Klein, 2003, Simeon, 1980). Některá dvojčata popisovala *žárliivost*, kterou pociťovala jednak ona sama, kterou ale také vnímala ze strany sourozence a jež dokonce vedla k rozpadu jejich vztahu s partnerem. Jednovaječná dvojčata popisovala *svatbu dvojčete* jako moment, kdy prožívala pocity opuštěnosti, lítosti a nejistoty spojené s obavami do budoucna; dokonce se objevilo přirovnání svatby dvojčete k *pohřbu*. Dle Simeonové (1980) jsou tyto pocity *truchlení a ztráty* při sňatku jednoho z dvojčat typické zejména pro jednovaječná dvojčata. U těch se projevovala také v našem souboru.

Objevila se také výpověď, v níž jednovaječná sestra přiznala, že vnímala svatbu dvojčete jako *zradu*, partnera sestry odmítala, připadala si opuštěná a nahrazená, cítila silný hněv (Simeon, 1980). Tyto sestry jsou dnes obě rozvedené; ve svých výpovědích popisovaly potíže s partnery, které plynuly ze skutečnosti, že vlastně žádná z nich nikdy své dvojče nechtěla opustit. Jejich partneři se v manželství necítili dobře, protože sestry

vždy vše řešily pouze spolu, ale nikdy s nimi. V jejich vztahu v podstatě nikdy nedošlo k tomu, co Friedmanová v kontextu separace (2014, 69) nazývá „rozvodem dvojčatového manželství“, který je předpokladem pro zaměření na vlastní život a samostatné rozhodování. V současné době žijí obě sestry s novými partnery, přesto se u nich stále objevují pochybnosti, zda partnera vůbec potřebují; obě věří, že na stáří budou žít nakonec spolu. Na základě jejich výpovědí se lze domnívat, že tato dvojčata stále hledají blízkost, intimitu, která se nikdy nemůže v jiných vztazích zopakovat (Friedman, 2014, Shave Klein, 2003). Původ svých problémů v partnerství sestry spatřují ve zkušenostech z dětství, v rodinném vzorci. Z dosavadních výzkumů (např. Segal, 1999, Hagedorn & Kizziar, 1983, Friedman, 2014) vyplynulo, že míra rozvodovosti u dvojčat je mírně vyšší než u běžných párů. V tomto ohledu naše zjištění korespondují s uvedenými studiemi. Vzhledem k velikosti výzkumného souboru a jeho omezené reprezentativnosti však tyto výsledky nelze zobecnit na celkovou populaci.

Jiným způsobem se projevil vliv rodičů a zkušeností z dětství v přístupu k manželství u dalšího páru jednovaječných dvojčat. Sestry vyrůstaly bez otce, měly velmi přísnou a dominantní matku, jejíž výchova je podle nich důvodem jejich dřívějšího nedostatku sebevědomí. Obě sestry žijí v nešťastném manželství, partner je pro ně „cizí člověk“, s nímž je život prostě třeba vydržet. Zároveň se u nich projevuje *nesnášenlivost vůči partnerovi* té druhé, což se negativně promítá do jejich vzájemného vztahu; jejich rodiny se nestýkají a ony samy se vídají málo. Z uvedeného společně viní partnery.

Pro partnery dvojčat je důležité cítit se ve vztahu s nimi bezpečně, aby nebyli ohroženi jejich vzájemným poutem (Segal, 1999, 2008). Většina zkoumaných dvojčat se domnívá, že partner jejich vzájemnou potřebu blízkosti respektuje nebo nijak neprožívá. Objevila se ovšem také domněnka jednoho z mužů, že partnerka jejich vztah nikdy nemůže pochopit. Cenné by jistě bylo diskutovat tuto oblast přímo s partnery.

Jak dvojčata prožívají vzájemnou separaci?

Při hledání odpovědi na tuto dílčí výzkumnou otázku se jako významná objevila *potřeba blízkosti a prožívání odloučení*. S potřebou blízkosti úzce souvisí vzájemné svěřování, sdělování si důležitých věcí, potřeba souhlasu a pravidelný kontakt. Z našich zjištění vyplynulo, že pro řadu dvojčat zůstává ten druhý na prvním místě; často se objevuje obava o dvojče a zájem o jeho život, potřeba sdílení a spoluprožívání. Zejména dvojčata s úzkou vazbou a vzájemně závislou identitou mají potřebu se navzájem hlídat, být v neustálém kontaktu a případné konflikty řešit hned. Objevilo se u nich dokonce i přání jednou žít opět

spolu. Myšlenka společného života není u popsaného typu vazby ničím výjimečným (Simeon, 1980, Shave & Ciriello, 1983). Vzájemné svěřování však ani při častém kontaktu není pravidlem; některá dvojčata přiznávají, že spolu o mnoha věcech, zejména intimních, vůbec nemluví. V souvislosti s prožíváním odloučení se často objevuje lítost nad tím, že na sebe dvojčata nemají tolik času jako dřív.

Osamostatnění představovalo pro většinu párů *výsledek přirozeného vývoje*; výjimku tvořila pouze jednovaječná dvojčata s rysy úzce vázané vazby. Řada autorů (např. Simeon, 1980, Klein, 2003, Doenlen & Henry, 2011) se shoduje na tom, že vnímaná obtížnost při vzájemném odpoutávání je u dvojčat dána právě typem jejich vazby. Tyto sestry vnímají, že se vnitřně v podstatě *nikdy neoddělily a ani to nechtějí*. Nadále sdílejí naprosto vše, jsou spolu v neustálém kontaktu, zvolily si podobnou kariéru. Samy sebe definují jako samostatnou jednotku, nikoli však v individuálním kontextu. Samostatnost chápou jako schopnost žít životem dospělých, kterou se musely vzhledem k okolnostem v rodině (smrt rodičů) velmi brzy naučit, nikoli tedy jako vzájemnou nezávislost. Vztah těchto sester dokládá, že zatímco separace od rodičů je přirozeným vývojovým úkolem, separace od dvojčete není automatická. Vzájemná intimita navíc dvojčatům často pomáhá zmírnit bolest ze separace od rodičů (Simeon, 1980).

Je zajímavé, že jiná jednovaječná dvojčata naopak měla *potřebu se oddělit*, protože se chtěla naučit žít jeden bez druhého. Vzájemné cílené oddělení vnímala jako *ochranu před závislostí, smutkem, pocity izolace*, problémy v prožívání samoty a nejistotou, které při separaci opakovaně zakoušela. Podobné pocity jsou dle zjištění z jiných výzkumů (např. Simeon, 1980, Tancredy & Fraley, 2006, Friedman, 2014) u jednovaječných dvojčat poměrně běžné. Dnes tito respondenti pocítují spokojenost z toho, že proces separace úspěšně zvládli a posílili tak vlastní autonomii.

Jiné vnímání potřeby separace se objevuje u dvojčat, která uváděla, že v dospívání postrádala svůj vlastní prostor. Tyto páry se shodují, že oddělení pro ně bylo vlastně úlevou. Jejich způsob separace lze charakterizovat jako *zdravý* (Friedman, 2014), dnes žijí se svými partnery a rodinami, ovšem dvojče pro ně zůstává nadále důležité.

Při kritické úvaze o realizaci samotného výzkumu můžeme konstatovat, že pro analýzu získaných dat a k zodpovězení výzkumných otázek se ukázal výběr metody interpretativní fenomenologické analýzy jako vhodný. Pomocí polostrukturovaných interview se podařilo získat poměrně bohatá data, k jejichž systematizaci pomohlo průběžné zaznamenávání

vynořujících se témat do seznamů, od nichž jsme se při analýze a interpretaci opakovaně vraceli k původním datům (transkriptům rozhovorů).

Ukázalo se, že rovněž metoda tvorby dat formou polostrukturovaného interview byla zvolena vhodně. Uvedený typ interview nám poskytl žádoucí míru struktury se zachováním určitého stupně volnosti; respondenti tak mohli vnášet do rozhovorů nová témata, což přispělo k maximální výtěžnosti interview (Miovský, 2006). Jako přínosné hodnotíme vedení interview nejprve s každým dvojčetem zvlášť a následně s párem dohromady. Použití tohoto přístupu zvyšuje pravděpodobnost otevřenějšího chování respondentů a možnost získání dat, ke kterým bychom pravděpodobně jinak neměli přístup. Vzhledem k citlivé povaze některých otázek by totiž rozhovor vedený pouze s oběma sourozenci dohromady nepřinesl odpovědi v uvedené míře upřímnosti, zatímco bez přítomnosti dvojčete se řada respondentů cítila svobodnější.

V kontextu kvalitativního zaměření předkládané studie jsme si vědomi rizikového aspektu otázky subjektivity výzkumnice, stejně jako vlastní analýzy a celého výzkumného šetření. Ve snaze omezit uvedená rizika jsme se pokusili o co největší transparentnost výzkumného procesu nejen v rámci samotné analýzy dat a prezentaci výsledků, ale také v jejich kritické interpretaci, při níž jsme se snažili zachytit jemné podobnosti a rozdíly ve vnímání zkoumaného jevu. Naším záměrem rovněž bylo zachovat otevřenost vůči pohledu zvenčí. V tomto ohledu jsme se řídili doporučením odborníků (Smith, Flowers & Larkin, 2009, in Koutná Kostínková, Čermák, 2013, 40), kteří tvrdí, že „dobrá IPA studie demonstruje citlivost k *surovému* materiálu a vždy má značné množství přímých citací respondentů, kterými podporuje své argumenty. Tím dává respondentům hlas ve výzkumném procesu a zároveň dovoluje čtenáři, aby si sám ověřil, na základě čeho je daná interpretace provedena.“ Transparentnost procesu analýzy a interpretace získaných dat jsme se pokusili zvýšit rovněž diskusí s respondenty v rámci jejich reakcí na zaslané transkripce vlastních interview.

Při zhodnocení procesu zpracovávání a interpretace získaného množství dat se pro budoucí výzkum nabízí otázka zvážení redukce zkoumaných jevů. Zájem by mohl být zúžen například na konkrétní specifika, která se objevila pouze u některých typů dvojčat. Námi shromážděná data ve své obsažnosti přibližují život dvojčat v obecné rovině a dají se proto prezentovat jako jistá forma zmapování sledované problematiky. Zároveň se jejich prostřednictvím rozkrývají oblasti, které si zaslouží pozornost v podobě hlubší analýzy. Jedná se zejména o možné rysy či zjevné projevy psychopatologie v přímé souvislosti s úzce vázanou vazbou a jednotnou identitou dvojčat, čímž by se výzkumný zájem zaměřil

vylučně na populaci jednovaječných dvojčat, která nebyla primárně naší cílovou skupinou. Složení výzkumného souboru čítajícího tři dvojice jednovaječných dvojčat bylo při výše popsaném způsobu výběru vzorku čistě náhodné. Rovněž tak skutečnost, že se právě u těchto dvojic setkáme s obdobně problematickým rodinným zázemím, nebyla nijak předem zjišťována. Možností se nabízí celá řada a věříme, že naše studie může být dobrým odrazovým můstkem i pro další výzkumy

Na závěr diskuze získaných výsledků považujeme za nutné uvést, že jednotlivé příběhy všech párů dvojčat by mohly být pojaty rovněž jako samostatné případové studie. Bohatost získaných dat otevírá prostor pro řadu nových výzkumných otázek, které by mohly být předmětem dalšího zkoumání. Kvalitativní přístupy by mohly být doplněny rovněž kvantitativním dotazníkovým šetřením, které by umožnilo zachycení a zmapování některých jevů, jež lze v rámci dvojčatovství vysledovat jako specifické.

Silný příběh některých dvojčat, rozkrývající se na pozadí jejich životních událostí, by si zasloužil bližší pozornost například v kontextu zkoumání vnímané vlastní resilience. Jsme si vědomi skutečnosti, že některá vynořující se témata by svým významem a obsahem mohla být předmětem studia z hlediska klinické psychologie. Rozbor těchto jevů však předpokládá přístup převyšující odborné kompetence diplomantky. Z toho důvodu některé problematické události v textu slouží pouze k dokreslení a stručnému přiblížení popisovaných souvislostí a zmiňujeme je pouze okrajově. Jejich další rozbor by přesáhl rámec předkládané práce, přičemž kvalita takového druhu interpretace by, vzhledem k dosavadní odborné způsobilosti autorky, pravděpodobně nedosahovala požadovaných dimenzí.

Závěry, k nimž se nám podařilo v rámci realizovaného výzkumu dospět, korespondují s výsledky dalších studií. K nejdůležitějším řadíme předpoklad, že způsob, jakým okolí k dvojčatům přistupuje, má významný vliv nejen v období utváření jejich sebepojetí, ale projevuje se také ve způsobu vnímání a definování sebe sama v období dospělosti. Domníváme se, že přínos výsledků našeho výzkumu lze spatřovat v několika rovinách. Na *intelektuální úrovni* naše šetření přispělo k hlubšímu poznání života dvojčat a zprostředkovává nám poznatky o tom, jaké významy sledovaní respondenti své zkušenosti bytí dvojčaty přisuzují. *Praktický přesah* práce lze spatřovat v tom, že díky popsaným skutečnostem nabízíme širší veřejnosti možnost porozumění dvojčatům a nahlédnutí do jejich způsobu vnímání a interpretace světa. Otevíráme tak prostor pro překonání zažitých stereotypů zejména v chování a přístupu, které k nim okolí často neuvědoměle zaujímá. Výsledky výzkumného šetření tak mohou být využity jako doporučení, popsané zkušenosti

respondentů mohou být významným přínosem nejen pro rodiče dvojčat, ale také pro jejich širší okolí. Získané poznatky mohou být mimo jiné použity také v psychologické poradenské praxi. V neposlední řadě si dovolíme zmínit rovněž *osobní přínos*, který byl naplněn možností konfrontovat vlastní zkušenost s výchovou dvojčat s reálnými výpověďmi o tom, co sama dvojčata považují nejen v přístupu rodičů za důležité, jakým případným omylům se vyvarovat a jaký pro ně jednotlivé zkušenosti měly osobní význam.

9 Závěry

Na následujících řádcích představujeme strukturovaný přehled nejdůležitějších poznatků plynoucích z realizovaného výzkumného šetření zaměřeného na vnímání vlastní identity u dvojčat v období střední dospělosti. Výzkum vycházející z teoretické základny tuzemských i zahraničních zdrojů přináší množství poznatků získaných ze subjektivních zkušeností tak, jak je prezentují vybraní respondenti.

V předkládaném projektu vycházíme z myšlenky, že základní determinantou sebepojetí dvojčat je jejich vzájemná vazba. Pro jednovaječná dvojčata s úzce vázanou vazbou je charakteristické pojetí vztahu jako zcela výjimečné, nepopsatelné a neopakovatelné entity. Pro dvojvaječná dvojčata naopak vzájemný vztah zpravidla nic výjimečného nepředstavuje. Zdravé dvojčectví lze charakterizovat vztahem podobným běžnému sourozenectví.

Nejvýznamnějším vlivem, který se zásadním způsobem podílel na vývoji sebepojetí námi sledovaných dvojčat, je rodinné prostředí a výchova rodičů. Tam, kde převládal nezáměr a negativní přístup ze strany matky, se u dotyčných jedinců vyvinula tendence k vzájemně závislé nebo jednotné identitě nebo naopak vzájemné rivalitě. U těchto dvojčat se typicky vyskytuje nedostatek sebevědomí a přetrvávající komplikovaný vztah k matce; v některých případech také mezi sebou. Negativní zkušenost s matkou se v některých případech následně promítla do vlastního rodičovského chování vybraných osob.

Podmínkou zdravého dvojčectví je úspěšné zvládnutí nejen vnější, fyzické, ale také vnitřní separace. V rámci definice sebe sama se u dvojčat ve středním věku typicky objevuje bilancování dosavadního života a srovnávání sebe sama se současným sebepojetím v kontextu reflexe životních událostí. Dominuje smíření a přijetí sebe sama, uspokojení z překonání životních překážek a nadhled.

Jak je i z naší studie patrné, nejběžnějším problémem dvojčat je stereotypní přístup okolí, který se projevuje tendencí k jejich neustálému srovnávání. Nadměrná pozornost a jednotný přístup okolí ve většině sledovaných jedinců vzbuzovala nepříjemné pocity.

Na způsob života dvojčat v období dospělosti, stejně jako na formování jejich intimních vztahů se podílí konflikt mezi tendencí ke spojené identitě a zráním k individuaci. Individuální identita je determinována přístupem okolí a vzájemnou vazbou. Problémy v partnerství jsou nejčastěji způsobeny negativními zkušenostmi v dětství a kopírováním nefunkčních rodinných vzorců. Tyto se projevují v podobě žárlivosti, pocitech zrady a truchlením nad ztrátou, a to nejčastěji u jednovaječných dvojčat, k nimž

okolí přistupovalo jako k jednotce. Dvojčata z našeho souboru, k nimž bylo přistupováno individuálně, v dospělosti většinou nemají s navazováním partnerských vztahů žádné emoční problémy.

I přesto, že výstupy prezentovaného výzkumného šetření nabízejí hlubší pohled do sledované problematiky, zůstávají další, nadále otevřené otázky ohledně podrobnějšího zkoumání jednotlivých životních linií z hlediska klinické psychologie, jejichž obsah přesahuje rámec této studie.

Z výše uvedeného je zřejmé, že dvojčata představují unikátní populaci a jejich životy se zpravidla významně liší od životů lidí, kteří se narodili jako jednotlivci. Od často komplikovaných a „přeplněných“ začátků během života dvojčata představují a rovněž čelí specifickým problémům. Výsledky předkládané studie prokazují, že v rámci přístupu k dvojčatům je jedním z nejdůležitějších vlivů rodinné prostředí, ve kterém vyrůstají. Jestliže rodiče k dvojčatům přistupují vnímavým způsobem, je velká pravděpodobnost, že v dospělém věku budou dvojčata vnímat svůj vztah jako přínosný a užívat si vzájemnou společnost bez pocitů viny, ohrožení nebo rivality. Řada „dobře přizpůsobených“ dospělých dvojčat vnímá, že množství společných životních zkušeností v rámci dvojčatovství jim přináší řadu výhod a velmi obohatila jejich životy, stejně jako posílila je samotné, jako osobnosti.

Souhrn

Bakalářská práce analyzuje otázku vnímání vlastní identity dvojčat v období střední dospělosti. Studie je vystavěna na dvou základních pilířích sledované problematiky. Prvním pilířem a zároveň prvotním impulzem k vlastnímu námětu práce je autorčina osobní zkušenost s problematikou dvojčatovství, která se díky studiu zvoleného oboru do určité míry transformovala v zájem odborný. Druhý pilíř lze spatřovat v teoretickém zpracování, přičemž se snažíme zachytit, komparovat a kriticky nahlížet aktuální poznatky v otázce fenoménu dvojčat, jejich vzájemné vazby, procesu utváření sebepojetí a osobní identity. Při studiu odborných poznatků vycházíme jak z domácích, tak zahraničních zdrojů.

Teoretická část práce v úvodu mapuje různá pojetí dvojčat v historickém kontextu; následně rozpracovává typologii dvojčat a pravděpodobnost jejich výskytu v populaci v návaznosti na nejnovější vědecké poznatky v oblasti genetiky a sociologických průzkumů. Následuje přehled dosavadních výzkumů s důrazem na současné vědecké zkoumání ve sledované oblasti.

V rámci teoretického ukotvení zkoumaného fenoménu je pozornost dále věnována vymezení pojmu identita. Uvádíme zde soudobá pojetí řady autorů, která se v chápání významu uvedeného jevu doplňují a poskytují tak ucelený výklad pojmu. V uvedeném kontextu jsou zmíněny některé psychologické teorie, které se zabývají procesy utváření osobní identity; následuje přehled současných přístupů k jejímu zkoumání. Zvláštní pozornost je věnována problému identity v období střední dospělosti. Tato životní etapa je rámcově vymezena a charakterizována v souladu s poznatky z vývojové psychologie.

Problematika psychického a sociálního života dvojčat je zpracována se zaměřením především na specifické problémy, které se podílejí na utváření jejich identity a sociálních vazeb. Mezi nejvýznamnější sledované vlivy patří stereotypní přístup okolí, soutěžení a srovnávání. Deskripce působení těchto činitelů je podpořena konkrétními příklady. V kontextu prožívání a získávání vlastní individuality jsou zmíněna možná rizika emocionálních problémů dvojčat. Tyto problémy se vážou především k typu vzájemné vazby, jejíž druhy jsou přehledně definovány. Zvláštní pozornost je věnována vysvětlení pojmu dvojčatová vazba, která je charakterizována jako základní předpoklad pro vytvoření určitého typu identity u dvojčat. Její možné varianty jsou definovány v rámci uvedené typologie. Proces individuace je u dvojčat podmíněn jejich vzájemnou separací. V rámci tohoto tématu je popsán význam a vliv odloučení a jsou uvedeny definice možných

problémů, které se mohou v procesu vzájemného odpoutávání dvojčat objevovat. V závěru teoretické části je uvedeno shrnutí teoretických poznatků, které jsou dále rozpracovány v navazující empirické části práce.

Určitým protipólem teoretického ukotvení je vlastní empirická část práce. I zde se snažíme prokázat odbornou erudici pramenící z teoretických východisek zvolené metodologie od volby výzkumných metod, přes výběr vzorku, tvorbu dat k jejich analýze a interpretaci.

V návaznosti na získané poznatky z především zahraničních studií bylo provedeno výzkumné šetření zaměřené na sledování aspektů, jež se zásadním způsobem podílejí na utváření osobní identity dvojčat a vymezení specifických zvláštností života s dvojčetem.

Vzhledem k povaze výzkumného problému, jehož řešení si žádalo hloubkové poznání zkoumaného fenoménu v jeho přirozených podmínkách a celkovém kontextu, byl zvolen kvalitativní přístup. Výzkumné šetření bylo realizováno formou případových studií s důrazem na zohlednění souvislostí v kontextu životních událostí členů zkoumaného souboru.

Metodou tvorby dat bylo polostrukturované interview jehož schéma obsahovalo otázky na vnímání vlastní identity, prožívání vzájemné vazby, proces odloučení a osamostatnění. Jeho součástí bylo sledování širšího kontextu životních událostí a vlivů rodiny. Uvedená metoda byla kombinována se zúčastněným pozorováním.

Výzkumný soubor tvořilo pět párů dvojčat ve věkovém rozpětí od 30 do 45 let. Při výběru vzorku byla předem stanovena tři kritéria: být a mít dvojče, účast obou členů páru ve výzkumu a věk v uvedeném věkovém rozpětí. Samotný výběr probíhal v několika fázích s použitím kombinace dvou nepravděpodobnostních metod: metody sněhové koule a záměrného výběru přes instituce.

Získaná data byla zpracována prostřednictvím kvalitativně analytického přístupu interpretativní fenomenologické analýzy (IPA), která se zaměřuje na detailní porozumění osobní zkušenosti člověka a interpretaci osobních významů, které této zkušenosti jedinec přisuzuje.

Použitím uvedeného přístupu jsme dospěli k následujícím závěrům: Základní determinantou sebepojetí dvojčat je jejich vzájemná vazba. Na vývoji sebepojetí a sebevědomí dvojčat se významně podílí přístup okolí, především rodinné prostředí a výchova rodičů. Individuální přístup napomáhá vývoji zdravého sebepojetí, zatímco jednotný přístup dvojčata ohrožuje rizikem vzájemného splynutí a závislosti. Negativní zkušenost z dětství může mít negativní vliv na dospělého jedince při navazování a udržení

partnerských vztahů, ale také v roli rodiče. Podmínkou zdravého dvojčectví v dospělosti je úspěšné zvládnutí separace. Stereotypní přístup okolí negativně zatěžuje životy dvojčat.

K uvedeným zjištěním lze konstatovat, že potvrzují výsledky zahraničních studií, které byly částečnou inspirací pro náš nezávislý výzkum. Jako určité omezení může být spatřována skutečnost, že vzhledem k velikosti a povaze výzkumného souboru nelze platnost získaných výsledků generalizovat na celkovou populaci. Nicméně, v kontextu případových studií přinášejí cenné poznatky a zkušenosti. Některá témata, jež se vynořila během šetření, mohou být inspirací pro další výzkum v oblasti klinické psychologie.

Výsledkem je psychologická studie, která přehledně shrnuje získané poznatky v rámci jednotlivých témat, jež se v průběhu výzkumu ukázala být respondenty vnímána jako nejvýznamnější. Vzhledem k omezenému množství dosud publikovaných prací na uvedené téma v České republice, lze přínos této studie spatřovat především v přispění k hlubšímu poznání dané problematiky z pohledu dospělých dvojčat. Reflektované životní zkušenosti respondentů mohou být významným přínosem nejen pro rodiče dvojčat, ale také pro jejich širší okolí. Získané poznatky mohou být použity rovněž v psychologické poradenské praxi.

Seznam použitých zdrojů a literatury

- Bacon, K.: (2006). It's good to be different: Parent and child negotiations of twin identity. *Twin Research and Human Genetics*, 9 (1), 141-147. doi: 10.1375/183242706776402911
- Báčová, V. (1996). Spoločenská a kultúrna podmienenosť osobnej identity. *Československá psychologie*, 40, 4, 321-337.
- Báčová, V. (1998a). Možnosti zisťovania osobnej identity: Metodika IDEX. *Československá psychologie*, 42, 5, 449-461.
- Báčová, V. (1998b). Možnosti zisťovania osobnej identity: Metodika IDEX. *Československá psychologie*, 42, 5, 449-461.
- Baltes, P. B., Staudinger, U. M. & Lindenberger, U. (1999). Lifespan psychology: Theory and application to intellectual functioning. *Annual Review of Psychology*, 50, 471-507. doi: 10.1146/annurev.psych.50.1.471
- Bernstein, P. & Schein, E. (12. prosince 2007). Separated at birth... for research [Zpráva z blogu]. Získáno z <http://www.bioethics.net/2007/12/separated-at-birth-for-research/>
- Bouchard, T. J., Lykken, D. T., McGue, M., Segal, N. L. & Tellegen, A. (1990). Sources of human psychological differences: The Minnesota Study of Twins Reared Apart. *Science*, 250 (4978), 223-228. Získáno 20. října 2015 z http://web.archive.org/web/20120227061723/http://www.psych.umn.edu/courses/spring05/hicksb/psy3135/bouchard_1990.pdf
- Bulmer, M. G. (1970). *The biology of twinning in man*. Oxford: Clarendon Press.
- Bruder, C. E. G. et al. (2008). Phenotypically concordant and discordant monozygotic twins display different DNA copy-number-variation profiles. *American Journal of Human Genetics*, 82 (3), 763-771. doi: 10.1016/j.ajhg.2007.12.011
- Côté, J. E., Levine, Ch. G. (2002). *Identity formation, agency and culture: A social psychological synthesis*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Český statistický úřad. (28. srpna 2015). Česká republika v číslech: Tab. 01.01 Vybrané demografické údaje (1989-2014). Získáno 12. září 2015 z https://www.czso.cz/documents/10180/33786359/32018115_0101.pdf/22674bba-d272-43c3-b228-6f6af29550cb?version=1.1
- Český statistický úřad. (2. října 2015). *Demografická ročenka ČR – 2011: Tab. D21.02 Porody dvojčat a trojčat podle pohlaví a věku matky*. Získáno 12. září 2015 z <https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/12748209+401912rd21.pdf/88e86064-947e-4aae-acb9-18ee741afc82?version=1.0>

Český statistický úřad. (2. října 2015). *Demografická ročenka ČR – 2012: Tab. D. 21 Porody dvojčat a trojčat podle pohlaví a věku matky*. Získáno 12. září 2015 z <https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/12605585+401913rd21.pdf/e2685571-a97a-4900-af52-fe3fc0db3305?version=1.0>

Český statistický úřad. (2. října 2015). *Demografická ročenka ČR – 2013: Tab. D. 21 Porody dvojčat, trojčat a paterčat podle pohlaví a věku matky*. Získáno 12. září 2015 z <https://www.czso.cz/documents/10180/20555199/13006714rd21.pdf/76e27c1a-f3c1-4689-b18c-837961d917d8?version=1.0>

Český statistický úřad. (2. října 2015). *Demografická ročenka ČR – 2014: Tab. D. 21 Porody dvojčat a trojčat podle pohlaví a věku matky*. Získáno 12. září 2015 z <https://www.czso.cz/documents/10180/20555203/13006715rd21.pdf/0b37c1d7-8e3e-4aff-866a-4c98b78d6969?version=1.0>

Davis, D. L. (2014). *Twins talk: What twins tell us about person, self, and society*. Ohio, USA: Ohio University Press.

Doenlen, M. D., & Henry, A. (2011). Problems with separation in an identical twin. *Jefferson Journal of Psychiatry*, 3(1), 12. Získáno 2. září 2015 z <http://jdc.jefferson.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1086&context=jeffjpsychiatry>

Dvojčata (2015). *Obecně o dvojčatech*. Získáno 12. září 2015 z <http://www.dvojcata.cz/>

Friedman, J. A. (2008). *Emotionally healthy twins: A new philosophy for parenting two unique children*. Philadelphia: Da Capo Press.

Friedman, J. A. (2014). *The same but different: How twins can live, love, and learn to be individuals*. Los Angeles: Rocky Pines Press.

Frydrychovská, Z. (2007). *Psychologická charakteristika rodin s dvojčaty*. (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci.

Hagedorn, J. W. & Kizziar, J. W. (1983). *Gemini: The psychology & phenomena of twins*. Anderson, S. C., USA: Broke House/Hallux.

Hartl, P., Hartlová, H. (2009). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

Hay, D. A., & Preedy, P. (2006). Meeting the educational needs of multiple-birth children. *Early Human Development*, 82, 397-403. doi: 10.1016/j.earlhumdev.2006.03.010

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Kačerová, E. (1. ledna 2012). Analýza: vícečetné porody. *Demografie*. Získáno 12. září 2015 z http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=792

King's College London. (2014). *Professor Robert Plomin*. Získáno 4. listopadu 2015 z <https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/robert.plomin.html>

- Klein, B. (2004-2015). *Homepage*. Získáno 1. září 2015 z <http://drbarbaraklein.squarespace.com/>
- Konečná, V., Neusar, A., Sokoliová, M. & Macek, P. (2010). Možnosti zkoumání formování identity v adolescenci: česká adaptace metody GIDS. *Československá psychologie*, 54, 4, 391-406.
- Kroger, J. (2007). *Identity development: Adolescence through adulthood*. London: Thousand Oaks.
- Langmeier, J. & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing.
- Macek, P. (1999). *Adolescence*. Praha: Portál.
- Matějček, Z. (1997). Dvojčata – požehnání nebo problém? *Zdraví*, 45, 1, 8-9.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Nevtípilová, J. (2015). *Sourozenecký vztah dvojčat*. (Nepublikovaná diplomová práce). Masarykova univerzita v Brně.
- Pařízek, A. (2009). *Kniha o těhotenství a dítěti*. Praha: Galén.
- Pařízek, A. (2011). Co si představíme, když si řekneme dvojčata. In *Sborník textů z 1. Mezinárodní konference Život s dvojčaty*, (11-20). Získáno 19. října 2015 z http://www.dvojcata-asociace.cz/wp-content/uploads/2012/12/Sbornik_z_konference_2012_n1.pdf
- Perlman, L. M. (2005). Memories of the Child Development Center study of adopted monozygotic twins reared apart: An unfulfilled promise. *Twin Research and Human Genetics*, 8, (3), 271-275. doi: <http://dx.doi.org/10.1375/twin.8.3.271>
- Pogrebin, A. (2009). *One and the same: My life as an identical twin and what I've learned about everyone's struggle to be singular*. London: Doubleday.
- Příhoda, V. (1974). *Ontogeneze lidské psychiky IV*. Praha: SPN.
- Rulíková, K. (2002). *Dvojčata. Jejich vývoj a výchova*. Praha: Portál.
- Sák, P. (2013). *Analýza vícečetných těhotenství v souvislosti s asistovanou reprodukcí*. Získáno 12. září 2015 z http://www.prolekare.cz/dokumenty/sak_1_2013.pdf
- Saul, S. (22. říjen 1997). Famous triplets are victims of „science“. *The Moscow Times*. Získáno z <http://www.themoscowtimes.com/news/article/famous-triplets-are-victims-of-science/298651.html>
- Saul, S. (27. říjen 1997). Secret times 3. *Los Angeles Times*. Získáno z <http://articles.latimes.com/1997/oct/27/health/he-47103>

- Segal, N. L. (1992). Twin research at Auschwitz – Birkenau: Implications for the use of Nazi data today. In Caplan, A. R. (Ed.) *When medicine went mad* (281-299). Totowa NJ: Humana Press.
- Segal, N. L. (1999). *Entwined lives: Twins and what they tell us about human behavior*. London: Penguin Books Ltd.
- Segal, N. L. (2003). Meeting one's twin: Perceived social closeness and familiarity. *Evolutionary Psychology*, 1, 70-95. Získáno 28. července 2015 z <http://evp.sagepub.com/content/1/1/147470490300100105.full.pdf>
- Segal, N. L. (2008). Opposite-sex twins: When they marry. *Twin Research and Human Genetics*, 11, 2, 236-239. Získáno z http://journals.cambridge.org/download.php?file=%2FTHG%2FTHG11_02%2FS1832427400009002a.pdf&code=8d42994db6b0e1f50244640216120c97
- Segalová, N. L. (2009). *Nedělitelná dvěma. Životy výjimečných dvojčat*. Praha: Triton.
- Segal, N. L. (2009). Twin studies of general mental ability. In Yong-Kyu, K. (Ed.), *Handbook of behavioral genetics* (81-99). New York: Springer & Business Media.
- Segal, N. L. (2010). Twins: The finest natural experiment. *Personality and Individual Differences*, 49, 317-323. doi: 10.1016/j.paid.2009.11.014
- Segal, N. L. (2012). News, views and comments: Dvojčata Asociace: The first international twins conference in Prague, Czech Republic. *Twin Research & Human Genetics*, 15 (1), 138-142. doi: 10.1375/twin.15.1.138
- Segal, N. L. (2013). Personality similarity in unrelated look-alike pairs: Addressing a twin study challenge. *Personality and Individual Differences*, 54, 23-28. doi: 10.1016/j.paid.2012.07.031
- Segal, N. L., Munson, J. E., Marelich, W. D., Goetz, A. T. & McGuire, S. (2014). Meeting of minds: Tacit coordination in adolescent and adult twins. *Personality and Individual Differences*, 58, 31-36.
- Shave, B. & Ciriello, J. (1983). *Identity and intimacy in twins*. New York: Praeger Publishers.
- Shave Klein, B. (2003). *Not all twins are alike: Psychological profiles of twinship*. Westport, USA: Praeger Publishers.
- Siemon, M. (1980). The separation-individuation process in adult twins. *American Journal of Psychotherapy*, 34 (3), 387-400.
- Slavná siamská dvojčata měla dohromady 21 dětí*. (11. května 2011). Lidovky.cz. Získáno z http://www.lidovky.cz/slavna-siamska-dvojcata-mela-dohromady-21-deti-fnu-lide.aspx?c=A110509_092312_lide_pks

Springer, S. & Deutsh, G. (1985). *Left brain, right brain*. New York: W. H. Freeman & Co.

Srnec, J. (2014). 90 let psycholožky Hany Drábkové st., dcery Alberta Pražáka (1880-1956). *E-psychologie* [online], 8, 4, 30-37. Získáno 5. září 2015 z <http://e-psycholog.eu/pdf/srnec-zp.pdf>.

Šípek, A. (15. listopadu 2012). Epigenetika způsobuje různé riziko vzniku nádorů u jednovaječných dvojčat. *Gate2Biotech*. Získáno 15. října z <http://www.gate2biotech.cz/epigenetika-zpusobuje-ruzne-riziko-vzniku-nadoru-u-jednovajecnych-dvojcat/>

Španiel, F., Hájek, T., Horáček, J., Kopeček, M. & Motlová, L. (2003). Vývojová hypotéza schizofrenie: co vypovídají studie dvojčat. *Psychiatrie*, 7 (Suppl.1), 45.

Švancara, J. (1983). *Psychologie stárnutí a stáří*. Praha: SPN.

Tancredy, C. M. & Fraley, R. C. (2006). The nature of adult twin relationships: An attachment – theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90 (1), 78-93.

Twinsonline. (1. září 2015). *Adult twins*. Získáno z <http://www.twinsonline.org.uk/adult-twins/>

Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum.

Večeřová, E. (2010). *Specifika utváření identity u žen dvojčat v období vynořující se dospělosti*. (Nepublikovaná diplomová práce). Masarykova univerzita v Brně.

Vítková Rulíková, K. (2009). *Co nevíte o dvojčatech*. Brno: Computer Press.

Wallis, L. (25. dubna 2013). Living a conjoined life. *BBC News Magazine*. Získáno 15. října 2015 z <http://www.bbc.com/news/magazine-22181528>

What twins can teach us. (5. listopadu 2013). Získáno 27. června 2015 z Research Conversation website: <https://readdurhamenglish.wordpress.com/2013/11/05/what-twins-can-teach-us/>

Yalom, I. D. (2010). *Když Nietzsche plakal*. Praha: Portál.

Zvolský, P., Drábková, H. & Jiráček, R. (1976). Psychophysiologic and psychologic characteristics in twins in reaction to stress situations. *Acta Universitatis Carolinae, Medica, Monographia LXXIV*. (přehled čes.výzkumů)

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 Vznik jednovaječných dvojčat	13
Obrázek č. 2 Varianty uložení plodů v děloze.....	15

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Vývoj porodnosti v ČR v letech 1990-2014 - vybrané roky (ČSÚ, 2015)	17
Tabulka č. 2 Přehled témat a podtémat.....	63

Příloha 1: Formulář zadání diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

Studijní program: Psychologie
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Psychologie (PSYB)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. DUDKOVÁ Eva	Studentská 1771, Ostrava - Poruba	F130758

TÉMA ČESKY:

Vnímání vlastní identity u dvojčat v období střední dospělosti

NÁZEV ANGLICKY:

The perception of one's own identity among twins in middle adulthood

VEDOUcí PRÁCE:

Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Bakalářská práce je zaměřena na výzkum vnímání vlastní identity dvojčat v období střední dospělosti. Výzkumný soubor tvoří pět párů dvojčat ve věku střední dospělosti (30 - 45 let). Hlavním cílem teoretické části je popsat aspekty, které se zásadním způsobem podílejí na utváření osobní identity dvojčat a vymezení specifických zvláštností života s dvojčetem. Součástí je zmapování dosavadních poznatků a výzkumů o problematice dvojčat. Výzkumná část, k jejíž realizaci byl zvolen kvalitativní přístup, je zaměřena na zpracování psychologické studie, jejímž cílem je přispět k hlubšímu poznání dané problematiky z pohledu dospělých dvojčat, reflektujících své zkušenosti. Výzkumnou metodou k získání dat je polostrukturovaný rozhovor zaměřený na vnímání/hledání vlastní identity, popis/prožívání vzájemné vazby v souvislosti s reakcí na odloučení, vlivy a očekávání okolí a případné výhody a nevýhody života dvojčat v období střední dospělosti. Pro zpracování údajů je použita kvalitativní analýza. Získané poznatky mohou být využity mimo jiné v psychologické poradenské praxi.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Bacon, K. (2005). It's Good to be Different: Parent and Child Negotiations of Twin Identity. *Twin Research and Human Genetics*, 9 (1), 141-147. doi: 10.1375/twin.9.1.141
- Case, B. J. (1991). *We Are Twins: But Who Am I?* Portland: Tibbutt Publishing Company.
- Frydrychovská, Z. (2008). *Psychologická charakteristika rodin s dvojčaty*. Diplomová práce. Olomouc: FF UP.
- Klein, B. (2003). *Not all twins are alike: psychological profile of twinning*. Westport, USA: Praeger Publishers.
- Lousada, O. (2009). *Hidden Twins: What Adult Opposite Sex Twins Have to Teach Us*. London, UK: Karnac Books Ltd.
- Nováková, V. (2005). *Psychologické aspekty vývoje a výchovy dvojčat*. Diplomová práce. Olomouc: FF UP.
- Rulíková, K. (2008). *Dvojčata*. Praha: Computer Press.
- Principe, C. P., Rosen, L. H., Taylor-Partridge, T. & Langlois, J. H. (2013). Attractiveness Differences Between Twins Predicts Evaluations of Self and Co-twin. *Self and Identity*, 12, 2, 186-200. doi: 10.1080/15298868.2012.655895
- Sandbank, A. (1999). *Twin and triplet psychology: a professional guide to working with multiples*. London, UK: Routledge.
- Siemon, M. (1980). The Separation-Individuation Process in Adult Twins. *American Journal of Psychotherapy*, 34, 3, 387-400. Retrieved from <http://psycnet.apa.org/psycinfo/1980-30203-001>
- Sobotková, I. (2001). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
- Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál.

(e) IS/STAG, Portál - Podklad kvalifikační práce, F130758, 26.11.2014 12:18

Podpis studenta:

Datum: 26.11.2014

Podpis vedoucího práce:

Datum: 26.11.2014

(e) IS/STAG, Portál - Podklad kvalifikační práce, F130758, 26.11.2014 12:18

Příloha 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Vnímání vlastní identity u dvojčat v období střední dospělosti

Autor práce: Bc. Eva Dudková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

Počet stran a znaků: 118 stran, 312.984 znaků (bez příloh)

Počet příloh: 7

Počet titulů použité literatury: 72

Abstrakt (800–1200 zn.): Bakalářská práce se zabývá problematikou vnímání vlastní identity u dvojčat v období střední dospělosti. V práci jsou hledány odpovědi na otázku, zda zkušenost být a mít dvojče nějakým způsobem ovlivňuje sebepojetí dvojčat. Teoretická část práce přibližuje fenomén dvojčat a mapuje aktuální poznatky z výzkumů ve sledované oblasti, dále se věnuje tématu identity, procesům jejího utváření a změnám v období střední dospělosti, a vymezuje specifické psychosociální aspekty života dvojčat. Empirickou část práce reprezentuje kvalitativní výzkum na úrovni případových studií, v nichž byla data tvořena prostřednictvím polostrukturovaných interview realizovaných s pěti páry dvojčat ve věku 30-45 let. Data byla zpracována metodou interpretativní fenomenologické analýzy. Výsledky výzkumu ukazují, že sebepojetí dvojčat determinuje jejich vzájemná vazba a způsob zvládnání separace, a jeho zdravému vývoji napomáhá individuální přístup okolí, především rodinného prostředí a výchovy rodičů. Výsledná psychologická studie potvrzuje dosavadní zjištění především ze zahraničních výzkumů a přispívá k hlubšímu poznání dané problematiky.

Klíčová slova: *dvojčata, dvojčatovství, dvojčatová vazba, identita, střední dospělost*

ABSTRACT OF THESIS

Title: The perception of one's own identity among twins in middle adulthood

Author: Bc. Eva Dudková

Supervisor: doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

Number of pages and characters: 118 pages, 312.984 characters (without appendices)

Number of appendices: 7

Number of references: 72

Abstract (800–1200 characters): The bachelor thesis deals with the perception of one's own identity among twins in middle adulthood. The work aims to answer the question whether the experience of being and having a twin affects somehow the self-image of the twins. The theoretical part of the thesis explains the phenomenon of twins and maps the current findings from research in the monitored area; it also deals with the theme of identity, processes of its formation and changes in middle adulthood, and identifies specific

psychosocial aspects of the twins' lives. The empirical part represents a qualitative research at case studies in which the data were formed through a semi-structured interview realized with five pairs of twins aged 30-45 years. The data were processed using interpretative phenomenological analysis. The research results show that the twins' self-image is determined by their bond and ways of coping with separation and its healthy development is more effectively formed by individual approach of the environment, especially the family and parents' upbringing. The psychological study confirms previous findings mainly from foreign research and contributes to a deeper understanding of the issue.

Key words: *twins, twinship, twinning bond, identity, middle adulthood*

Příloha 3: Přehled statistických údajů o porodech dvojčat a trojčat na území ČR v letech 2011-2014

Vybrané demografické údaje v České republice (roky 1989 – 2014, výřez). Český statistický úřad. Demografická ročenka ČR, roky 2011-2014.

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rozvody	31 376	32 055	29 366	28 572	30 227	30 939	31 135	33 113	32 465	32 363	23 657	29 704	31 586	31 758	32 824	33 060	31 288	31 415	31 129	31 300	29 133	30 783	28 113	26 402	27 895	26 764
z toho podle délky trvání manželství (v letech):																										
0-1	2 825	2 834	2 668	2 274	1 855	1 724	1 388	1 372	1 366	1 584	1 293	1 263	1 298	1 270	1 331	1 283	1 157	1 280	1 376	1 555	1 523	1 358	1 182	1 071	1 106	1 001
2-5	9 178	9 727	8 850	8 657	9 423	9 366	9 342	9 091	8 142	7 442	5 402	6 559	6 521	6 580	6 548	6 395	5 984	6 066	5 767	5 889	5 462	6 035	5 447	5 162	5 211	4 868
6-9	5 623	5 781	5 523	5 596	6 135	6 283	6 541	7 441	7 656	7 424	5 265	6 302	6 289	5 761	5 590	5 737	5 245	5 578	5 330	5 126	4 700	4 768	4 404	4 163	4 655	4 807
10-14	5 561	5 448	4 749	4 531	4 797	4 935	5 180	5 683	5 871	6 162	4 418	6 180	6 960	7 000	7 148	6 994	6 089	5 681	5 424	5 148	4 771	4 997	4 440	4 424	4 702	4 298
15-19	4 142	4 221	3 843	3 710	3 937	4 029	3 926	4 128	4 003	3 995	2 759	3 797	4 408	4 772	5 188	5 439	5 521	5 479	5 480	5 493	4 933	5 098	4 188	3 935	3 890	3 682
20 a více	4 047	4 044	3 733	3 804	4 080	4 602	4 758	5 398	5 427	5 756	4 520	5 603	6 110	6 375	7 019	7 212	7 292	7 331	7 752	8 089	7 744	8 527	8 452	7 647	8 331	8 108
Průměrná délka trvání manželství (roky)	10,3	10,1	10,1	10,2	10,3	10,5	10,5	10,6	10,7	10,8	10,8	11,0	11,3	11,5	11,8	11,9	12,2	12,0	12,3	12,3	12,5	12,7	12,9	12,8	13,0	13,1
Podíl rozvedených manželství s nezletilými dětmi (v %)	72,1	72,2	71,7	71,7	72,0	72,0	71,0	70,8	69,6	66,9	59,9	64,2	65,1	64,3	63,1	62,9	61,4	60,5	59,1	58,1	57,8	57,3	56,3	57,5	57,1	56,8
Úhnná rozvodovost (v %)	37,2	38,0	34,8	33,9	36,2	37,5	38,4	41,8	42,1	43,1	32,5	41,4	44,7	45,7	48,0	49,3	47,3	48,7	48,7	49,6	46,8	50,0	46,2	44,5	47,8	46,7
Rozvody na 1 000 obyvatel středního stavu	3,0	3,1	2,8	2,8	2,9	3,0	3,0	3,2	3,2	3,1	2,3	2,9	3,1	3,1	3,2	3,2	3,1	3,1	3,0	3,0	2,8	2,9	2,7	2,5	2,7	2,5
Živě narození	128 356	130 564	129 354	121 705	121 025	106 579	96 097	90 446	90 657	90 535	89 471	90 910	90 715	92 786	93 685	97 664	102 211	105 831	114 632	119 570	118 348	117 153	108 673	108 576	106 751	109 860
z toho mimo manželství	10 141	11 167	12 703	13 008	15 323	15 507	14 947	15 288	16 125	17 209	18 426	19 792	21 276	23 459	26 713	29 839	32 409	35 259	39 537	43 457	45 954	47 164	45 421	47 088	48 000	51 267
z toho mimo manželství (v %)	7,9	8,6	9,8	10,7	12,7	14,5	15,6	16,9	17,8	19,0	20,6	21,8	23,5	25,3	28,5	30,6	31,7	33,3	34,5	36,3	38,8	40,3	41,8	43,4	45,0	46,7
Živě narozené děti podle věku matek při porodu:																										
do 19 let	17 467	18 405	20 045	19 719	19 088	14 341	10 609	8 139	6 939	6 035	5 347	4 468	3 827	3 795	3 713	3 659	3 502	3 490	3 534	3 610	3 614	3 356	3 073	3 063	2 825	2 734
nad 40 let	665	702	766	768	763	741	707	692	684	710	731	749	852	918	1 033	1 150	1 276	1 463	1 670	1 889	1 987	2 100	2 220	2 442	2 769	3 075
Průměrný věk matky při narození dítěte	24,8	24,8	24,7	24,8	25,0	25,4	25,8	26,1	26,4	26,6	26,9	27,2	27,5	27,8	28,1	28,3	28,6	28,9	29,1	29,3	29,4	29,6	29,7	29,8	29,9	29,9
Průměrný věk matky při narození prvního dítěte	22,5	22,5	22,4	22,5	22,6	22,9	23,3	23,7	24,0	24,4	24,6	24,9	25,3	25,6	25,9	26,3	26,6	26,9	27,1	27,3	27,4	27,6	27,8	27,9	28,1	28,1
Úhnná plodnost	1,874	1,893	1,861	1,715	1,666	1,438	1,278	1,185	1,173	1,157	1,133	1,144	1,146	1,171	1,179	1,226	1,282	1,328	1,438	1,497	1,492	1,493	1,427	1,452	1,456	1,528
Počet porodů celkem	127 739	129 908	128 667	120 958	120 364	105 888	95 344	89 668	89 690	89 338	88 286	89 754	89 425	91 502	92 335	96 078	100 546	103 985	112 605	117 429	116 261	114 976	106 921	106 952	105 310	108 547
jedno dítě	126 610	128 739	127 497	119 791	119 271	104 876	94 313	88 604	88 485	87 869	86 829	88 363	87 887	89 979	90 729	94 246	98 607	101 855	110 285	115 032	113 869	112 518	104 862	104 957	103 518	106 853
dvojčata	1 116	1 152	1 157	1 151	1 080	998	1 010	1 034	1 170	1 447	1 427	1 368	1 525	1 502	1 591	1 813	1 926	2 115	2 298	2 381	2 378	2 446	2 049	1 987	1 779	1 683
trojčata	13	17	13	15	13	13	20	29	35	22	29	22	11	20	14	19	13	15	22	16	14	12	10	8	12	11
čtyřčata	-	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	1	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
paterčata	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Počet porodů jednoho dítěte na jeden porod vícečet	112,1	110,1	109,0	102,6	109,1	103,6	91,5	83,3	73,4	59,8	59,6	63,5	57,1	59,1	56,5	51,4	50,9	47,8	47,5	48,0	47,6	45,8	50,9	52,6	57,8	63,1
Živě narození na 1 000 obyvatel středního stavu	12,4	12,6	12,5	11,8	11,7	10,3	9,3	8,8	8,8	8,8	8,7	8,8	8,9	9,1	9,2	9,6	10,0	10,3	11,1	11,5	11,3	11,1	10,4	10,3	10,2	10,4

Porody dvojčat a trojčat podle pohlaví a věku matky, rok 2014

2014 D.21 Porody dvojčat a trojčat podle pohlaví a věku matky
Multiple deliveries: by sex and age of mother

Narození, porody, pohlaví	Věk matky Age of mother													Births, deliveries, sex
	celkem Total	-17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
Narození celkem	110252	715	775	1261	1828	2190	2568	3197	3629	4588	5448	6664	7539	Births, total
Porody celkem	108547	710	768	1251	1808	2174	2546	3175	3585	4537	5387	6563	7441	Deliveries, total
v tom: jednoduché	106853	705	761	1241	1789	2158	2524	3153	3541	4487	5326	6463	7343	Single
dvojčata	1683	5	7	10	18	16	22	22	44	49	61	99	98	Twins
trojčata	11	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	Triplets
Dvojčata: 2 chlapci	529	2	1	5	9	4	6	8	11	11	18	30	32	Twins: 2 males
1 chlapec, 1 děvče	622	2	3	3	5	7	6	9	15	16	21	39	27	1 male, 1 female
2 děvčata	532	1	3	2	4	5	10	5	18	22	22	30	39	2 females
Trojčata: 3 chlapci	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Triplets: 3 males
2 chlapci, 1 děvče	4	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2 males, 1 female
2 děvčata, 1 chlapec	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2 females, 1 male
3 děvčata	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3 females

2014 D.21 Porody dvojčat a trojčat podle pohlaví a věku matky
Multiple deliveries: by sex and age of mother

Narození, porody, pohlaví	Věk matky Age of mother													Births, deliveries, sex
	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41+	
Narození celkem	8504	8828	8404	7920	7068	6519	5921	4907	3693	2854	2141	1399	1692	Births, total
Porody celkem	8380	8695	8269	7781	6937	6402	5821	4815	3619	2786	2083	1361	1653	Deliveries, total
v tom: jednoduché	8256	8562	8134	7643	6807	6286	5722	4725	3547	2718	2025	1323	1614	Single
dvojčata	124	133	135	137	129	115	98	88	70	68	58	38	39	Twins
trojčata	-	-	-	1	1	1	1	2	2	-	-	-	-	Triplets
Dvojčata: 2 chlapci	41	48	54	40	34	36	29	27	26	16	14	14	13	Twins: 2 males
1 chlapec, 1 děvče	47	49	43	50	50	45	43	36	24	26	28	15	13	1 male, 1 female
2 děvčata	36	36	38	47	45	34	26	25	20	26	16	9	13	2 females
Trojčata: 3 chlapci	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	Triplets: 3 males
2 chlapci, 1 děvče	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	2 males, 1 female
2 děvčata, 1 chlapec	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	2 females, 1 male
3 děvčata	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	3 females

Porody dvojčat a trojčat podle pohlaví a věku matky, r. 2013

2013 D.21 Porody dvojčat, trojčat a paterčat podle pohlaví a věku matky
Multiple deliveries: by sex and age of mother

Narození, porody, pohlaví	Věk matky Age of mother												
	celkem Total	-17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Narození celkem	107117	691	803	1344	1758	2223	2689	3094	3661	4486	5468	6484	7250
Porody celkem	105310	689	800	1331	1734	2211	2668	3048	3620	4431	5400	6390	7146
v tom: jednoduché	103518	687	797	1318	1710	2200	2647	3005	3579	4377	5332	6296	7044
dvojčata	1779	2	3	13	24	10	21	42	41	53	68	94	100
trojčata	12	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	2
paterčata	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Dvojčata: 2 chlapci	540	1	1	2	7	3	10	14	16	19	26	23	33
1 chlapec, 1 děvče	670	-	-	8	3	2	6	17	17	20	20	37	38
2 děvčata	569	1	2	3	14	5	5	11	8	14	22	34	29
Trojčata: 3 chlapci	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
2 chlapci, 1 děvče	4	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-
2 děvčata, 1 chlapec	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3 děvčata	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Paterčata:													
4 chlapci, 1 děvče	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-

2013 D.21 Porody dvojčat, trojčat a paterčat podle pohlaví a věku matky
Multiple deliveries: by sex and age of mother

Narození, porody, pohlaví	Věk matky Age of mother													Births, deliveries, sex
	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41+	
Narození celkem	8174	8362	8308	7670	7170	6434	5649	4411	3554	2697	1955	1221	1561	Births, total
Porody celkem	8050	8235	8159	7522	7031	6289	5526	4316	3469	2634	1892	1195	1524	Deliveries, total
v tom: jednoduché	7929	8108	8010	7374	6894	6145	5403	4222	3385	2571	1829	1169	1487	Single
dvojčata	118	127	149	148	135	143	123	93	83	63	63	26	37	Twins
trojčata	3	-	-	-	2	1	-	1	1	-	-	-	-	Triplets
paterčata	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Quintuplets
Dvojčata: 2 chlapci	33	41	55	45	40	38	37	25	18	17	18	9	9	Twins: 2 males
1 chlapec, 1 děvče	42	46	47	51	45	65	50	39	38	31	22	9	17	1 male, 1 female
2 děvčata	43	40	47	52	50	40	36	29	27	15	23	8	11	2 females
Trojčata: 3 chlapci	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	Triplets: 3 males
2 chlapci, 1 děvče	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	2 males, 1 female
2 děvčata, 1 chlapec	2	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	2 females, 1 male
3 děvčata	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3 females
Paterčata:														Quintuplets:
4 chlapci, 1 děvče	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4 males, 1 female

Příloha 4: Základní údaje o respondentech

Jméno	věk	typ dvojčat	podoba	sourozenci	vzdělání	zaměstnání	stav	děti (věk)	způsob bydlení	délka interview (min) individuálně/ společně	
Marika	44	J	k nerozeznání	2 starší sestry	SŠ	úřednice	rozvedená	dcera (23let)	s přítelem	90	120
Marta					VŠ	úřednice	rozvedená	dcera (12 let)	s dcerou a přítelem	70	
Ivona	45	J	výrazná	2 starší sestry	SŠ	majitelka galerie	vdaná	dcera (16 let) syn (19 let)	se svou rodinou	84	80
Sára					SŠ	úřednice	vdaná	dcera (20 let) syn (22 let)	se svou rodinou	77	
Karin	33	D	žádná	ne	VŠ	lékařka	vdaná	dcery (4 a 0 let), syn (2 roky)	se svou rodinou	70	61
Klára					VŠ	fyzioterapeutka	vdaná	ne	s manželem	65	
Miroslav	45	J	výrazná	starší bratr	SŠ	prodavač	svobodný	syn (5let)	s přítelkyní a synem	101	121
Josef					SŠ	terapeut	rozvedený	synové (20 a 4 roky)	s přítelkyní a jejími 3 dětmi	90	
Jindřich	40	D	žádná	starší sestra	VŠ	vedoucí pracovník v bankovníctví	ženatý	dcera (1 rok), syn (3 roky)	se svou rodinou	45	60
Pavel					VŠ	bankovníctví, IT	svobodný	ne	sám	35	

J - jednovaječná dvojčata, D – dvojevaječná dvojčata

Příloha 5: Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výzkumu, který je věnován zjišťování osobních zkušeností ve vztahu mezi dvojčaty. O smyslu a poslání výzkumu jsem byl/a informován/a, byl/a jsem rovněž seznámen/a s metodami a postupy, které budou při výzkumu používány.

Byl/a jsem poučena o ochraně osobních údajů a souhlasím s tím, že získané údaje budou zpracovány, použity jen pro účely výzkumu a mohou být publikovány.

Měl/a jsem možnost si vše řádně a v dostatečně poskytnutém čase zvážit a zeptat se na vše, co jsem považoval/a za pro mne podstatné a potřebné vědět. Na své dotazy jsem dostal/a jasnou a srozumitelnou odpověď.

Porozuměl/a jsem tomu, že svou účast ve studii mohu kdykoliv přerušit či od ní odstoupit, a to i bez udání důvodu.

Prohlašuji, že se tohoto výzkumu zúčastňuji na základě svého dobrovolného rozhodnutí.

Tento informovaný souhlas byl sepsán ve dvou vyhotoveních, každé s platností originálu, z nichž jedno obdrží autorka výzkumu a druhé jeho účastník.

..... V, dne:

Jméno, příjmení a podpis účastníka ve výzkumu

..... V, dne:

Jméno, příjmení a podpis autorky výzkumu

Příloha 6: Schéma rozhovoru

I. OBECNÉ OTÁZKY

- Věk
- Jednovaječná/dvojvaječná dvojčata
- Sourozenci (pokud ano, kolik, věk, pohlaví)
- Rodinný stav, děti
- Práce
- Bydlení (společně s dvojčetem/ vzdálenost)

II. VZTAH K DVOJČETI (vnímání toho, jaké to je být dvojčetem a mít dvojče)

- Jaká je Vaše nejranější vzpomínka na to, že jste dvojče?
- Jak se jako dvojčata vnímáte? Pokud si myslíte, že jste v něčem stejní/é, mohli/y byste popsat, v čem? (názory, myšlenky, postoje, zájmy...). V čem si myslíte, že se navzájem lišíte? Co děláte jinak? Čemu své podobnosti a rozdíly přisuzujete?
- Měnily se tyto podobnosti a rozdíly během Vašeho života? Jak? Ve kterém období? Proč?
- Máte nějaké společné rituály/zvyky/zlozvyky?
- Když se Vám v životě přihodí něco zvláštního nebo pro Vás důležitého, kdo je prvním, komu to říkáte? (případně: Kdy to sdělíte svému dvojčeti?) Pociťujete někdy při rozhodování potřebu souhlasu Vašeho dvojčete? Kdy? V jakých záležitostech?
- Jak často se svým dvojčetem mluvíte? O čem si povídáte? Svěřujete se svému dvojčeti? Existuje něco, o čem spolu vůbec nemluvíte?
- Jak komunikujete se svým dvojčetem, když chcete něco ve vašem vztahu změnit/vyjasnit/vysvětlit, aniž byste ranil/a jeho city? (Myslíte si, že se navzájem znáte tak dobře, že přesně víte, jak druhého zasáhnout, jak bude reagovat...)? Hádáte se někdy? Jak? Proč? Jak se usmířujete?
- Mohl/a byste celkově popsat svůj vzájemný vztah s dvojčetem? (Pokud máte sourozence – liší se nějak Váš vztah k němu od vztahu k Vašemu dvojčeti?) Vnímáte-li mezi sebou nějaké zvláštní pouto/výjimečný vztah/něco navíc, co ostatní „nedvojčata“ nemají, mohli byste ho popsat?
- Domníváte se, že jste si s Vaším dvojčetem stejně blízcí jako v dětství? Pokud je něco jinak, můžete to popsat? Proč, jak, kdy se to změnilo?
- Pociťil/a jste někdy k někomu podobný vztah? V jaké situaci?
- Pletou si vás lidé? Srovnávají vás? Jaké to pro vás je? Můžete popsat, jak se kvůli tomu cítíte?
- Co na svém dvojčeti obdivujete? V čem byste chtěl/a být jako on/ona? Je něco, co Vám na něm naopak vadí?

- Cítíte se ve vašem vztahu rovnocenní/é? (stará se jeden/jedna víc, druhý/á spíš spoléhá na bratra/sestru)
- Je něco, co Vám chybí? (co dřív bylo ve vašem vztahu a už není – vytratilo se...)
- Jaké jsou podle Vás výhody a nevýhody být dvojčetem?
- Co podle Vašeho mínění znamená „být dvojčetem“? Změnilo se toto Vaše mínění nějak během života nebo zůstává stejné?
- Jak Vy vnímáte ostatní dvojčata?

III. PŘÍSTUP OKOLÍ

1. Rodinné pozadí

- Můžete mi vyprávět o tom, jaké to u vás bylo, když jste byli/y dětmi? Vnímali jste, že vás rodiče brali jako „kluky“/“holky“ – dohromady nebo rozlišovali každého/každou zvlášť? Jak vás oslovovali? Vychovávali vás stejně? (ve smyslu vše stejně)
- Jak vás rodiče oblékali? Pokud stejně, jak jste se při tom cítili? A dnes? Oblékáte se někdy stejně? Při jaké příležitosti? Vzpomínáte si, kdy jste se přestali oblékat stejně?
- Vzpomínáte si, jak jste slavili narozeniny? (Dávali jste si vzájemně dárky? Dostávali jste stejné/společné dárky nebo každý/každá zvlášť? Mívali jste jeden dort nebo každý/každá svůj?) Jak vnímáte a slavíte své narozeniny dnes?
- Vzpomínáte si, jak vás rodiče trestali? (společně/jednotlivě) Vzpomínáte si, jak jste se cítil/cítěla, když potrestali jen dvojče? Nebo jen Vás? Změnili byste něco?
- Porovnávali vás rodiče? A dnes? Jaké to pro Vás bylo/je?
- Mohl/a byste popsat, jak jste vnímali pozornost okolí, kterou jste přitahovali? Jak je to dnes? Jak si myslíte, že ostatní lidé vnímají dvojčata?

2. Škola

- Jak jste se jako dvojče cítil/a ve škole? Jak vás vnímali učitelé, jak se k vám chovali? A spolužáci? Pletli si vás? Jaké to pro vás bylo?
- Porovnávali vás? Můžete popsat, jak jste se kvůli tomu cítil/a?
- Pomáhali jste si navzájem? Využili jste někdy toho, že jste dvojčata?
- Soutěžili/y jste spolu někdy? Chtěl/a jste být někdy v něčem jako Vaše dvojče? Záviděli/y jste si někdy? Co? Jak vzájemně prožíváte své úspěchy/nezdary?
- Vnímali/y jste někdy skutečnost, že jste dvojčata, jako přítěž/zátěž? V jaké situaci?
- Chtěl/a jste se někdy od svého dvojčete lišit? Vzpomínáte si, kdy k tomu poprvé došlo, kdy jste to poprvé pocítil/a?

IV. ODLOUČENÍ

1. Přátelství

- Řekli byste, že jste si spolu vystačili spíš sami/y nebo jste vyhledávali společnost i jiných lidí?

- Kdo byli Vaši přátelé? Měli jste kamarády společné nebo každý/každá jiné? Ve kterém období jiné/stejně? Jak si myslíte, že vás kamarádi vnímali? (jednotlivě nebo dohromady – jako stejné osobnosti/jako jednotku?)
- Měl/a jste někdy problém poznávat nové lidi, navazovat kontakty sám/sama bez bratra/sestry? Cítil/a jste se jistější, když jste byli/y spolu?
- A dnes? Jaká jsou Vaše přátelství?
- Chtěli jste vždy dělat všechno společně? Vadilo Vám někdy, když jste musel/a dělat něco sám/sama, bez dvojčete? Proč?

2. Osamostatnění

- Vzpomínáte si, kdy jste se poprvé odloučili/y? Jak jste to prožíval/a?
- Chtěli jste se někdy předtím od svého dvojčete oddělit? Kdy jste to poprvé pocítili/y?
- Jak jste prožívali/y období, když jste potkali/y své partnery? (žárlili/y jste na ně? Přáli jste si to navzájem/byli smutní, že dvojče ještě nemá...)? Můžete popsat, jestli to nějak ovlivnilo Váš vztah, co se v něm změnilo?
- Jak dlouho bydlíte odděleně? Jaké to pro Vás je, bydlet bez dvojčete? Co se tím změnilo?
- Máte potřebu se navzájem hlídat – neustále o sobě navzájem vědět, být ve spojení? Chybíte si?
- Jak často se vídáte?
- Jaké to pro Vás je, žít samostatně, mít vlastní rodinu a děti?
- Jakou roli nyní ve Vašem životě zaujímá Vaše dvojče? Řekl/a byste, že je pro Vás Vaše dvojče stejně důležité jako Váš partner/manžel/manželka?

V. VZTAH K SOBĚ (osobní identita)

- Jak byste popsal/a sebe sama jako osobu? Jak vnímáte sám/sama sebe? Jak si myslíte, že působíte na ostatní lidi?
- Domníváte se, že Vás od ostatních nějak odlišuje skutečnost/zkušenost, že máte dvojče?
- Domníváte se, že Vás v životě nějak ovlivnilo/ovlivňuje skutečnost, že jste/máte dvojče? Například v roli partnera, rodiče, přítele? Pokud ano, zkuste popsat, jakým způsobem?
- V čem si myslíte, že jste opravdu dobrý/á? Co se Vám na sobě líbí/nelíbí?
- Myslíte si, že jste samostatný/á?
- Je něco, co byste chtěl/a na sobě změnit? A něco, v čem byste chtěl/a být jako Vaše dvojče? Proč?
- Co je pro Vás v životě důležité? Čím se v životě řídíte? Máte nějaké vzory?
- Máte nějakou představu o své budoucnosti? (plány, cíle, přání, očekávání, případně obavy)

Příloha 7: Ukázka kódování dat

počáteční poznámky	text rozhovoru	vznikající témata a podtémata
<p><i>Komplikovaný vztah s matkou, pocity odmítání</i></p>	<p>... ale já jsem měla spíš blok z toho, že ta máti, když jsem ležela v tom bříše, že ona mně neměla moc ráda, jo. A já jsem se právě chtěla vrátit zpátky, kde byl ten prvopočátný blok, jenomže v těch 70. letech oni neměli ještě ultrazvuky, oni nevěděli, ona nevěděla, že jsme dvě! Takže Mart'u porodila a já jsem byla druhá. A v tom byl ten blok, protože ona byla v šoku. Ono se to hned promítlo do toho vztahu, do toho, že ona se mnou nepočítala. Vůbec. Dovedeš si představit, že máš doma dvě holky a ještě další dvě jsi teďka porodila? Prostě, to je mazec! Takže já jsem si to musela s ní srovnat. Takže v tom. Pak jsem viděla, že mně hladí, že se na mně usmívá, jo, jenže pro mě to byl šok, tak tím pádem se to tak jako vezlo celý život. Že, prostě, se mnou se nepočítalo. Více méně. Tak to. A tam jsem viděla i tu Mart'u a ta Mart'a vůbec nechtěla jít ven z toho břicha. Já jsem ji vyšprtala, já jsem ji prostě vyhodila, ať už jde, protože už musíme jít! Je otázka, kdo tomu nevěří – já bych tomu taky nevěřila, kdybych to nezažila. Ale já tomu věřím, že to tak prostě bylo. Já jsem Mart'u vyšprtala, protože já jsem jinak měla být první. Prvorozená. A tím pádem jsem se dostala na tu druhou řadu. Protože ona by se jinak nenarodila. Ona by tam prostě zůstala. Ona se nechtěla narodit, Mart'a.</p>	<p>Rodinné pozadí <i>Vztahy s rodiči</i></p>
<p><i>Vymezení vůči sestře, pocity křivdy</i></p>	<p><i>Jak vnímáte, že jste dvojčata?</i> Marika: No, já bych bez ní... Takhle: když Ti řeknu, že chci umřít dřív než ona, protože bych to nepřežila. Nedovedu si to, vůbec si to ani nechci představovat! Mart'a je jako moje matka, moje dítě, moje všecko. Já si to prostě bez ní neumím představit.</p>	<p>Vztah k sobě <i>Vnímání sebe sama</i></p>
<p><i>Dvojčatovství je dar, který ovlivňuje celý život, těsná vazba, závislost?</i></p>	<p>Marta: (dojetí, pláč) Marika: Co? Marika: Neříkej takové věci.</p>	<p>Vztah k dvojčeti <i>Vnímání vztahu</i></p>
<p><i>Těsná vazba, stesk</i></p>	<p>Marika: Proč? Je to tak. Ona mi strašně chybí, já ji potřebuju. Třeba z dovolené, když jsme přijeli. Já jsem jí chtěla hned volat. Ona to nebrala. Já jsem byla tak naštvaná, protože ju jsem chtěla hlavně slyšet, protože jsem ji strašně dlouho neslyšela.</p>	<p>Separace/Fixace <i>Potřeba blízkosti</i></p>
<p><i>Obavy o dvojče, o sebe, strach, co by bylo</i></p>	<p>Marta: Já jak jsem přijela z dovolené, tak první jsem volala Mackovi. První, fakt, kdo mně slyšel, byla Marika, že jsem se vrátila. A když jsem věděla, že jí nedochází smska a pořád ona neví, jestli jsem to, tak už jsem chtěla zaplatit aji pět stovek za to, že prostě se na chvílku připojím na internet, hlavně, že aby ona věděla, že jsem v pořádku. Bez Macka si to nedokážu představit. To vůbec. To by mně zabilo. (smutně).</p>	<p>Vztah k dvojčeti, <i>Vnímání vazby</i></p>

<p><i>Výjimečné intimní pouto</i></p>	<p>Marika: To je jiný vztah! To je jiné pouto. To se nedá popsat. Všechny dvojčata – ony se mají hrozně rády. Ta druhá – má ju v merku. Já tomu nevěřím, že by neměla. To je prostě tak dané, to tak má být ...My se večer nemůžeme rozloučit tak, že se spolu nebavíme. Protože my bysme nespaly, ani jedna</p>	<p><i>Vnímání dvojčatovství</i></p>
<p><i>Dominance ve vztahu</i></p> <p><i>Co jí na sobě vadí, jak se změnila</i></p> <p><i>Předat zkušenost</i></p> <p><i>Dominance ve vztahu, rozdíl ve vztahu k ostatním sourozencům</i></p> <p><i>Dominance</i></p> <p><i>Sebeobětování, pocit povinnosti</i></p>	<p>Ona vždycky mně vedla. Řekla, Marci, jestli chceš něčeho dosáhnout, tak si musíš dodělat maturitu, musíš začít ten život brát trochu vážně. Já jsem totiž vždycky byla taková srandistka. Prostě free. No a pak se to tam tak seklo s tím rozvodem s tím manželem a se vším, tak ona mi řekla: Marci, dodělej si maturitu, udělej si to, udělej si tohleto, a já Ti pomůžu. Ale musíš něco pro to udělat. Opravdu, ten základ mi dala Marťa, co všechno musím udělat. A já jsem se opravdu vybičovala k tomu, že jsem ten život začala žít úplně jinak. Já jsem pochopila, že to prostě asi musí mít nějaký rytmus, nějaký řád. Ale asi jsem se přebičovala, jakože teďka nesnesu nějaký nepořádek, nesnesu různý zmatky a nejradši bych poradila všem sestrám, jak to mají dělat. Protože já už mám ty zkušenosti, že. Jenomže ony to samozřejmě nechcou slyšet, protože každá si žije svůj život a nejlépe ví, jak si ho mají žít, že. Jsem nejmladší a celkem bych řekla nejdrzejší. Já to vždycky srovnám všechno na jednu hromadu a potom jdu spát (smích). Ale protože mám, i s tou nevěrou, prostě se vším tolik zkušeností, že bych je chtěla dát, ať se taky netrápíjou tak, jak jsem se trápila já, když jsem trpěla jak kuň. Když jsem shodila dvacet kilo, jenom proto, že chlap si našel moji nejlepší kamarádku.</p> <p>Posunulo mně to všechno strašně dál. A fakt, zase vidíš, že mně ta Marťa něco řekla a zase. Ona mi vždycky řekne jednu dvě věty, ale to má takový vliv na mně, hrozný, že kdyby mi to řekly další sestry, tak to ani neposlouchám.</p> <p><i>A ty to vnímáš, že ji vedeš?</i> Marta: Jo (unaveně). Já totiž vedu všechny tři ty sestry, víš. Ono to zní teďka tak blbě, Maco, že když tak mně doplň. Ale Luce jsem našla první práci tady v Ostravě, protože neměla práci, tak jsem jí našla práci. Pomohla jsem jí, aby se stala realitním makléřem, pak jsem jí dovedla k financím, ona si začala dělat školu, ale potom poznala chlapa a přestala tu školu dělat. Ale pořád jsem ju taky takhle táhla. Když ségra neměla žádné peníze, tak volala mně. Když ju vyhodili z práce, volala mně. To je ta nejstarší. Prostřední, to je to samé. Já jsem zase vysvětlila pomalými kroky, že neznamena, že když nemají svoje děti, že nemůžou mít děti. Že i cizí můžou mít rádi. A taky, když měla nějaký problémy, s penězma, s chlapem, prohrávala na automatech, tak byla jsem tu prostě vždycky já. Takže já jsem tak nějak převzala za ty všechny tři zodpovědnost.</p>	<p><i>Vztah k dvojčeti, Vliv dvojčete</i></p> <p><i>Vztah k sobě Vnímání sebe sama</i></p> <p><i>Vliv dvojčete</i></p> <p><i>Vztah k sobě Vnímání sebe sama</i></p> <p><i>Vztah k sourozencům</i></p>

<p><i>Pocit povinnosti, snaha se změnit</i></p> <p><i>Očekávání a zklamání</i></p>	<p><i>Jaké to pro tebe je?</i></p> <p>Marta: No už se tomu prostě vzpouzím. Už jsem Haně (prostřední sestra) vysvětlila, že už ne. Mackovi už jsem to taky tak nějak řekla. Už nebudu zodpovědná za jejich činy. Mně to potom trápí. Já pořád přemýšlím nad řešením a nezbývá mi potom čas na vlastní řešení problémů. A to už teda prostě ne. Takže jednu dobu jsem si myslela, že ten nejstarší, jako ségra, převezme po rodičích tu zodpovědnost, a že k ní se budeme upínat, ona je o čtyři roky starší.</p> <p>Marika: Tak jsme čekaly, že to ta nejstarší ségra převezme, ale nepřevzala nikdy nic.</p> <p>Marta: Ta se na nás úplně vykašlala. Obě dvě. Ony byly dospělé. Prostřední ségra si dodělala učňák, a kde jsme byly my.</p>	<p>Vztah k sobě</p> <p>Přístup okolí</p> <p>Vztah k sourozencům, rodiče</p>
<p><i>Těžké životní události</i></p>	<p>Marika: Maminka nám umřela, když nám bylo sedmnáct, necelých osmnáct a tatka, když mojí dceři byl měsíc. Tatínek náš. Takže my jsme opravdu byly samy. Pořád. Od těch sedmnácti už jsme byly pořád samy.</p>	<p>Osamostatnění</p>
<p><i>Pocity křivdy</i></p>	<p>Marta: Víš, my jim to asi nikdy nezapomenem.</p> <p>Marika: Můžem odpustit, ale nezapomeneme.</p>	<p>Vztah k sourozencům</p>
<p><i>Vnímaný rozdíl dvojčatovství a sourozenectví</i></p>	<p>...Marta: No. A proto ty ségry do nás bušily, že my máme takový jiný vztah. My jsme ze začátku nevěděly, jak jim to vysvětlit, a potom jsme si uvědomily, že my jsme dvojčata a toto jsou naši sourozenci. A (pauza) ne každého sourozence musíš mít ráda. Ale dvojče...</p>	
<p><i>Potřeba rodičů, autority</i></p>	<p>Marika: Ti rodiče, víš, oni Ti vždycky dávají takový nějaký řád, třeba podívej, ona má pravdu, udělej to tak a tak. Ale my jsme tu neměly nad sebou nikoho a my jsme všechny celkem dominantní. Takže kdo nás teďka rozsoudí, že máme pravdu? Jedna, druhá, třetí, čtvrtá?</p>	<p>Přístup okolí, rodiče</p>
<p><i>Srovnání se sourozenci</i></p>	<p>Každá z nás je vychovávána sama sebou a my jsme byly nejvíc s Marťou spolu, takže to pouto tam je. Věděly jsme kdo, která, jak trpí, kdy potřebuje pomoc, všechno. Ty ségry byly free, takový.</p>	<p>Vztah k dvojčeti</p> <p>Vnímání vzájemné vazby</p>